

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ
BİLİM DALI

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN PROBLEMLİ
İNTERNET KULLANIMLARININ VE SİBER
ZORBALIK DAVRANIŞLARININ DENETİM ODAĞI VE
ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Sena ÇİÇEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Ahmet Oğuz AKTÜRK

Konya – 2019

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sena ÇİÇEK
	Numarası	148305011001
	Ana Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı
	Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Ortaöğretim Öğrencilerinin Problemlerini İnternet Kullanımlarının ve Siber Zorbalık Davranışlarının Denetim Odağı ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

13.06.2019

Sena ÇİÇEK

İmzası

KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü	NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sena ÇİÇEK
	Numarası	148305011001
	Ana Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi
	Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ahmet Oğuz AKTÜRK
	Tezin Adı	Ortaöğretim Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımlarının ve Siber Zorbalık Davranışlarının Denetim Odağı ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Ortaöğretim Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımlarının ve Siber Zorbalık Davranışlarının Denetim Odağı ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi başlıklı bu çalışma 13/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	Doç. Dr. Ahmet Oğuz AKTÜRK	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Mustafa SARITEPECİ	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Selahattin ALAN	

TEŞEKKÜR

Çalışmalarına verdiği öneri ve yönlendirmeleri ile beni lisans eğitimimden bu yana sürekli destekleyen, bana her zaman sabır ve hoşgörü ile yaklaşan, kendisinden çok şey öğrendiğim bilgisini her zaman benimle paylaşan, çalışmama emek vererek değerli zamanını ayıran çok kıymetli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Ahmet Oğuz AKTÜRK'e ayrıca ikinci tez danışmanım olmayı kabul eden sayın Prof. Dr. Erdal HAMARTA'ya teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Yüksek lisans eğitimim süresince ders aldığım ve bana bilgisini, emeğini vermiş olan değerli hocalarıma, veri toplama sürecimde bana yardımcı olan Beyşehir' deki okul yöneticilerine, öğretmenlerine ve araştırmaya katılarak bu tezin ortaya çıkmasına katkı sağlayan öğrencilere teşekkür ederim.

Benimle akademik deneyimlerini, bilgisini paylaşan, bana güvenip destek ve moral vererek motivasyonumu arttıran, teze başlayabilmemde ve ilerleyebilmemde büyük katkıları olan kız kardeşim diyebileceğim Kader ÇİÇEK'e teşekkürü borç bilirim.

Tüm hayatım boyunca emeğini benden esirgemeyen, zor zamanlarımda maddi-manevi hep yanımda olan, akademik gelişimimi destekleyen, tez yazma süresince kızıma bütün ilgilerini vererek onun bütün ihtiyaçlarıyla ilgilenen, haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim çok kıymetli annem Teslime KÖKSOY'a, babam Ahmet KÖKSOY'a, kız kardeşim Yaren KÖKSOY'a minnettarım ayrıca zamanından çaldığım canım kızım Elif Ece ÇİÇEK'e sevgilerimi gönderir aileme gönülden teşekkür ederim.

İyi ki bu hayatta tanıştığım dediğim, gücüme güç katan, bu süreçte maddi-manevi olarak gece gündüz demeden her zaman yanımda olan bu sürecin kolay geçmesini sağlayan, bilgisini ve emeğini esirgemeyen, her türlü fedakarlığı gösteren, birçok şeyi anlayışla karşılayan, sen olmasan bu tezi bitiremezdim dediğim yol arkadaşım, değerli eşim Mehmet Emin ÇİÇEK'e gönülden teşekkür ederim.

Sena ÇİÇEK – 2019

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sena ÇİÇEK
	Numarası	148305011001
	Ana Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı
	Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ahmet Oğuz AKTÜRK
	Tezin Adı	Ortaöğretim Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımlarının ve Siber Zorbalık Davranışlarının Denetim Odağı ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

ÖZET

Bu araştırmanın genel amacı, lise öğrencilerinin problemlı internet kullanımlarını, siber mağduriyet-zorbalık durumlarını ve denetim odağı düzeylerini belirlemek ve bu değişkenler arasındaki ilişkileri incelemektir. Bunun yanı sıra araştırmada lise öğrencilerinin, problemlı internet kullanımlarının ve siber mağduriyet-zorbalık durumlarının; denetim odağına, cinsiyete, internet sahipliğine, algılanan internet kullanım düzeyine, günlük internet kullanım süresine, sosyal ağ sitesi üyeliğine, sosyal ağ sitesi arkadaş sayısına ve akademik başarı düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. İlişkisel tarama modeline uygun olarak düzenlenen bu çalışma 2016-2017 eğitim-öğretim yılı 2. yarısında Konya ili Beyşehir ilçesinde farklı liselerde öğrenim görmekte olan 554 öğrenci ile yürütülmüştür.

Araştırmanın verilerini toplamak için “Kişisel Bilgi Formu”, “Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen (PİKÖ-E)”, “Siber Mağduriyet ve Zorbalık Ölçeği

(SMZÖ)” ve “Rotter’in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKOÖ)” kullanılmıştır. Lise öğrencilerinden ölçekler aracılığıyla elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistikler, kolerasyon analizi, ikili gruplar arasındaki farklılıkları belirlemek amacıyla bağımsız örneklem t-testi ve Mann-Whitney U testi, ikiden fazla olan gruplar arasındaki farklılıkları belirlemek amacıyla tek yönlü ANOVA testi ve Kruskal-Wallis H testi kullanılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımı davranışlarının ve siber mağduriyet-zorbalık durumlarının genel olarak düşük düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra öğrencilerin %12,8’i siber mağdur, %11,6’sı siber zorba, %5,1’i de siber mağdur/zorba grubunda yer almaktadır. Ayrıca, öğrencilerin %61,4’ünün iç denetim odağına, %38,6’sının da dış denetim odağına sahip olduğu bulunmuştur. Ölçeklerin birbirleriyle olan ilişkilerine bakıldığında ise PİKÖ-E’den, SMZÖ’den ve RİDKOÖ’den alınan puanların hem alt boyutların tamamı hem de ölçeklerden alınan puanların geneli açısından birbirleri ile istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımı davranışlarında denetim odağına, algılanan internet kullanım düzeyine, günlük internet kullanım süresine, sosyal ağ sitesi arkadaş sayısına ve akademik başarı düzeyine göre PİKÖ-E’nin tüm alt boyutlarından ve genelinden aldıkları puanlar arasında gruplar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür. Cinsiyete göre PİKÖ-E’nin sadece sosyal fayda/sosyal rahatlık alt boyutu ve genelinden, internet sahipliğine göre PİKÖ-E’nin internetin olumsuz sonuçları ile aşırı kullanım alt boyutları ve genelinden, sosyal ağ sitesi üyeliğine göre PİKÖ-E’nin internetin olumsuz sonuçları ile sosyal fayda/sosyal rahatlık alt boyutları ve genelinden aldıkları puanlar arasında gruplar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür.

Lise öğrencilerinin siber mağduriyet-zorbalık durumlarında internet sahipliğine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak denetim odağına, cinsiyete, algılanan internet kullanım düzeyine, günlük internet kullanım süresine, sosyal ağ sitesi üyeliğine, sosyal ağ sitesi arkadaş sayısına ve akademik başarı düzeyine göre SMZÖ’nün tüm alt boyutlarından ve genelinden aldıkları

puanlar arasında gruplar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Problemlı İnternet Kullanımı, Siber Mağduriyet, Siber Zorbalık Denetim Odağı, Lise Öğrencileri.

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sena ÇİÇEK
	Numarası	148305011001
	Ana Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı
	Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ahmet Oğuz AKTÜRK
	Tezin İngilizce Adı	Investigating the High School Students' Problematic Internet Use and Cyber Bullying Behavior According to Locus of Control and Various Variables

SUMMARY

The aim of this study is to determine the problematic internet use, cyber victimization-bullying status and locus of control levels of high school students, and to investigate the relationship between these variables. Besides, it has been studied if the problematic internet use and cyber victimization-bullying status of high school students depends on locus of control, gender, internet ownership, perceived internet use level, daily internet use time, social networking site membership, number of social networking site friends and academic achievement level. This research being carried out in accordance with the relational survey model has been run with 554 students studying in different high schools in Beyşehir district of Konya province in the second half of the academic year 2016-2017.

Personal Information Form, Problematic Internet Use Scale-Adolescent (PIUS-A), Cyber Victims and Bullying Scale (CVBS) and Rotter's Internal-External Locus of Control Scale (RIELCS) were used in order to collect the data of the study. Descriptive statistics and collation analysis in the analysis of data gathered from the

scales; independent samples t-test and Mann-Whitney U test to identify the differences between two variables; the analysis of one way ANOVA test and Kruskal-Wallis H test to identify the differences among the variables more than two were used.

According to the research results, it was seen that problematic internet use behaviors and cyber victimization-bullying status of high school students are generally low. Besides, 71 (12.8%) of the students are cyber victims, 64 (11.6%) are cyber bullies, and 28 (5.1%) are in the cyber victim/bully group. It was also found that 340 of the students (61.4%) have internal locus of control and 214 (38.6%) of them have external locus of control. When the relationships between the scales were examined, it was concluded that the scores gathered from the PIUS-A, the CVBS and the RIELCS were statistically significant and positively correlated with each other both in terms of the overall subscales and the scores obtained from the scales.

It was observed that there is a statistically significant difference between the scores of high school students in problematic internet use behaviors and the points taken from all sub-dimensions and overall scores of PIUS-A according to the locus of control, problematic internet use level, daily internet use period, social network site number of friends and academic success level. It was also observed that there is a statistically significant difference between the scores obtained from the social benefit/social comfort subscale and overall in terms of gender; the PIUS-A's negative consequences of the internet, excessive usage sub-dimensions and overall scores in terms of internet ownership; the PIUS-A's negative consequences of the internet, social benefit/social comfort sub-dimensions and overall scores in terms of social networking site membership.

There is no statistically significant difference in terms of groups for internet ownership in high school students' cyber victimization-bullying situations. However, according to the locus of control, gender, perceived level of internet use, daily internet use time, social networking site membership, social networking site, number of friends and academic achievement level, there is a statistically significant

difference between the points taken from all sub-dimensions and overall scores of CVBS.

Key Words: Problematic Internet Use, Cyber Victimization, Cyber Bullying, Locus of Control, High School Students.

İÇİNDEKİLER TABLOSUSayfa No

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
TEZ KABUL FORMU	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	vii
İÇİNDEKİLER TABLOSU	x
TABLolar LİSTESİ.....	xv
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Problem Cümlesi	7
1.3. Araştırmanın Soruları	7
1.4. Araştırmanın Varsayımları.....	8
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	8
1.6. Kavramsal Tanımlar	8
BÖLÜM II.....	10
KURAMSAL ÇERÇEVE	10
2.1. İnternet Kavramı	10
2.2. İnternetin Gelişim Süreci.....	11
2.3. Ülkemizde İnternet'in Gelişimi.....	12
2.4. Problemlİ İnternet Kullanımı	15
2.5. Siber Zorbalık ve Mağduriyet	23
2.5.1. Siber Zorbalık ve Mağduriyet Kavramı	23
2.5.2. Siber Zorbalık ve Mağduriyet Araçları.....	25
2.5.3. Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Görülme Biçimleri	26
2.5.4. Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin Nedenleri	28
2.5.5. Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Yaygınlığı	29
2.5.6. Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin Etkileri	31
2.5.7. Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Önlenmesi.....	32

2.5.6. Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin Etkileri.....	31
2.5.7. Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Önlenmesi	32
2.6. Denetim Odağı.....	34
2.6.1. İç Denetim Odağı.....	37
2.6.2. Dış Denetim Odağı	38
BÖLÜM III	40
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	40
3.1. Problemlı İnternet Kullanımı ile İlgili Yurt İçinde Yapılmış Olan Araştırmalar	40
3.2. Problemlı İnternet Kullanımı ile İlgili Yurt Dışında Yapılmış Olan Araştırmalar	43
3.3. Siber Zorbalık ve Mağduriyet ile İlgili Yurt İçinde Yapılmış Olan Araştırmalar	46
3.4. Siber Zorbalık ve Mağduriyet ile İlgili Yurt Dışında Yapılmış Olan Araştırmalar	50
3.5. Denetim Odağı ile İlgili Yurt İçinde Yapılmış Olan Araştırmalar	53
3.6. Denetim Odağı ile İlgili Yurt Dışında Yapılmış Olan Araştırmalar	56
BÖLÜM IV	58
YÖNTEM	58
4.1. Araştırmanın Modeli	58
4.2. Araştırmanın Değişkenleri.....	58
4.3. Araştırmanın Çalışma Grubu.....	60
4.4. Veri Toplama Araçları.....	61
4.4.1. Kişisel Bilgi Formu.....	61
4.4.2. Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen (PIKÖ-E).....	61
4.4.3. Siber Mağduriyet ve Zorbalık Ölçeği (SMZÖ)	62
4.4.4. Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKOÖ).....	63
4.5. Verilerin Analizi ve Yorumlanması	64
BÖLÜM V	67
BULGULAR.....	67
5.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular	67

5.1.1. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışlarına İlişkin Bulgular	67
5.1.2. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarına İlişkin Bulgular	68
5.1.3. Öğrencilerin Denetim Odağı Düzeylerine İlişkin Bulgular	69
5.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular	70
5.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular	72
5.3.1. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Denetim Odağı Tipine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	72
5.3.2. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Denetim Odağı Tipine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	73
5.4. Araştırmanın Dördüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular	74
5.4.1.a. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	74
5.4.1.b. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	75
5.4.2.a. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların İnternet Sahipliğine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	76
5.4.2.b. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının İnternet Sahipliğine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	76
5.4.3.a. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Algılanan İnternet Kullanım Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	77
5.4.3.b. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Algılanan İnternet Kullanım Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	80
5.4.4.a. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	82
5.4.4.b. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	84
5.4.5.a. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Sosyal Ağ Sitesi Üyeliğine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	86
5.4.5.b. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Sosyal Ağ Sitesi Üyeliğine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	87
5.4.6.a. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Sosyal Ağ Sitesi Arkadaş Sayısına Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	88

5.4.6.b. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Sosyal Ağ Sitesi Arkadaş Sayısına Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	91
5.4.7.a. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Akademik Başarı Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular.....	92
5.4.7.b. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Akademik Başarı Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular.....	95
BÖLÜM VI.....	97
YORUM VE TARTIŞMA.....	97
6.1. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışlarına İlişkin Yorum ve Tartışma.....	97
6.2. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarına İlişkin Yorum ve Tartışma.....	98
6.3. Öğrencilerin Denetim Odağı Düzeylerine İlişkin Yorum ve Tartışma	100
6.4. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışları, Siber Mağduriyet-Zorbalık Durumları ve Denetim Odağı Düzeyleri Arasındaki İlişkilere İlişkin Yorum ve Tartışma.....	101
6.5. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışlarının Denetim Odağı Tipine Göre İncelenmesine İlişkin Yorum ve Tartışma	104
6.6. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Denetim Odağı Tipine Göre İncelenmesine İlişkin Yorum ve Tartışma	105
6.7. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların ve Siber Mağduriyet-Zorbalık Durumlarının Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Yorum ve Tartışma	106
6.8. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların ve Siber Mağduriyet-Zorbalık Durumlarının İnternet Sahipliğine Göre İncelenmesine İlişkin Yorum ve Tartışma.....	107
6.9. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların ve Siber Mağduriyet-Zorbalık Durumlarının Algılanan İnternet Kullanım Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Yorum ve Tartışma	109
6.10. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların ve Siber Mağduriyet-Zorbalık Durumlarının Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre İncelenmesine İlişkin Yorum ve Tartışma	110
6.11. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların ve Siber Mağduriyet-Zorbalık Durumlarının Sosyal Ağ Sitesi Üyeliğine Göre İncelenmesine İlişkin Yorum ve Tartışma	113

6.12. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların ve Siber Mağduriyet-Zorbalık Durumlarının Sosyal Ağ Sitesi Arkadaş Sayısına Göre İncelenmesine İlişkin Yorum ve Tartışma	116
6.13. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların ve Siber Mağduriyet-Zorbalık Durumlarının Akademik Başarı Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Yorum ve Tartışma	118
BÖLÜM VII	121
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	121
7.1. Sonuç	121
7.2. Öneriler.....	124
7.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler.....	124
7.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	125
KAYNAKLAR	127
EKLER.....	149
EK-1: Kişisel Bilgi Formu.....	149
EK-2: Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen (PİKÖ-E).....	150
EK-3: Siber Mağduriyet ve Zorbalık Ölçeği (SMZÖ)	151
EK-4: Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKOÖ).....	152

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilere Ait Demografik Bilgiler	60
Tablo 2. Ölçeklerin İç Tutarlılık Katsayıları	64
Tablo 3. Ölçeklere Ait Çarpıklık ve Basıklık Katsayıları.....	65
Tablo 4. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları	67
Tablo 5. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları	68
Tablo 6. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumları.....	69
Tablo 7. Öğrencilerin Denetim Odağı Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları	69
Tablo 8. Öğrencilerin Denetim Odağı Tipleri	70
Tablo 9. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışları, Siber Mağduriyet-Zorbalık Durumları ve Denetim Odağı Düzeyleri Arasındaki İlişkiler.....	71
Tablo 10. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Denetim Odağı Tipine Göre İncelenmesine İlişkin Bağımsız Örneklem T-testi Analiz Sonuçları.....	72
Tablo 11. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Denetim Odağı Tipine Göre İncelenmesine İlişkin Mann-Whitney U Testi Analiz Sonuçları	73
Tablo 12. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Bağımsız Örneklem T-testi Analiz Sonuçları	74
Tablo 13. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Mann-Whitney U Testi Analiz Sonuçları.....	75
Tablo 14. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların İnternet Sahipliğine Göre İncelenmesine İlişkin Bağımsız Örneklem T-testi Analiz Sonuçları	76
Tablo 15. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının İnternet Sahipliğine Göre İncelenmesine İlişkin Mann-Whitney U Testi Analiz Sonuçları	77
Tablo 16. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Algılanan İnternet Kullanım Düzeylerine Göre İncelenmesine İlişkin Betimsel Analiz Sonuçları	78

Tablo 17. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Algılanan İnternet Kullanım Düzeylerine Göre İncelenmesine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	78
Tablo 18. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Algılanan İnternet Kullanımı Düzeylerine Göre Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Scheffe Testi Analiz Sonuçları	79
Tablo 19. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Algılanan İnternet Kullanım Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Sonuçları	80
Tablo 20. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre İncelenmesine İlişkin Betimsel Analiz Sonuçları	82
Tablo 21. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre İncelenmesine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	83
Tablo 22. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Günlük İnternet Kullanımı Süresine Göre Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Scheffe Testi Analiz Sonuçları	83
Tablo 23. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre İncelenmesine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Sonuçları	85
Tablo 24. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Sosyal Ağ Sitesi Üyeliğine Göre İncelenmesine İlişkin Bağımsız Örneklem T-testi Analiz Sonuçları	87
Tablo 25. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Sosyal Ağ Sitesi Üyeliğine Göre İncelenmesine İlişkin Mann-Whitney U Testi Analiz Sonuçları	88
Tablo 26. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Sosyal Ağ Sitesi Arkadaş Sayısına Göre İncelenmesine İlişkin Betimsel Analiz Sonuçları ..	89
Tablo 27. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Sosyal Ağ Sitesi Arkadaş Sayısına Göre İncelenmesine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	89
Tablo 28. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Sosyal Ağ Sitesi Arkadaş Sayısına Göre Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Scheffe Testi Analiz Sonuçları	90
Tablo 29. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Sosyal Ağ Sitesi Arkadaş Sayısına Göre İncelenmesine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Sonuçları	91

Tablo 30. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Akademik Başarı Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Betimsel Analiz Sonuçları	92
Tablo 31. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Akademik Başarı Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	93
Tablo 32. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Akademik Başarı Düzeyine Göre Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Scheffe Testi Analiz Sonuçları	94
Tablo 33. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Akademik Başarı Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Sonuçları	95

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problem durumu, amacı, araştırma soruları, varsayımları, sınırlılıkları ve kavramsal tanımları yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte bireylerin teknolojiyi kullanım amaçları ve kullanım süreleri artmaktadır. Böylelikle teknoloji her geçen gün insan yaşamında çok önemli bir yer edinmekte ve sürekli gelişim göstermektedir. Özellikle bilişim teknolojisi araçlarının ayrılmaz parçası haline gelen internet teknolojileri insanların gündelik yaşamlarında sık kullandıkları teknolojiler arasında bulunmaktadır. İnternet teknolojilerinin doğru kullanımı bireylerin kişisel gelişimlerine katkı sağlamamakla beraber eğitsel amaçlı kullanımla akademik başarıyı arttırabilir ve boş zamanlar için farklı etkinlik imkânı sağlayabilir (Sırakaya ve Seferoğlu, 2013). İnternet farklı kültürleri bir araya getirebilmesi, farklı yaş gruplarına hitap edebilmesi, iletişim, haber, bilgi, oyun, sohbet vb. unsurları bünyesinde barındırması, insanlara eğlence ortamı sağlaması, yaşamı kolaylaştırması, zaman tasarrufu sağlaması, ucuz ve ulaşılabilir olması gibi nedenlerden dolayı insan yaşamı için oldukça önemli görülmekte ve bununla beraber internet kullanımı her geçen gün artmaktadır (Kayri ve Günüş, 2009). Wearesocial (2019) tarafından hazırlanan internet ve sosyal medya istatistikleri “Digital 2018 in Turkey” çalışmasına göre 82,4 milyon nüfusa sahip olan ülkemizde; Nüfusumuzun %72’sini oluşturan 59,36 milyon internet kullanıcısı bulunmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK)’nun yapmış olduğu Hanelerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı raporlarına göre 2018 yılında 16-74 yaş grubundaki bireylerde bilgisayar kullanımı %59,6 iken internet kullanımı %72,9 dur. 2017 yılında ise bilgisayar ve internet kullanım oranları %56,6 ve %66,8 idi. 2018 yılında 16-74 yaş grubu kadınların bilgisayar ve internet kullanım oranları %50,6 ve %65,5

iken erkeklerde %68,6 ve %80,4 dür. Ayrıca hanelerde internet erişim oranlarına bakıldığında 2018 yılında her evin %83,8'i internete ulaşabilirken, 2017 yılında ise %80,7'si internete ulaşım imkânına sahip olduğu görülmüştür (TUİK, 2018).

İnternet kullanımının bu denli artması insanların internet başında geçirdiği süreyi arttırmakla beraber problemlerli internet kullanımına neden olabilmektedir (Serin, 2012). İnternetin kullanımının hızla artmasıyla günlük yaşamımızı kolaylaştırarak getirdiği yararların yanı sıra internetin problemlerli kullanımından dolayı çeşitli sorunlara sebep olduğu bilinmektedir (Odacı ve Çikrıkci, 2017). Bu bağlamda problemlerli internet kullanımı günlük hayatımızda oldukça fazla karşılaşılan bir sorun haline gelmiştir. Problemlerli internet kullanımı, internetin aşırı kullanımından dolayı bireylerin aile, iş vb. yaşamlarında önemli boyutlarda yaşadıkları bozulmalar, sürekli olarak internet kullanımını kontrol edememe ve internetin yanlış kullanımı olarak tanımlanmaktadır (Kim ve Davis, 2009). Problemlerli internet kullanımının farklı tanımları olsa da ortak noktaları bireyin sosyal, psikolojik yaşantısına zarar vermesi, internette uzun zaman geçirilmesi ve kullanımının kontrolsüz olmasıdır (Caplan, 2002). Problemlerli internet kullanımı endişe verici düzeyde artış gösteren ve insanların yaşantılarını olumsuz yönde etkileyen önemli bir faktör haline gelmekle beraber internette geçirilen zaman arttıkça problemlerli internet kullanımının artış gösterdiği; aynı zamanda depresyon, kaygı ve stres düzeyi arttıkça internetin problemlerli kullanımının da artış gösterdiği belirlenmiştir (Odacı ve Çikrıkci, 2017).

İnternetin kullanım biçimlerinin gelişmesi ve değişmesiyle beraber kişiler bilgilere kolaylıkla ulaşabilmekte, kendini rahat bir şekilde ifade edebilmekte, sanal ortamda ilişki kurabilmektedir. Sanal ortamın verdiği rahatlıkla kişiler kolaylıkla yalan söyleyebilmekte ya da başka kullanıcıları rahatsız edebilmektedir. Yani internet teknolojilerini kullanarak istenilmeyen davranışlar sergilenebilmektedir (Gámez-Guadix ve diğ., 2013). Bu şekilde problemlerli internet kullanımı davranışının artması bireyler için tehdit unsuru oluşturmaktadır. Bireylerin kişisel gelişimlerini, akademik başarılarını, sosyal ilişkilerini olumsuz anlamda etkileyebilmektedir (Peker ve İskender, 2015). Diğer bir ifadeyle internet teknolojilerini kullanarak yapılan, insanların rahatsız edildiği zorbalığın farklı bir şekli olan siber zorbalık ve siber

mağduriyet gibi sorunlarla sıkça karşılaşmaktadır (Selkie, Kota ve Moreno, 2016). Hayatımızın her anında sıkça karşımıza çıkan internet teknolojileri insanların zihninde sanal bir yaşam alanı oluşturmakla beraber siber zorbalık ve siber mağduriyet davranışının nefes alabileceği ortamlara zemin hazırlamaktadır (Ciminli ve Kağan, 2016). Özellikle gençler tarafından yaygın bir şekilde kullanılan teknoloji, okullarda öğrencilerin zorbalık ve mağduriyet davranışını da etkilemiş ve siber zorbalık, sanal zorbalık, teknolojik zorbalık, siber mağduriyet gibi terimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Ayas ve Horzum, 2010).

Siber zorbalık, bireyler veya gruplar tarafından bilgi ve iletişim teknolojilerinin başkalarına zarar vermek amacıyla sürekli ve kasıtlı bir biçimde kullanması olarak ifade edilmektedir (Akbaba ve Eroğlu, 2013). Siber zorbalık öğrencilerin toplumsal, ahlaki, duygusal gelişimlerini, akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir (Peker ve İskender, 2015). Elektronik araçlarla sınırsız sayıda kişiye çok hızlı bir şekilde ulaşabildiğinden siber zorbalığın kontrolü ve bireyin siber zorbalıkla baş edebilmesi güçleşmiştir (Eroğlu ve Peker, 2011). Siber mağduriyet ise birey veya grubun, özel veya tüzel bir kişiliğin, bilşim teknolojileri vasıtasıyla teknik veya ilişkisel tarzda zarar veren davranışlara maruz kalması ve sonuç olarak bu davranışlardan maddi veya manevi olarak mağduriyet yaşaması olarak tanımlanabilir (Arıcak, Kınay ve Tanrıku, 2012).

Akbıyık ve Kestel (2016)'in siber zorbalığın öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal durumları üzerindeki etkisini incelenmek üzere yürüttükleri çalışmalarında, öğrencilerin siber zorbalık ve siber zorbalıkla başa çıkmak ile ilgili yeterince bilgi sahibi olmadıkları, velilerin öğrencileri teknolojiyi kullanırken yeterince kontrol etmedikleri, katılımcıların daha çok sosyal içerik paylaşım ve çevrimiçi oyun oynarken siber zorbalığa maruz kaldıkları, öğrencilerin en sık kendilerine sözlü hakaret ve tehdit edilerek siber zorbalığa uğradıkları belirlenmiştir. Aynı çalışmada, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin korku, kızgınlık ve endişe gibi olumsuz duygular yaşadıkları ve yaşadıklarını yakınları ile paylaşmadıkları, aile ve arkadaş ilişkilerinde olumsuzluklarla yüz yüze gelebildikleri belirlenmiştir. Araştırmaya göre siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin ders çalışma süreleri azalabilmekte,

akademik başarıları düşmekte, uyku sorunları yaşamakta, yalnız kalmaktan ve dışarı çıkmaktan korkmakta hatta intihar etmeyi düşündükleri ifade edilmektedir.

Hanewald (2008) tarafından yapılan çalışmaya göre araştırmaya katılan öğrencilerin %22 si en az bir kez, %7'si ise sıklıkla siber mağduriyet yaşadığını belirtmiştir. Ciminli ve Kağan (2016)'nın ergenlerde sanal zorbalık ve mağduriyetin cinsiyet, sınıf, okul değişkenleri ve kişilik özellikleriyle ilişkisinin incelenmek üzere yürüttükleri bir çalışmada ise, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla sanal zorba davranışlar gerçekleştirdiği, okul türüne ve sınıf düzeyine göre sanal zorbalık düzeyinin farklılaştığı, dışa dönük öğrencilerin sanal zorbalık yapma davranışlarının düşük olduğu görülmüştür. Korkmaz (2016)'ın lise öğrencilerinin siber zorbalık davranışları sergileme ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarını karşılaştırmak üzere yaptığı bir çalışmada ise, öğrencilerin sınıf, cinsiyet ve sosyoekonomik durum değişkenlerine bağlı olarak siber zorbalık uygulama ve siber mağduriyete maruz kalma durumları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Siber zorbalığın nedenleri; başarıyı sanal ortamda arama isteği, ailede ya da çevresinde yaşanan sorunlar, intikam alma isteği, başkalarını cezalandırma duygusu, popüler olma isteği, özgüven yoksunluğu; siber mağduriyetin nedenleri ise sanal ortamda başka biriyle çatışma, özgüven yoksunluğu, düşük benlik saygısı, kişisel sınırlarını koruyamama, mahremiyetini koruyamamaktır (Arıcak, 2015).

Taştekin (2016) tarafından yapılan çalışmada son altı ayda ergenlerin %59,44'ü en az bir defa siber zorbalık yapmıştır. %63,35'i ise en az bir defa siber mağduriyet yaşamıştır. Siber zorbalık veya siber mağduriyet olaylarına karışan ergenlerin oranı %69,50 iken bu olaylarla hiç ilgisi olmayanların oranı %30,50'dur. Erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorba ve siber mağdur olduğu ifade edilmiştir. Ergenlerin yaşının büyümesiyle zorbalık yapma durumunun arttığını ancak siber mağduriyet durumunun etkilenmediği ortaya çıkmıştır. Anne eğitim düzeyi arttıkça siber zorbalık ve mağduriyet artmaktadır. Aylık ortalama gelir miktarı, internete erişim sıklığı ve günlük internette harcanan zaman arttığında siber zorbalık ve mağduriyet de artmaktadır. Fen ve Anadolu liselerinde okuyan gençler Meslek liselerindekilere göre daha fazla siber zorbalık yapmaktadır. Ergenlerin siber

mağduriyet durumlarını en fazla arkadaşlarıyla paylaşmaktadır. Siber mağduriyet olayları daha çok okul dışında yaşanmaktadır. Siber mağduriyet yaşayan ergenler yaşadıkları durumlarını görmezden gelerek ayrıca siber zorbalık yaparak olaya karşılık vermektedirler. Siber mağduriyetten dolayı en çok öfke ve üzüntü hissetmektedirler. Benlik saygısı arttıkça siber zorbalık ve siber mağduriyet azalmaktadır.

Bazı insanlar internet kullanımlarını kendileri kontrol edebilmekte ve ihtiyacını karşılayacak bir süreyle sınırlayabilmekte iken bazı insanların bu sınırlamayı yapamadığı, iş ve sosyal hayatlarında aşırı ve yanlış kullanım sebebiyle sorunlarla karşılaştığı gözlenmektedir (Caplan, 2002). İnsanlar, kendi davranışlarını kontrol edebildiklerine inandıkları zaman internet kullanımıyla ilgili davranışlarını da kontrol altına alabilir ve böylece problemleri internet kullanımının ve siber zorbalık yapma isteklerinin önüne geçebilir (Demir, Peker Özköklü ve Aygün Turğut, 2015).

Rotter (1966), denetim odağını insanların kendisini etkileyen olayları kendi davranışları, yetenekleri ve özellikleri gibi içsel değişkenlere, ya da kaderi, onu değiştirmeye muktedir olan başka insanlar gibi dışsal değişkenlere bağlama eğilimi olarak tanımlamaktadır. Rotter (1966)'e göre iç denetim inançla ilgili olan olaylar veya inançların ortaya çıkardığı gayretler veya sürdürülebilir yetenekler gibi özellikler olarak tanımlanırken; dış denetim ise bireyin kendi kontrolü dışındaki olayları şans, görevin zorluğu veya diğer bireylerin davranışları gibi faktörlerin ortaya çıkardığına inanması olarak tanımlanmaktadır.

İçten denetimli insanlar, yeteneklerini göz önünde bulundurarak, huzursuzluk, bunalım, stres duygularını hissetmeden istedikleri zaman internet kullanımlarını azaltabilir, durdurabilir veya kontrol altına alabilirler (Chak ve Leung, 2004). Dıştan denetimliler ise internet kullanımı kontrol etmekte güçlük yaşarlar (Demir, Peker Özköklü ve Aygün Turğut, 2015). Kişi kendi yaşamı üzerinde kontrol sahibi ise internet kullanımı davranışını da kontrol ederek problemleri internet kullanımı ya da siber zorbalık gibi zararlı davranışları göstermeyecektir.

Demir, Peker Özköklü ve Aygün Turğut (2015) yaptıkları bir çalışmada lise öğrencilerinin dıştan denetimli olmasının problemlili internet kullanımının en önemli yordayıcısı olarak bulmuşlar ve ergenlerin internet kullanırken öz-denetim becerilerini üçlendirilmesiyle problemlili internet kullanımının önüne geçilebileceğini savunmaktadırlar. Denetim odağı ile ilgili yapılan diğer çalışmalarda denetim odağı ile yalnızlık, olumlu ve olumsuz duygular, benlik saygısı, tükenmişlik, öz yeterlilik, öğretim materyalini kontrol tercihi, utangaçlık, endişe, depresyon, web tabanlı öğrenmeye yönelik tutum ve probleme dayalı öğrenmeye yönelik tutum gibi değişkenlerle olan ilişkisi üzerine çalışılmıştır (Buluş, 2000; Chak ve Leung, 2004; Erdoğan, 2003; Kapıkıran, 2007; Kararımak ve Çetinkaya, 2011; Tekedere ve Mahiroğlu, 2014; Tümkiye, 2000).

İnsanların artık yüz yüze görüşmek yerine sanal ortamdan iletişimi tercih ettikleri, internet ortamındayken günlük yaşamı erteleyebildikleri, zihinlerini sürekli internetle meşgul ettikleri, internete günlerce esir oldukları ve interneti aşırı kullanım davranışı gösterdikleri gözlenmektedir (Ceyhan, 2011). Özellikle günümüz lise öğrencileri vakitlerinin çoğunu internet başında geçirmektedir. Bu durum, lise öğrencilerinin problemlili internet kullanımına ilişkin farkındalığın artırılmasına yönelik çalışmaların yapılmasını önemli kılmaktadır.

Teknolojinin her geçen gün farklı bir gelişme ile yaşamımıza girmesi, kullanıcı yaşının düşmesiyle birlikte elektronik ortamdan sınırsız sayıda kişiye ulaşan insanların siber zorbalık ve mağduriyetle karşılaşma veya siber zorbalık yapma düzeylerinde artışlar görülmektedir (Selkie, Kota ve Moreno, 2016). Siber zorbalık ve mağduriyet özellikle küçük yaşlardaki bireylerin yaşamını olumsuz etkilediğinden bu konu ile ilgili araştırmaların yapılması önemlidir. Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve mağduriyet hakkında bilgi ve duyarlılık düzeylerini artırmak büyük önem taşımaktadır (Gezgin ve Çuhadar, 2012).

Sağlıklı internet kullanımının geliştirilmesi, siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyinin azaltılması için öğrencilerin kendi internet kullanımlarını denetim altına alabilmelerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Problemlili internet kullanımını ile internet kullanım süresi, yaşam doyumu ve denetim odağını

ilişkilendiren bazı çalışmalar bulunsa da bu çalışmada problemlili internet kullanımı, siber zorbalık ve mağduriyet, denetim odağıyla ilişkilendirilerek araştırılacaktır. Sonuç olarak, öğrencilerin hayatlarında bu denli büyük bir öneme sahip olan problemlili internet kullanımlarının, siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının, denetim odaklarının birbirlerini etkilediği düşünülmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2. Problem Cümlesi

Günlük yaşamımızın her kesitinde bir şekilde bilgisayar ve internet teknolojileri kullanılmaktadır. Kullanılan bilgisayar ve internet teknolojileri lise öğrencilerin yaşamlarına önemli faydalar ve kolaylıklar sağladığı gibi problemlili internet kullanımı, siber zorbalık, siber mağduriyet gibi ciddi problemleri beraberinde getirmiştir. Çok fazla genç nüfusa sahip olan ülkemizde bu ciddi problemlere sahip olan lise öğrencilerinin kendi bilgisayar ve internet kullanımı davranışlarını kontrol altında tutmaları önem kazanmaktadır. Bu araştırmanın genel amacı, lise öğrencilerinin problemlili internet kullanımlarını, siber mağduriyet-zorbalık durumlarını ve denetim odağı düzeylerini belirlemek ve bu değişkenler arasındaki ilişkileri incelemektir. Bunun yanı sıra araştırmada lise öğrencilerinin, problemlili internet kullanımlarının ve siber mağduriyet-zorbalık durumlarının; denetim odağına, cinsiyete, internet sahipliğine, algılanan internet kullanım düzeyine, günlük internet kullanım süresine, sosyal ağ sitesi üyeliğine, sosyal ağ sitesi arkadaş sayısına, akademik başarı düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenecektir. Bu amaca ulaşabilmek için düzenlenenen problem cümlesi aşağıdaki gibidir.

“Öğrencilerin problemlili internet kullanımı davranışları, siber mağduriyet-zorbalık durumları ve denetim odağı düzeyleri arasındaki ilişkiler nasıldır, denetim odağı ve bazı demografik değişkenler açısından farklılaşmakta mıdır?”

1.3. Araştırmanın Soruları

Araştırmanın problemine cevap bulabilmek için alt problemler aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

1. Lise öğrencilerin problemlı internet kullanımını davranışları, siber mağduriyet-zorbalık durumları ve denetim odağı düzeyleri nasıldır?
2. Lise öğrencilerin problemlı internet kullanımını davranışları, siber mağduriyet-zorbalık durumları ve denetim odağı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Lise öğrencilerin problemlı internet kullanımını davranışları ve siber mağduriyet-zorbalık durumları denetim odağına göre farklılaşmakta mıdır?
4. Lise öğrencilerin problemlı internet kullanımını davranışları ve siber mağduriyet-zorbalık durumları;
 - a. Cinsiyet,
 - b. İnternet sahipliğı
 - c. Algılanan internet kullanım düzeyi
 - d. Günlük internet kullanım süresi
 - e. Sosyal ağ sitesi üyeliğı
 - f. Sosyal ağ sitesi arkadaş sayısı
 - g. Akademik başarı düzeyi
 değışkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçeklere içtenlikle cevap verdiğı varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma süresi, 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılı ile,
2. Kullanılan veri toplama araçları ve çalışmaya katılan öğrencilerin bu veri toplama araçlarına verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.

1.6. Kavramsal Tanımlar

Problemlı İnternet Kullanımı: İnternetin aşırı kullanımından dolayı bireylerin aile, iş vb. yaşamlarında önemli boyutlarda yaşadıkları bozulmalar, sürekli

olarak internet kullanımını kontrol edememe ve internetin yanlış kullanımı olarak tanımlanmaktadır (Kim ve Davis, 2009).

Siber Zorbalık: Web siteleri, elektronik posta, cep telefonu gibi bilişim teknolojisi araçlarının bir birey veya grup tarafından diğer bireylere zarar vermek amacıyla tekrarlayıcı biçimde, kasıtlı olarak ve düşmanca davranışlar sergileyerek kullanması şeklinde tanımlanmaktadır (Akbaba ve Eroğlu, 2013).

Siber Mağduriyet: Birey veya grubun, özel veya tüzeli bir kişiliğin, bilişim teknolojileri vasıtasıyla teknik veya ilişkisel tarzda zarar veren davranışlara maruz kalması ve sonuç olarak bu davranışlardan maddi veya manevi olarak mağduriyet yaşaması olarak tanımlanabilir (Arıcak, Kınay ve Tanrıkulu, 2012).

Denetim Odağı: İnsanların kendisini etkileyen olayları kendi davranışları, yetenekleri ve özellikleri gibi içsel değişkenlere, ya da kaderi, onu değiştirmeye muktedir olan başka insanlar gibi dışsal değişkenlere bağlama eğilimi olarak tanımlanabilir (Rotter, 1966).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. İnternet Kavramı

Bilgisayar insan hayatına girdiğinden ve internet toplumumuzda yaygınlaştığından beri artık başka bir dönemde yaşamaktayız. İnsan hayatına giren bütün teknolojiler hayatımızı bir şekilde etkilemiştir ancak internet tüm toplumsal yapımızı etkisi altına almıştır. İnternet; görmeden bakmak, dokunmadan konuşmak, varken yok olmak, daldan dala atlamak, hayattan kaçmak, seçmek, bir başka boyut bir başka alemdir, gelişimdir, bilimdir, oyundur, özgürlüktür, kitaptır, gazetedir, bankadır, aşktır, defterdir, internet bazen hastalıktır (Ögel, 2012).

İnternet; kişilerin dünyanın herhangi bir yerinde eş zamanlı ya da eş zamansız olarak birbirleriyle hızlı, kolay, görüntülü, ekonomik ve güvenilir bir şekilde iletişim kurmalarını sağlayan, gündelik hayatta, eğitimde, hastanede, bankada, alışverişte ve daha birçok alandan etkin olarak kullanılan dev bir kütüphanedir. Herhangi bir konuda araştırma yapacaksa, birçok yazılı materyali okuyama ya da dünyanın bir ucundaki kütüphaneye gitme fırsatımız olmayabilir. İnternet sayesinde tek tuşla dünyadaki bütün bilgilere saniyeler içerisinde ulaşabilmekteyiz. İnternet; dünyadaki milyarlarca ağın iletişim kurabilmesi için ortak bir protokol çerçevesinde, birbirleriyle kaynaklarını paylaşmaya yarayan, bir insana, bir kuruma, bir ülkeye ait olmayan ağlar arası bir ağ olarak belirtilebileceği gibi, bilgisayarların kablo, uydu bağlantısı vb. ile birbirlerine bağlandığı, oluşan bu bağlantılar vasıtasıyla iletişimin sağlandığı, verilerin paylaşıldığı ve depolandığı, resim ve videoların paylaşıldığı, görüntülü konuşmaların yapıldığı vb. her türlü bilgi işleme ait becerilerin yapılabildiği bilişim teknolojisidir (Aylıkcı, 2018).

Bilişim teknolojileri tarihinin en hızlı gelişenlerinin başında internet gelmektedir. Radyo dünyada 50 milyon kullanıcıya 38 yılda, televizyon 13 yılda internet ise sadece 9 ay içerisinde ulaşmıştır. Yaygın bir şekilde kullandığımız

internet hayatımızın her kesiminde; haberleşme, sağlık, ulaşım, bilim, eğitim, ekonomi, adalet, güvenlik gibi çoğu alanda kullanılan vazgeçilmez bir teknoloji aracıdır. Bu özellikleriyle internet dünyanın her tarafında insanların birbirlerinden sürekli ve daha fazla haberdar olmasını sağlayarak küreselleşmeyi hızlandırmıştır (Fırat ve Özdamar Keskin, 2017).

2.2. İnternetin Gelişim Süreci

İnternet ilk olarak askeri alanda hizmete başladıktan sonra akademik alanda kullanıma sunulmuş ve daha sonra da tüm insanların kullanımına hizmet etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanlığı bilim ve teknolojide ilerlemek, ilerlemenin orduda uygulanmasını sağlamak, askeri üstlerin bilgi akışını güçlendirmek için Gelişmiş Araştırma Projeleri Ajansını (ARPA-The Advanced Research Projects Agency) kurmuşlardır (Arısoy, 2009). İnternet günlük hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olmakla beraber temeli bilgisayar ağlarına dayanmaktadır.

Bilgisayar ağının ilki olan ARPANET (The Advanced Research Projects Agency Network) 1970'te Amerika Birleşik Devletleri'nde 15 bilgisayarın birbirine bağlanmasıyla oluşturulan Amerikan Gelişmiş Savunma Araştırmaları Dairesi Ağı'dır. Bu ağ kurulduktan sonra internetin en önemli öğelerinden biri olan elektronik posta ortaya çıkmıştır. 1972 yılında Roy Tomlinson tarafından ARPANET için ilk e-mail sistemi geliştirilmiştir. 1973 yılında dosya paylaşımı için FTP (File Transfer Protocol) protokolü geliştirilmiştir. 1983 yılına gelindiğinde ise TCP/IP (Transmission Control Protocol/Internet Protocol) kullanılmaya başlanmıştır. ARPANET Amerika Birleşik Devletleri'nin müdahalesiyle NSFNET (The National Science Foundation Network) olarak yeniden düzenlendi (Fırat ve Özdamar Keskin, 2017).

İnternet ilk zamanlarda daha çok bilgisayarda uzman kişiler, mühendisler ve bilim adamları tarafından kullanılmıştır. Çünkü o yıllarda internet ağının kullanımı kolay olmayan karmaşık bir sistem olması nedeniyle ev ya da ofislerde kullanılması pek mümkün değildi (Arısoy, 2009). Ancak yıllar içerisinde kullanımı yavaş yavaş artmaya başlayan internet denilen bu ağa, 1994 yılının sonuna gelindiğinde 110 ülke,

10.000 bilgisayar ağı, 3.000.000 üzerinde bilgisayar ve 25 milyon civarı kullanıcı bağlandı. Bu sayı 1995 yıllarında 60 milyon kullanıcıya ulaştı. 1989'da Tim Berners Lee, Avrupa Nükleer Araştırma Merkezinde bir fizik laboratuvarının çalışanlarının birbirleri ile verileri paylaşabilmeleri için NEXT marka bilgisayar kullanarak html dilini geliştirmiş ve ilk web sunucusunu meydana getirmiştir. Tim Berners Lee, bu çalışmasıyla internetin en fazla kullanılan servisi olan WWW (World Wide Web)'nin da temelini oluşturmuş oldu. 30 Nisan 1993'de WWW teknolojisini, telif hakkı olmaksızın isteyen herkesin kullanabilmesi sağlandı (Fırat ve Özdamar Keskin, 2017). O günden beri aktif internet kullanıcısı her geçen gün hızla artmaktadır. Wearesocial'ın 2018 yılında yayınladığı rapora göre 7.593 milyar olan dünya nüfusunun 4.021 milyarını yani nüfusunun %53'ünü internet kullanıcıları oluşturmaktadır (Wearesocial, 2019).

2.3. Ülkemizde İnternet'in Gelişimi

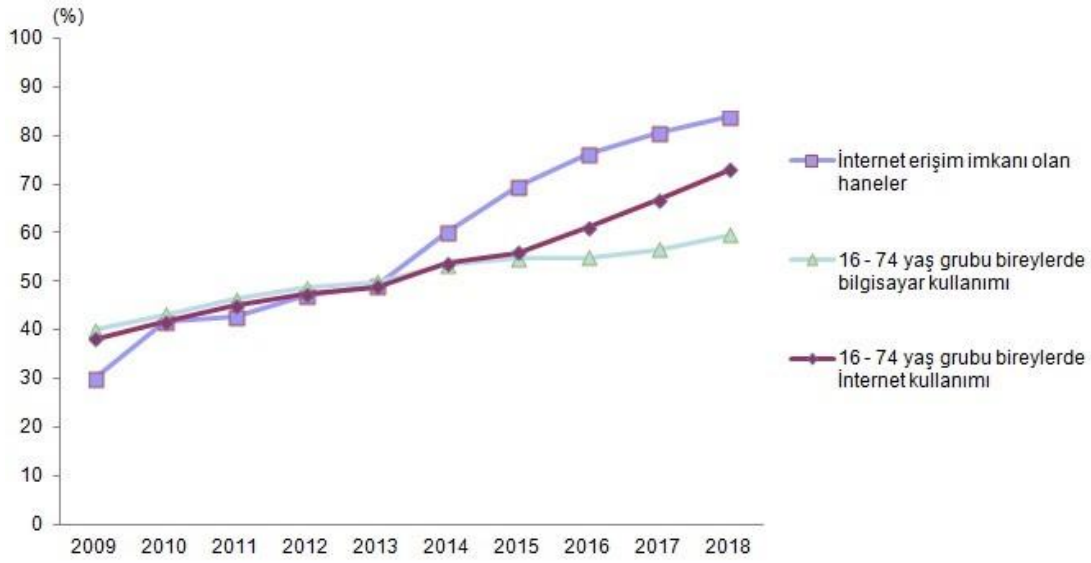
Türkiye'nin internet bağlantısı ilk olarak 1986 yılında Türkiye Üniversiteler ve Araştırma Kurumları Ağı (TÜVEKA) geniş alan ağına bağlanmasıyla olmuştur. 1987 yılında TÜVEKA ağına Avrupa Akademik Araştırma Ağı (EARN-Eurepan Academic and Research Network) ve Because It's Time Network (BITNET) ağı eklenmiştir. BITNET, sadece eğitim kurumlarına özel bir ağ teknolojisi olduğundan ilerleyen yıllarda kapasitesi yetemediği ve ihtiyaçları gideremediğinden dolayı 1991 tarihinde Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) ve Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)'nın çalışmalarıyla internet bağlantısını ülkemizde yaymak üzere Türkiye İnternet Proje Grubu (TR-NET) kurulmuştur. TR-NET ilk deneysel çalışmasını 1992 tarihinde Hollanda'da yapmıştır. Ardından ODTÜ Bilgi İşlem Daire Başkanlığında bulunan yönlendiriciler yardımıyla ABD Washington NSFNET geniş alan ağına bağlanmıştır. Böylelikle Türkiye'de ilk internet bağlantısı yapılmıştır. 1996 yılına kadar kamu kuruluşları ve üniversiteler ODTÜ-NSFNET bağlantısı ile internete bağlanmıştır (Fırat ve Özdamar Keskin, 2017).

Ülkemizde internet bağlantısının gelişim göstermesi 1990'lı yıllara dayanmakla beraber internet 64 Kbit/sn hızında ve akademik alanda kullanılmaya başlanmıştır (Arısoy, 2009). 1994 tarihinde ağ bağlantısının hızı 128 Kbit/sn iken,

1995'te 256 Kbit/sn, 1996'da 512 Kbit/sn hıza erişmiştir. 1996 tarihinde Ulusal Akademik Ağ (ULAKNET) kurulmuştur. 1997 yılında ULAKNET ilk ulusal bağlantısını Ege Üniversitesi ile gerçekleştirmiştir. TURNET (yeni adı TTNET) projesiyle internet ticari kuruluşlara ve halka ulaşmıştır. Başlangıçta 3 hat varken 1997 yılında 80 hat internet servisini sağlamıştır. Böylelikle internet tüm dünya da olduğu gibi ülkemizde de büyük bir hızla yaygınlaşmıştır (Fırat ve Özdamar Keskin, 2017).

Türkiye'de bilişim teknolojilerine son yıllarda büyük yatırımlar yapılmıştır. İnternet kullanan kişilerin sayısı 2000'li yılların başında Uluslararası Telekom Birliği'nin (ITU) çalışmalarına göre yaklaşık 2 milyon iken son 10 yılda internet kullanan kişilerin sayısı yüzde 1750 artmıştır (Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2019).

Ülkemizde yapılan TÜİK hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırmasına göre 2018 yılında 16-74 yaş grubundaki kişilerin bilgisayar kullanımı %59,6 iken internet kullanımı %72,9 olmuştur. Erkeklerde bilgisayar kullanımı %68,6 iken internet kullanımı %80,4 kadınlarda bilgisayar kullanımı %50,6 iken internet kullanımı %65,5 olmuştur. 2018 yılında her 10 evden 8'inin yani hanelerin %83,8 inin internet erişimi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2018 yılında internete erişimini genişbant ile sağlayan hanelerin oranı %82,5 iken hanelerin %44,5'i sabit genişbant bağlantı (ADSL, kablolu internet, fiber vb.) ile internete erişim sağlamakta, %79,4'ü mobil genişbant bağlantı ile internete erişim sağlamaktadır. Kamu hizmetlerinden yararlanmak için interneti kullananlar %45,6 iken internet üzerinden alışveriş yapan bireylerin oranı %29,3 olarak bulunmuştur. Cinsiyete göre internetten alışveriş yapma oranı erkeklerde %33,6 iken kadınlarda ise bu oran %25 olarak ölçülmüştür. Erkeklerde en az satın alınan ürün grubu %4,6 oranı ile ilaç olurken; kadınlarda ise bunu %2,8 oranı ile oyun yazılımları, bilgisayar yazılımları ve yazılım güncellemeleri olmuştur (TÜİK, 2018).

Şekil 1. Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması Sonuçlarına göre 2009-2018 Yılları Arasında Ülkemizde İnternet ve Bilgisayar Kullanımı

İnternet kullanımı yukarıdaki grafikten de anlaşılacağı üzere her geçen gün artmaktadır. İnternetin bize sağladığı faydaların yanında uzun süre kullanılması veya kötü amaçlar için kullanılması günlük hayatta birçok sıkıntıya sebep olabilmektedir. Günümüzde çevreden uzaklaşma, fiziksel rahatsızlıklar, şiddet, hakaret, dolandırıcılık, bağımlılık gibi problemler internet kullanımları ortaya çıkmıştır. Ancak bu problemlerden dolayı internet teknolojilerinden uzak kalmak pek mümkün değildir. İnternetin sağladığı faydalardan dolayı ona tamamen kapılarımızı açmak da doğru olmayacaktır. İnternet kullanırken bir anda bağımlı hale gelmeyiz. Yavaş yavaş bağımlılık gelişmektedir bu nedenle bağımlılık işaretlerini dikkatli bir şekilde takip ederek önlemler alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir (Dinç, 2014).

Bağımlılık bir maddeden belirgin bir etkiyi elde etmek için kullanılması sürecinde meydana gelen ruhsal, bedensel veya sosyal problemlere rağmen madde kullanımının devam etmesi; bırakmak istenmesine rağmen vazgeçilememesi, giderek kullanılan miktarın artırılması, elde etme isteğinin durdurulamaması ve artık onsuza yaşayamaması durumudur (İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü, 2019).

Bağımlılık “kimyasal” ve “eylemsel” olarak ikiye ayrılmaktadır. Kimyasal bağımlılık maddenin vücuda alınması ile ona bağımlı olunmasıdır. Bu tür bir

bağımlılık zehirlenmelere yol açabilir. Kimyasal bağımlılık alkol, uyuşturucu, sigara vb. maddelere olan bağımlılıkken; eylemsel bağımlılıklar spor, iş, kumar, alışveriş, teknoloji, internet bağımlılığı gibi davranış biçimleridir. Aileler kimyasal bağımlıktan korkup başa geldiğinde tedavi arayışına girerken eylemsel bağımlılığı genellikle kötü davranıştan saymazlar. Kendi kendine geçeceğini düşünürler. Ancak verdiği zarar yönünden düşünecek olursak eylemsel bağımlılık ve kimyasal bağımlılık arasında fark yoktur. İkisinden de korkup uzak durmak gerekmektedir (Dinç, 2014). Bir eylemsel bağımlılık türü olan internet bağımlılığı ifadesi günümüzde problemlili internet kullanımı şeklinde de kullanılabilir.

2.4. Problemlili İnternet Kullanımı

İnternetin yaşamımızı kolaylaştırmasıyla beraber ona olan bağımlılık artık yaşam tarzı şekline gelmiştir. İnternetsiz ev, iş yeri, okul vb. neredeyse yoktur. Her geçen gün ortaya çıkan yeni yazılımlar, yeni etkinlikler, yeni oyunlar insanların ilgisini çekerek internete olan bağımlılığımızı arttırmıştır (Aktürk ve Çiçek, 2017). Son zamanlarda alışveriş, para, televizyon, yemek yeme, spor, bilgisayar bağımlılığı gibi çeşitli bağımlılıklardan söz edilmektedir. Ancak internet bağımlılığı görmezden gelinebilmektedir. İnternet bağımlılığı yoğun bir şekilde internetin kullanılması, kullanılan internetin kontrol altında tutulamaması ve kişinin yaşamında internetin aşırı kullanılmasından dolayı ciddi zararlara sebep olması olarak tanımlanmaktadır (Young, 1996). İnternet bağımlısı olan kişilerin haftada 40-50 saat internet kullandıkları, hatta 20 saat boyunca internet başından ayrılmadıkları, çoğu zaman uyuması gereken vakitlerde internete girdikleri ve sabah kalkmaları gerektiği saatlere kadar uyanık kalarak interneti kullandıkları belirtilmiştir (Young, 1999).

İlk defa 1996 yılında internet bağımlılığı ifadesini kullanan kişi Dr. Ivan Goldberg'dir. Dr. Ivan Goldberg madde bağımlılığı ölçütlerinden yola çıkarak bu ölçütleri e-posta ile arkadaşlarına mesaj olarak göndermesi sonucunda internet bağımlılığı ifadesini ortaya çıkarmıştır. Young, bu kitapta bulunan patolojik kumar oynama ölçütlerinin internet bağımlılığına yakın olduğunu düşündüğü için bu ölçütleri internet bağımlılığında kullanmış ve böylelikle "internet bağımlılığı" için ilk defa tanı ölçütlerini belirlemiştir (Aylıkçı, 2018).

İnternet bağımlılığı Young (2009)'a göre alkol, uyuşturucu bağımlılığına benzer ve kişilerin sosyal, akademik, mesleki hayatında olumsuzluklara neden olmakla beraber, internet bağımlısı olan kişiler internette zamanını ve enerjisini harcamaktadır ve bu durumu kabul etmemektedirler. İnternet kullanımı sorgulandığında ise bir sorunum yok, sadece eğleniyorum, ben yalnız bırakın gibi öfkeli ve kızgın cevap vermektedirler. Alkoliklerin bağımlılığı gizlemeye çalıştığı gibi internet bağımlılarının da internette ne kadar süre kaldığını ya da internet kullanım faturalarını gizleyerek yalan söylediğini bu durumların sonucunda insanların güvenini ve istikrarlı ilişkilerini kaybettiğini belirtmiştir (Young, 2009).

İnternet bağımlılığı kullanıcıda fiziksel, bilişsel, davranışsal sorunlara neden olmaktadır (Ögel, 2012). Bu sorunlarla karşılaşmaktan kaçınmak adına internet bağımlılığı işaretlerine dikkat etmenin önemli olduğu görülmektedir. Dinç (2014)'e göre internet bağımlılığı işaretlerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Deneysel kullanım: Birey internette çeşitli site, etkinlik, uygulama görür ve merak etmeye başlar. Merakını giderebilmek amacıyla siteye veya uygulamaya girer veya oyunu oynar. Bu adım problem durumu oluşturmaz, sadece deneyip merak duygusu giderilmiştir.

2. Sosyal kullanım: Birey etrafında belli bir siteyi kullanan, belli bir uygulamaya giren ya da belli bir oyunu oynayan bir arkadaş çevresi varsa, o gruba dâhil olabilmek adına kendisi de o siteye veya uygulamaya girer veya o oyunu oynar. Eğer bunun haricinde davranış gösterirse grubun dışında kalacaktır. Genellikle bağımlılığın başlamasına veya devam etmesine sebep olan da sosyal kullanımdır.

3. Operasyonel kullanım: Amaçlı kullanımdır. İnternet öncelikle keyifli vakit geçirmektir amacıyla kullanılır. Boş vakitlerinde yapacak bir şey bulamayan, sosyal çevresi aktif olmayan ya da insanlarla yakından ilişki kurmakta sıkıntı çeken kişiler bu sıkıntılardan kurtulmak amacıyla genellikle daha ucuz ve daha kolay erişilebilen interneti tercih ederler. Boş kaldıkları zaman internete girerler. Amaca dönük kullanımın diğer bir türü ise problemlerden kaçıştır. Hayattan, işten, okuldan, kendinden kaynaklanan sorunları çözemediği veya sorunlarından birkaç saniye için

bile olsa kurtulmak, unutmak isteyen bireyler internet kullanımlarını arttırlar. İnternet kullanırken kendilerini problemsiz farklı bir dünya da hissederler. Aslında problemleri çözüyor gibi görünse de uzun vadede problemleri artar ve çeşitlenir.

4. Bağımlı kullanımı: Bireyin artık internete girmek için herhangi bir nedene ihtiyacı yoktur. Merak etse de etmede, çevresindeki kişiler onu zorlasa da zorlamasa da hayatında sorunları olsa da olmasa da her fırsatta interneti kullanmak isteyecektir. Merak edeceği herhangi bir durum yoksa arayıp bulacak, günlük hayatta arkadaşları yoksa internet kullanıcılarından oluşan sosyal bir çevre oluşturacak, tüm zamanını internete harcayacağı için canı hiç sıkılmayacaktır. Çünkü o artık problemlili internet kullanımına sahip bir internet bağımlısı olmuştur.

Her internet kullanıcısının ilgisini çeken, onu internette uzun süre tutan farklı bir sebep vardır. Bu bazen bir oyun bazen bir alışveriş ve bazen bir sohbet odası olabilir. Kişilerin bu sebepler uğruna yaşamlarını aksatacak sürede internet kullanmaları problemlili internet kullanımına neden olmaktadır (Eşgi, 2013).

İnternet bağımlılığı ile ilgili çeşitli tanımların yapılmasıyla problemlili internet kullanımı kavramı ortaya çıkmıştır. Problemlili internet kullanımı tanımı konusunda bir görüş birliği olmamakla beraber internetin aşırı kullanımının genellikle başka bir psikiyatrik hastalıkla beraber görülmesi durumundan dolayı olduğu düşünülmektedir (Aylıkçı, 2018). Problemlili internet kullanımı, uygun olmayan düşünce ve patolojik davranışları barındıran aynı zamanda bireylerin yaşamını davranışsal, bilişsel ve duyuşsal yönden etkileyen çok yönlü psikiyatrik hastalık olarak görülmektedir (Davis, 2001). Problemlili internet kullanımı günlük hayatın sebep olduğu sorunlardan kurtulmak için interneti kullanmak veya internet kullanımını sonlandırmada kontrolünü kaybetmek bu nedenle sosyal hayatta yeni sorunlarla karşı karşıya kalmak olarak tanımlanmıştır (Griffiths, 2000).

İnsanlar depresyona girdiklerinde, umutsuzluğa düştüklerinde, yalnızlık hissettiklerinde, strese girdiklerinde bu sıkıntılarında kurtulmak için internete yönelerek problemlili internet kullanımı sergilemektedirler (Beard ve Wolf, 2001). Problemlili internet kullanımının en önemli sebeplerinden biri de kaygıyı, soyutlanma

duygularını veya olumsuz duyguları azaltmak için internet kullanımı olduğu bulunmuştur (Gámez-Guadix, Villa-George ve Calvete, 2012; Caplan, 2010). Young (1997) problemleri internet kullanımı sebeplerini dört bölüme ayırmıştır: Bu bölümler;

1. Sosyal Destek: Problemleri internet kullanımı kişinin internet üzerinden sürekli olarak aynı sohbet grubunu, çok kullanıcıyla oynanan oyunları ya da haber gruplarını ziyaret etmesiyle oluşabilir. Birey, internette anonim bir şekilde dolaşarak düşüncelerini kısıtlamadan ifade ederek özgür bir şekilde dolaşır. Bu sayede internette çeşitli gruplarla sempatik, duygusal vb. ilişkiler kurabileceğini böylelikle kendisine destek veren kişileri bulabileceğini belirtmiştir.

2. Yaşam Koşulları: Günlük hayatta insanlarla normal yöntemlerle ilişkiye giremeyen, depresif, kendine güvenmeyen kişilerin, emeklilerin, ev işi yapanların, bakıcıların problemleri internet kullanımına daha çok yatkın olduklarını belirtmiştir. Kişinin hayat şartları problemleri internet kullanımında önemli rol oynamaktadır.

3. Cinsel Ergi: İnsanlar gerçek kimliklerini gizleyerek istedikleri cinsel yaşamın her türüne internet ortamında erişmektedirler. Reddedilme korkusu olan, sosyalleşme problemi olan, kendini çekici hissetmeyen kişilerin interneti daha çok kullandıklarını belirtmiştir.

4. Yeni Bir Karakter Yaratma: İnternetin kişiye yeni bir kimlik yeni bir benlik oluşturma fırsatı vermesi internet bağımlılığını artırmaktadır. İnsanlar internette kendilerini olduklarından çok daha farklı gösterebilmektedir.

Aylıkçı (2018) bilişsel davranışçı yaklaşımda kişinin kullandığı internet programının hoşuna gitmesiyle davranışını devam ettirerek, internet kullanımını arttırdığını belirtmiştir. Ayrıca kişilerin psikolojik durumlarının internet kullanımlarını etkilediği ve sosyal hayatı yeterince iyi olmayan kişilerin problemleri internet kullanımına daha yatkın oldukları görülmüştür (Aylıkçı, 2018). Depresyonlu veya yalnız kişilerin internet ortamında kendilerini daha iyi ifade ettikleri için sosyal ortamlarını internet üzerinden oluşturmakta ve bu durumun daha ilerisi problemleri internet kullanımına yol açtığı belirlenmiştir. (Aylıkçı, 2018). Kendini yalnız hissetmeyen bireylerde ise internet kullanımı daha az olacağından aşırı internet

kullanımı ile oluşacak olumsuzlukların gözlemlenmesinin daha az olacağı belirtilmiştir (Aylıkçı, 2018).

Problemlili internet kullanımının tespitinde internette geçirilen zamanın miktarıyla birlikte bu zamanın hangi amaçla kullanıldığı da önem taşımaktadır (Bayraktutan, 2005). Problemlili internet kullanan kişilerin daha çok oyun siteleri, film-müzik siteleri, sohbet odaları, pornografik sitelerde vakit geçirdikleri, problemlili internet kullanıcısı olmayanların ise bilgi, eğitim, haber, alış-veriş sitelerinde vakit geçirdikleri saptanmıştır (Kim ve Kim, 2002; Suler, 1996). Suler (1996) internet kullanımındaki bu etkinliklerin ve uygulamaların Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki ihtiyaçlara denk geldiğini belirtmiştir. Bu ihtiyaçları aşağıdaki gibi sıralamıştır:

1. Fizyolojik İhtiyaçlar: Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde en altta üreme, yeme, içme, uyuma gibi temel ihtiyaçlar bulunmaktadır. Kişi üreme ihtiyacını internette flört ederek karşılamaktadır. Kişilerin internette anonim olarak gezinmesi bu durumu daha cazip hale getirmektedir.

2. Kişilerarası Temas İhtiyacı: Maslow hiyerarşisinin üçüncü katında kişilerarası temas, sosyal tanınma ve ait olma kavramları yer almaktadır. Kişi aynı ilgi alanına sahip kullanıcılarla çevrimiçi olarak bir araya gelir ve devamlı olarak görüşerek bu ihtiyacını karşılar. Bu da kişiyi internet bağımlısı yapar.

3. Öğrenme ve Saygınlık İhtiyacı: Maslow'un hiyerarşisinde bir sonraki katında öğrenme ve başarıları sonucunda artan benlik saygısı bulunmaktadır. Bu ihtiyaç rol yapma ortamında ve çoklu kullanıcıli oyunlarında karşılanmaktadır. Suler'e göre internetten oyun oynayan bir kişi oyunda bütün görevleri yerine getirerek başarı kazanır. Statüsü artar, diğer kullanıcıların sahip olmadığı yeteneklere sahip olur.

4. Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı: Maslow'un hiyerarşisindeki en üst kat kendini gerçekleştirme ihtiyacıdır. Kişi internet ortamında zaten anonim olduğu için kendini nasıl görmek istiyorsa öyle ifade eder.

Kwon, Chung ve Lee (2011) problemlı internet kullanımına kişinin kendinden kaçması teorisiyle yaklaşmıştır. Ailevi, sosyal, kültürel durumların kişileri internet kullanımına teşvik ettiğini belirtmiştir. Kişinin hayattan beklentisinin yüksek olması ve bu beklentileri karşılayamaması sebebiyle huzursuz olarak daha çok problemlı internet kullanımı gösterdiğini ifade etmiştir.

Debernardi (2012) ise problemlı internet kullanımının bireylerin bağlanma tiplerine göre farklılık gösterdiğini, kaçınan ve kaygılı bağlanan bireylerin güvenli bağlanan bireylere göre problemlı internet kullanım oranlarının daha fazla olduğunu belirlemiştir. Çünkü kaçınan ve kaygılı bağlanma türüne sahip bireyler çevrelerinden uzaklaşarak internette sosyalleşmeye çalışmaktadırlar.

Problemlı internet kullanımından dolayı genç neslin kütüphaneden araştırma yapma sıklığı, spora ve kitap okumaya veya farklı aktivitelere ayırdığı vakit azalmaktadır ayrıca fiziksel rahatsızlıklar oluşarak sağlık tehlikeye girmektedir. Uzun süre eğik bir şekilde bilgisayar kullanmak duruş bozukluklarına, ekrana uzun süre bakmak göz problemlerine, ekran karşısında hareketsiz kalmak obeziteye, uykusuzluğa, kan dolaşımının bozulmasına, aşırı internet kullanımı için harcanan para ekonomik yönden sıkıntılara kısacası kişinin iş, akademik ve sosyal hayatında aksamalara sebep olmaktadır (Aylıkçı, 2018).

Problemlı internet kullanımı öğrencilerin dikkatini dağıtarak başarının düşmesine ve sınıf tekrarına sebep olmaktadır (Young, 1999). Başarıyı internet ortamında tadan ergenlerin daha fazla internet kullanımına yönelmekte olduğu böylelikle gerçek hayattaki başarısızlık düşüncesinden uzaklaşarak sanal ortamlara yönelimlerinin artış gösterdiği görülmektedir (Peker, 2013).

Problemlı internet kullanımı kişinin biyolojik ve nörolojik yapısını etkilediğinden internet kullanımından keyif alan bireylerde dopamin hormonu salgılanmakta ve internete daha zevkle girmektedirler (Aylıkçı, 2018). Zamanın çoğunu internette oyun oynayarak geçiren çocuklarda hiperaktivite ve dopaminejik durumlar gözlemlenmekle beraber bu çocukların yüz yüze iletişimde sıkıntı yaşadıkları ve zamanla yalnızlaştığı belirtilmektedir (Kelleci, 2008). Kişilerde

problemlerli internet kullanımı gözlemlendikten sonra depresyon durumu gözlemlenebilirken bunun tam aksine depresyon eğilimi gösterdikten sonra problemlerli internet kullanımı davranışı sergileyebilecekleri gözlemlenebilmektedir (Aylıkçı, 2018).

Problemlerli internet kullanımının her geçen gün artmasına rağmen etkili tedavi yöntemlerinin henüz net olmadığı belirtilmiştir (Shapira ve diğ., 2003). Young (1999) problemlerli internet kullanımı için tedavi teknikleri hazırlamış ve bu tedavi tekniklerini aşağıdaki gibi sıralamıştır:

1. İnternet Kullanımını Zıt Saatlere Kaydırmak: Günlük rutinini değiştirerek problemlerli internet kullanımından uzaklaştırmak amaçlanmıştır. Örneğin; kişi kalkar kalmaz internete giriyorsa artık ilk uyandığında duş alması ya da kahvaltı yapması önerilmektedir.

2. Dış Durdurucular: İnternet kullanımının yeterli olduğunu kişiye hatırlatacak durdurucular amaçlanmıştır. Örneğin: İnternetten çıkacağı zaman için alarm kurar ve vakit gelince interneti kapatır.

3. İnternet Kullanımıyla İlgili Hedefler Belirlemek: İnternette kullanma süresini 40 saatten 20 saate düşürmek gibi hedefler belirlenmelidir. İnternete kısa süreli ama sık aralıklarla girilmelidir ki yoksunluk belirtileri gözlenmesin.

4. Aşırı Kullanılan Belli Bir İnternet İşlevinden Uzak Durma: Kişi ilgi duyduğu, hoşuna giden bir konudan dolayı sürekli internette kalıyorsa daha az ilgilendiği konu ile ilgili olarak interneti kullanabilir. Mesela chat yapmaktan hoşlanan birisi artık araba alım satımı ile ilgili internette gezinebilir.

5. Hatırlatıcı Kartlar: Kişi problemlerli internet kullanımının kendi üzerindeki olumsuz etkisini ve interneti kullanmazsa faydasını kartlara yazıp bunları yanında taşıyarak interneti kullanmak istediğinde bu yolla olumlu olumsuz durumları hatırlaması sağlanır. Örneğin internetin yol açtığı olumsuz durumlardan bir tanesi notların düşmesi iken olumlu durumlardan bir tanesi eşle daha uzun süre vakit geçirmektir.

6. Destek Grupları: Kişinin ilgisini çeken çeşitli kurslara, hobi merkezlerine yönlendirilerek gerçek ilişkiler kurmaları, kendilerini yalnız hissetmemeleri sağlanarak internet kullanımını azaltmaları hedeflenmektedir.

7. Aile Terapisi: Kişinin ailesine problemleri internet kullanımı hakkında eğitim verilir, bağımlı olan yakınlarını suçlamalarının önüne geçilir, aralarında anlaşmazlık varsa bunu açık açık konuşmaları sağlanarak tedavi sürecine yardımcı olmaları sağlanır.

Davis (2001) ise problemleri internet kullanımı tedavisinde 11 hafta süren bilişsel davranışçı seanslarını önermiştir. Bilişsel davranışçı terapide uygulanması gereken adımlar aşağıdaki gibidir:

1. Kişinin internete bağlı kalamadan yapamadığının tespit edilmesi.
2. Bilgisayarın yerinin değiştirilerek herkesin bulunduğu bir ortama taşınması.
3. Diğer insanlarla beraber internete girmesi.
4. İnternete bağlanma zamanının yeniden düzenlenmesi.
5. İnternet defterinin edinilmesi.
6. İnternete başka kimlikle girilmemesi.
7. Yakın çevresinden internetin aşırı kullanımı ile ilgili sorunların olduğunu gizlememesi.
8. Spor etkinliklerine katılması.
9. İnternet kullanımına ara verilmesi.
10. Otomatik düşüncelerin ele alınması.
11. Gevşeme hareketleri.

12. İnternete bağlı kaldığı süre içerisinde hissedilenlerin not edilmesi.

13. Yeni ve farklı sosyal becerilerin kazandırılması.

Müdahale açısından, problemlı internet kullanımı diğer bağımlılıklar için var olanlara benzer şekilde, danışmanlık hizmetleri verilmesi, problemlı internet kullanımı ergenlik döneminde artan bir sağlık sorunu gibi görünmesi durumunda, çok önemli olabilir (Gámez-Guadix, Orue, Smith ve Calvete, 2013). İnternet bir yandan içerdiği sınırsız bilgiler, etkinlikler, oyunlar, müzikler vb. ile kişinin eğlenceli, kaliteli vakit geçirmesini sağlarken bir yandan da aşırı ya da hatalı kullanıldığında çeşitli problemleri beraberinde getirmektedir. Bu problemler bizi siber zorbalık ve siber mağduriyet ifadeleriyle karşı karşıya getirmektedir.

2.5. Siber Zorbalık ve Mağduriyet

2.5.1. Siber Zorbalık ve Mağduriyet Kavramı

Teknolojinin yaşamımızın her anına girerek bizim için en önemli araçlardan biri haline gelmesiyle birlikte teknolojinin kötüye kullanımı ile ilgili problemler de sürekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüz teknolojilerinin en önemlisi olarak görülen internetin problemlı kullanımının her geçen gün artmasıyla birlikte siber zorbalık ve mağduriyet durumları ortaya çıkmıştır. Siber zorbalık ve problemlı internet kullanımının ilişkili olduğu ancak siber zorbalık belirli bir agresif davranış türü, problemlı internet kullanımı ise internete psikolojik bağımlılık ve ađda harcanan zamanı kontrol edememe olarak ifade edilmiştir (Gámez-Guadix ve diğer., 2013). Problemlı internet kullanan bireyler daha fazla çevrimiçi ortamlarda buldukları için siber zorba ve mağdur olma ihtimalleri daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Leung ve Lee, 2012). Bunun tam tersi siber zorbalık mağduriyeti problemlı internet kullanımına yol açabilmektedir çünkü yeni teknolojiler aracılığıyla siber zorbalık mağdurlarının interneti mağduriyetten kaynaklanan sıkıntıdan kaçmak ya da kurtulmak için kullanmaları mümkündür (Gámez-Guadix ve diğer., 2013).

Siber zorbalık kavramı ilk defa 2004 yılında Kanadalı Bill Belsey tarafından kullanılmıştır (Belsey, 2004; Akt. Erdur-Baker ve Kavşut, 2007). Siber zorbalık

karşısındaki kişiye zarar vermek için bir ya da birden çok kişinin teknolojik araçları kullanarak acımadan, bilerek, isteyerek görüntü veya yazı gönderen, düşmanca hislerle hakaret eden internet üzerinden oluşan farklı bir zorbalık türü olarak tanımlamıştır (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011). Siber mağduriyet ise bilişim teknolojilerini kullanarak birey veya gruba, özel veya tüzel kişiliğe yapılan ilişkisel veya teknik olarak zarar veren davranışlarla karşılaşılması ve bu davranışlar nedeniyle mağduriyet yaşanması olarak tanımlanmaktadır (Arıcak, Kınay ve Tanrıkulu, 2012).

Siber zorbalık kişinin okulda, evde, işte kısacası çevresinde zorbaca davranışların sanal ortama taşınması olarak ifade edilebilir. Siber zorbalık herhangi bir yerde ve herhangi bir zamanda olabileceği için saldırıdan kaçış yoktur. Gámez-Guadix ve diğ. (2013) siber zorbalığı ergenlik döneminde kişilerarası ilişkilerin ortak bir özelliği gibi görünen, büyümekte olan bir fenomen olarak tanımlanmakla beraber siber zorbalık mağduru olan ergenlerin, problemleri internet kullanımı ve depresif semptomlar geliştirmesi daha muhtemel olmakta ayrıca daha fazla madde kullanma eğiliminde olan ve depresif semptomlar sergileyen ergenlerin siber zorbalığa maruz kalan savunmasız hedefler olduğunu ifade etmiştir. İnternette daha fazla zaman harcayan kişiler, taciz hedefi, çevrimiçi mahremiyet istilasası, kimlik hırsızlığı veya cinsel istismar ve manipülasyon gibi siber zorbalığa ilişkin riskler de dahil olmak üzere bir dizi potansiyel riske maruz kalmaktadır (Keith ve Martin, 2005).

Siber zorbalık kavramı birçok araştırmacı tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır (Arıcak, 2009; Patchin ve Hinduja, 2010; Patchin ve Hinduja, 2006; Shariff, 2008; Smith, 2012; Strom ve Strom, 2008). Siber zorbalık bilgisayar, telefon ve diğer elektronik araçlarla gerçekleştirilen aşağılayıcı, tehdit edici, şiddet içerikli, cinsel taciz içeren veya karşı tarafı zor durumda bırakabilecek her türlü kasıtlı ve tekrarlayıcı zarar verme, paylaşım yapma olarak tanımlanmaktadır (Patchin ve Hinduja, 2010; Patchin ve Hinduja, 2006). Shariff (2008)'e göre siber zorbalık sohbet odaları, mesajlaşma, cep telefonları, elektronik posta ve çevrimiçi profillerle başkalarının aşağılanması, tehdit edilmesi, cinsel içeriği olan mesajlar gönderilmesi olarak tanımlanmaktadır. Strom ve Strom (2008) siber zorbalığı başkalarını

korkutmak veya onlara zarar vermek amacıyla elektronik araçların kullanılması olarak tanımlarken Arıçak (2009) ise kimliğini gizleyerek zararlı e- posta gönderimi, hakaret ve tehdit edici mesajlar, isimsiz çağrılar, virüslü e-postalar, kişiyi ve grubu karalamak için gönderilen mesajların tümünü siber zorbalık olarak tanımlanmaktadır. Smith (2012)'e göre siber zorbalık kullanıcının internette fotoğraf, video, söylenti vb. öğeleri hızla yayarak geleneksel zorbalıkta olduğundan çok daha geniş bir kitleye ulaşarak ve isim kullanmayarak karşı tarafa saldırmasıdır.

2.5.2. Siber Zorbalık ve Mağduriyet Araçları

Teknolojinin hızla gelişmesi sonucunda zorbalık yapma araçları ve kanalları her geçen gün artmaktadır. İnsanlar web siteleri, E-posta, anlık mesajlaşma, sohbet odaları, web siteleri, anlık görüntü gibi araçlarla çeşitli siber zorbalık ve mağduriyet durumlarıyla karşılaşmaktadır. Siber zorbalık yapma ve siber mağdur olma araçları birçok araştırmacı tarafından çeşitli şekillerde incelenmiştir (Campbell, 2005; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Kowalski, Limber ve Agatston, 2012; Patchin ve Hinduja, 2006; Shariff, 2008; Shariff ve Gouin, 2005). Campell (2005)'e göre siber zorbalık ve mağduriyet araçları e-posta, sohbet odaları, web siteleri ve anlık mesajlaşma gibi insanlara eziyet veren teknolojilerden oluşmaktadır. Patchin ve Hinduja (2006)'nın çalışmasında ise sanal zorbalık en fazla sohbet odalarında daha sonra ise e-posta yolu ile yapılmaktadır. Erdur-Baker ve Kavşut (2007)'a göre siber zorbalık ve mağduriyet araçları izinsiz olarak başkasının e-postasını okumak, kişisel hesaplarının şifresini kullanmak, utandırıcı görüntüler çekerek, utandırıcı mesajlar göndermek ve bunları sanal ortamda yaymaktır. Shariff ve Gouin (2005)'e göre en çok kullanılan siber zorbalık ve mağduriyet araçları; cep telefonu, e- posta, kameralar, video klipleri, sohbet odaları, tartışma grupları, anlık mesajlaşma araçları, sosyal paylaşım siteleri, bloglar, çevrimiçi kişisel siteler, görüntülü mesajlardan oluşmaktadır. Shariff (2008)'in çalışmasında ise siber zorbalık ve mağduriyet araçları; çevrimiçi profiller, web siteleri, sohbet odaları, anlık mesajlaşma, cep telefonları, bloglar, elektronik posta gibi araçlarla kişilerin tehdit edilmesi, aşağılanması, cinsel içerikli görüntü ve mesajlar gönderilmesidir. Kowalski, Limber ve Agatston (2012)'nin çalışmasında siber zorbalık ve mağduriyette kullanılan iletişim araçları, anlık mesajlaşma, e-posta,

metin mesajlaşma, tartışma duvarları, sosyal ağ siteleri, sohbet odaları, bloglar, web siteleri ve internet oyunları olarak tanımlanmaktadır.

Siber zorbalık yukarıda belirtilen araçların tek başına kullanılarak yapılabileceği gibi birkaç tanesi beraber kullanılarak da yapılabilmektedir (Kowalski ve Limber, 2007). Genel olarak yapılan çalışmalara baktığımızda en çok kullanılan siber zorbalık ve mağduriyet araçlarını; e-posta, anlık mesajlaşma, sosyal ağ siteleri, web siteleri, sohbet odaları, cep telefonları, internet oyunları, kameralar, bloglar, görüntülü mesajlardan oluşmaktadır.

2.5.3. Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Görülme Biçimleri

Hinduja ve Patchin (2015)'e göre bir davranışın siber zorbalık olabilmesi için kasıtlı olması, tekrar etmesi yani sürekli olması, zarar vermesi ve geleneksel zorbalıktan farklı olarak elektronik araçlarla yapılması gerektiğini vurgulamıştır. İnternet, cep telefonu, sosyal ağlar vb. bilişim teknolojileri araçlarının kullanılmasıyla gerçekleşen siber zorbalık farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bir davranışın siber zorbalık olabilmesi için tekrar tekrar yapılabileceği gibi bir defa yapılarak zarar verici olması da yeterlidir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

Siber zorbalık çeşitli biçimlerde karşımıza sürekli çıkmaktadır. Siber zorbalığın artık gelişen teknolojiyle beraber daha çok karşımıza çıktığı, gençlerin siber zorbalık yapmak için elektronik cihazları, cep telefonlarını, bilgisayarlarını kullandığı tespit edilmiştir (Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippett, 2006). Smith ve diğ. (2006) siber zorbalık yapma şekillerini; metin mesajı zorbalığı, cep telefonu kamerasıyla resim ve video zorbalığı, cep telefonu aracılığıyla çağrı zorbalığı, e-posta zorbalığı, sohbet odası zorbalığı, SMS (anlık mesajlaşma) zorbalığı ve web sitesi zorbalığı olmak üzere yedi kategoride ele almışlardır. Vandebosch ve Van Cleemput (2008)'in yaptıkları bir çalışmada siber zorbalığın görülme biçimlerini dedikodu yapma, aşağılama, tehdit etme, yanıltıcı ve tehdit içeren e-posta gönderme, cinsel mesajlar gönderme, başkasının hesabını izinsiz ele geçirerek izinsiz eylemlerde bulunma, kişinin resimlerini başkalarına gönderme, kişinin resimlerinde değişiklik yapma, kişisel konuşmaları başkalarına yayma, başkalarına göz işareti gibi

simgeler gönderme, aşağılayıcı yorumlar içeren web sitesi oluşturma şeklinde belirtmektedirler.

Siber zorbalık cep telefonuyla mesajlaşma, çağrı yapma yoluyla kullanılırken web sitelerinde e-posta ve sosyal ağlar ile yapılabilmektedir. Nocentini, Calmaestra, Schultze-Krumbholz, Scheithauer, Ortega ve Menesini (2010) siber zorbalık davranışlarının görülme biçimlerini aşağıdaki gibi sıralamışlardır.

1. Mesajlaşma, sohbet odaları, telefon çağrıları, e-posta, anlık iletiler, sosyal paylaşım siteleri yoluyla yazılı ve sözlü olarak yapılan davranışlar,
2. Resim veya video paylaşarak ya da yayarak yapılan görsel davranışlar,
3. Kasıtlı olarak kişiyi çevrimiçi ortamdan veya gruptan dışlama davranışı,
4. Kişilerin bilgilerini çalarak yaymak veya başkalarının hesabını çalarak ve kullanarak yapılan o kişiyi taklit etme davranışdır.

Özer (2016a)'in çalışmasına göre siber mağdurların çevrimiçi ortamda en fazla gördükleri zorbalıklar; engelleme, zarar verme, cinsel zorbalık olarak tespit edilmiştir. Sezer, Şahin ve Aktürk (2013) ise öğrencilerin en çok yaşadığı mağduriyetlerin başında sosyal ağ sitelerinde şifrelerinin kırılması, küfür içeren argo hakaretlere maruz kalmak ve yabancı insanlardan arkadaşlık teklifi almak olduğunu ifade etmektedirler. Arıca (2011) ise siber zorbalık kavramının görülme biçimlerini iki kategoride açıklamıştır. Bunlar;

1. Elektronik zorbalık: Kişilerin veya kurumların web sitelerini, şifrelerini, maillerini ele geçirmek gibi teknik olayları içeren ve sistemi kullanılmaz hale getiren tek kişi veya grupla yapılabilen zorbalık türüdür.

2. Elektronik iletişim zorbalığı: Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak kişilere hakaret etme, kişilerin dedikodusunu yapma ve yayma, izinsiz görüntü ya da video yayma ve kişilerle dalga geçme gibi daha çok duyguları etkileyen psikolojik iletişim zorbalığıdır.

2.5.4. Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin Nedenleri

Son günlerde ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinin bozulması, sanal ortamlarda geçirdikleri vakitlerin artması, madde ve aşırı alkol kullanımı, zayıf iletişim, duygusal tatminsizlik ve çelişkiler nedeniyle zorba ve kurban durumlarında artışlar olmaktadır. Ayrıca ergenler, öz-benliklerinin gelişmiş olmasından dolayı siber zorbalık davranışı göstermektedirler. Bunun yanında düşük öz-benlik saygısına sahip ergenlerin daha çok siber mağduriyet yaşadığı da görülmektedir (Çetin, Eroğlu, Peker, Akbaba ve Pepsoy, 2012).

Siber zorbalığın nedenleri; kasıtlı zarar vermek, şaka yapmak, çevrimiçi ortamda zorbalığın kolay yapılması, öç almak olarak ifade edilmekle beraber siber mağdur kişiler içe kapanık ve internet hakkında yetersiz bilgisi olan; siber zorba kişiler empati yeteneği olmayan, dışlanmış, sevilmeyen, kaba kişiler olarak ifade edilmiştir (Topçu, Yıldırım ve Erdur-Baker, 2013). Özbay (2013), siber zorbalık yapan çocukların şiddeti problemlerin çözüm yolu olarak gördüklerini, baskın karaktere sahip olduklarını, çabuk öfkelenebildiklerini, kurallara uymayı sevmediklerini, problem çözme becerilerinin fazla gelişmediğini ancak fiziksel yönden daha kilolu ya da daha güçlü olduklarını belirtmiştir. Ayrıca ihmal edilmiş veya yok sayılmış çocukların şiddet dolu ve anti sosyal davranışlar sergileyerek siber zorbalık yapabilme ihtimalleri daha fazla olurken; şiddeti çözüm yolu olarak gören zorba arkadaşların grubundaki diğer çocuklar da zorbaca eğilimler gösterebilmektedir (Özbay, 2013). İlhan (2016) ise çocukların veya bireylerin siber zorbalık yapma nedenlerini daha sinirli, daha kilolu, daha kuvvetli, daha baskın karakterli olmanın yanı sıra kurallara uyma konusunda sıkıntısı çekmek olduğunu düşünmektedir.

Siber zorbalığın bir diğer nedeni ise ailenin çocuğun temel ihtiyaçlarını, sevilme duygusunu karşılayamamasıdır. Aileleri tarafından ilgi görmeyen ya da şiddet gören kişilerin siber zorbalığı ve siber mağdurluğa daha yatkın oldukları görülmüştür (İlhan, 2016). Ergenler ilgi görme isteklerini siber zorbalık yaparak gidermektedirler (Dilmaç, 2009). Aileden algılanan sosyal destek arttıkça, siber mağduriyetin azalmakla beraber siber mağduriyetin azaldıkça arkadaştan algılanan

sosyal desteğin arttığı sonucuna ulaşılmıştır (Eroğlu ve Peker, 2011). Ayrıca teknolojinin her çeşidinin elimizin altında olması kontrolümüz dışında video, resimlere ulaşmanın kolaylaşması zorbaca davranışlara duyarsızlaşmaya neden olmaktadır (İlhan, 2016). Şiddet içeren bilgisayar oyunları çocuklarda genellikle zorbaca davranışlara neden olmaktadır (Kelleci, 2008). Arıcak (2015) siber zorbalığın nedenlerini; başarıyı çevrimiçi ortamda elde etme isteği, aile içerisinde yaşanan problemler, öç/intikam alma duygusu, başkalarını cezalandırma isteği, popülerlik, özgüven eksikliği; siber mağduriyetin nedenleri ise özgüven eksikliği, düşük benlik saygısı, çevrimiçi ortamda başkalarıyla çatışma, kişisel sınırlarını veya mahremiyetini koruyamamak olarak sıralamaktadır. Bunun yanında bir diğer siber zorbalık yapma nedeni ise yalnızlık, can sıkıntısı, intikam almak, yeni arkadaş ortamları edinmek olabilmektedir (Yaman ve Peker, 2012).

2.5.5. Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Yaygınlığı

Literatürde yapılan çalışmalar gösteriyor ki günümüzde siber zorbalık ve mağduriyet oldukça yaygın hale gelmiştir. Araştırmalara göre gençlerin yaklaşık %20-40'ının en azından ara sıra siber zorba kurbanı olduğu tespit edilmiştir (Tokunaga, 2010; Smith, 2012). Patchin ve Hinduja (2006)'nın yaptıkları çalışmada ise ergenlerin %11'inin siber zorbalık yaptığını, %29'unun siber zorbalığa maruz kaldığını, %47'sinin ise siber zorbalığa şahit olduğunu belirtmişlerdir. Beran ve Li (2005)'nin çalışmasında siber zorbaların %88,6'sı bilgisayarı haftada bir kez ve ayda dört kez kullandıklarını aynı zamanda siber zorbalık ile bilgisayar kullanımı arasında pozitif bir ilişki olduğunu ifade etmiştir. Li (2006)'nin bir diğer çalışmasında araştırmaya katılan her dört öğrenciden bir tanesinin sanal mağduriyet yaşadığı, altı öğrenciden bir tanesinin ise sanal zorbalık yaptığı ortaya çıkmıştır. Hoff ve Mitchell (2009)'e göre önceleri siber zorbalığa maruz kalma oranı %4 iken daha sonraları bu oran %50'nin üzerinde olduğu gözlenmiştir.

Çocukların ve ergenlerin bilişim teknolojilerini sınırsız ve denetimsiz kullanmaları nedeniyle siber mağduriyet ya da siber zorbalık sorunu ile karşılaşmaları kaçınılmazdır (Süslü, 2016). Ayas (2011) tarafından yapılan çalışmada ortaöğretim öğrencilerinin %15,5'inin sanal zorbalık yaptığını, %17,4'ünde sanal

zorbalığa maruz kaldığını belirtilmiştir. Arıcak, Siyahhan, Uzunhasanoğlu, Sarıbeyoğlu, Çıplak, Yılmaz ve Memmedov (2008)'un yaptığı çalışmada Türk öğrencilerin siber zorbalık yapma oranı %36 olarak bulunmuştur. Taştekin (2016)'in çalışmasında ergenlerin %59,44'ünün en az bir defa siber zorbalık yaptığı, %63,35'inin en az bir defa siber mağduriyet yaşadığı ve siber zorbalık veya siber mağduriyet olaylarına karışan ergenlerin oranı %69,50 iken bu olaylarla hiç ilgisi olmayanların oranının %30,50 olduğu belirtilmiştir. Özer (2016a)'in çalışmasına göre öğrencilerin düşük düzeyde de olsa siber zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayas ve Horzum (2012)'un çalışmasına katılan öğrencilerin %18,6'sı siber mağduriyet yaşadığı %11,6' sının siber zorbalık yaptığı tespit edilmiştir. Erdur-Baker ve Kavşut (2007) tarafından yapılan çalışmada bilgi ve iletişim teknolojilerini fazla kullanana ergenlerin %28 inin siber zorbalık yaptığı %30'unun siber mağduriyet yaşadığı tespit edilmiştir. Arıcak (2009)'ın yaptığı çalışmada ise öğrencilerin %20'si hayatında en az bir defa siber zorbalık yapmış, %54'ü ise en az bir defa siber mağdur olmuştur.

Li (2006)'nin yaptığı bir çalışmada erkeklerin %22'sinden kızların ise %16'sından fazlasının siber zorbalık yaptığı ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde birçok çalışmada erkekler kızlardan daha fazla siber zorbalık yaptığı belirlenmiştir (Arıcak ve diğ., 2008; Ayas ve Horzum, 2012; Dilmaç, 2009; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Kowalski ve Limber, 2007; Li, 2006; Tanrıku, 2013; Türkoğlu, 2013). Bazı çalışmalarda ise kızların daha fazla siber zorbalık yaptığı sonucuna ulaşılırken (Campfield, 2008; Keith ve Martin, 2005); bazında ise siber zorbalığın cinsiyete göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır (Kowalski ve Limber, 2012; Özdemir ve Akar, 2011; Özer, 2016b; Patchin ve Hinduja 2006; Slonje ve Smith, 2008; Williams ve Guerra, 2007). Buna karşın siber mağduriyet yaşamada cinsiyet farklılıklarında ise bazı çalışmalarda erkekler daha fazla siber mağduriyet yaşarken (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Taştekin, 2016) bazı çalışmalarda kızların daha fazla mağduriyet yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır (Kowalski ve Limber, 2012).

Williams ve Guerra (2007)'nin yaptıkları çalışmada okul ortamının olumlu algılanması ve okula devamlılığın yüksek olmasının siber zorbalığı azalttığı

sonucuna ulaşılmıştır. Yeterli denetimin olduğu okullarda siber zorbalık yapma davranışının daha az olduğu saptanmıştır (Özbay, 2013). Dilber (2013)'in çalışmasında siber zorbalık ve siber mağduriyet okul türüne göre değişiklik göstermezken; bazı çalışmalarda siber zorbalık ve siber mağduriyet okul türüne göre farklılaşmaktadır (Özbay, 2013; Taştekin, 2016; Özer, 2016b). Hinduja ve Patchin (2006)'nin çalışmasında siber zorbalık ve siber mağduriyet yaş değişkeninden etkilenmezken; Özer (2016a)'in çalışmasında siber zorbalık ve siber mağduriyetin yaş değişkeninden etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Taştekin (2016)'in çalışmasında ise ergenlerin yaşının büyümesinin siber mağduriyet üzerinde etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Özbay (2013)'in çalışmasında ders başarısı düşük olan öğrenciler hem daha fazla siber zorbalık hem daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak Özer (2016a)'in çalışmasında akademik başarı siber zorbalık durumunu etkilememektedir.

2.5.6. Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin Etkileri

Siber zorbalık ve mağduriyetin kişiler üzerinde birçok olumsuz etkisi bulunmaktadır. Gençlerin yoğun olarak kullandığı bilişim teknolojisinin gelişerek denetim açığının artmasıyla sanal dünyayı kontrol altında tutmak güçleşmiş ve böylelikle gençler sanal dünyada suç işlemeye ve suça maruz kalmaya açık bir hale gelmiştir. Siber zorbalık, mağdurların psikolojik ve davranışsal sağlığı ile ilişkili birtakım problemlerle ilişkilendirilmiştir (Ortega-Ruiz, Elipe, Mora-Merchán, ve Calmaestra, 2009; Schultze-Krumbholz, Jakel, Schultze ve Scheithauer, 2012).

Siber zorbalığa uğramış ergenlerin daha fazla depresif semptomlar yaşadıkları belirtilmiştir (Erdur-Baker ve Tanrıkulu, 2010; Estévez, Villardón, Calvete, Padilla ve Orue, 2010; Gibb ve Hanley, 2010; Johnson, 2011; Kowalski ve Limber, 2013). Depresyondaki bireylerin daha az sosyal beceriye ve akranları için daha az çekiciliğe sahip olabileceği böylelikle siber mağdur olma olasılıklarının artabileceğini belirtilmiştir (Hinduja ve Patchin, 2008). Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin genellikle öfke, stres, üzüntü, hayal kırıklığı, utanç duygularını hissettiklerini; zorbalığın duygusal ve psikolojik etkilerini daha çok hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır (Özer, 2016a; Taştekin, 2016; Sezer, Şahin ve Aktürk, 2013). Siber

zorbalar genel olarak saldırgan, öfkeli, ebeveynleriyle iletişimleri yetersiz, okul hayatları problemlili ve ders başarısı düşük, madde kullanma eğilimi yüksek, bilgisayar kullanma bilgi ve becerileri yüksek, intikam duygusu fazla ancak empati kurma yeteneğinin az olduğu ifade edilmiştir (Özdemir, 2015). Özbay (2013) siber zorbalık mağdurların baş ağrısı, karın ağrısı, uyku bozuklukları, iştahsızlık gibi fiziksel sorunlar yaşayabileceğini aynı zamanda duygusal ve davranışsal sorunlar, dikkatini toplayamama ve yaşlılarıyla uyumsuzluk gibi problemler yaşayabileceğini belirtmiştir. Siber zorbalık ve mağduriyetin okulla ilgili problemlere neden olmakla beraber siber mağdurların ders başarısında düşüş, devamsızlıklarında artış ve dikkatsizlik gibi etkiler görülmüştür (Beran ve Li, 2005; Hinduja ve Patchin, 2008; Johnson, 2011; Kowalski ve Limber, 2013). Tüm bunların ötesinde siber zorbalık veya mağduriyet sonucunda kişiler madde kullanıma başlayabilir (Eroğlu ve Peker, 2011), çevrimiçi ortamda daha fazla cinsel konularla ilgilenebilir (Özer, 2016a) ya da olay sonucunda intihar edebilir (Li, Cross ve Smith, 2012).

2.5.7. Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Önlenmesi

Bilişim teknolojilerine erişim kolaylaştıkça ve bu teknolojilerin kullanımı artıkça siber zorba ve siber mağdur olan birey sayısının artacağı düşünülmektedir (Süslü, 2016). Siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının önlenmesine karşı stratejiler ergenlik döneminde öğretilmelidir. Teknolojinin hızla gelişmesiyle beraber siber zorbaların ve siber mağdurların işlenen suçlar hakkında gelişen kanunlardan yeteri kadar haberdar olmadıkları düşünüldüğünden yapılanların suç olduğunun farkına varmalarını sağlamak için siber bilişim suçları hakkında idari ve adli cezalar konusunda bilgilendirilme yapılmasının gerekmektedir.

Yapılan bir çalışmada çocukların oynadıkları bilgisayar oyunlarının zorbaca davranışlara sebep olabildiği belirtilmekte ve bu nedenle bilgisayar oyunlarının aileler tarafından seçilmesi tavsiye edilmektedir (İlhan, 2016). Siber zorbalığın önüne geçebilmek için ailelere büyük sorumluluk düşmektedir. Ailelerin sanal ortamdaki tehlikelerin farkına varması, çocuklarının denetim altına alması onları yalnızlaştırmaması gerekmektedir. Çocuklar daha küçükken önlem alınarak internet kullanımı belli bir program, süre dâhilinde ve ortak alanlarda gerçekleştirilmelidir.

Onlara sosyalleşebilecekleri ortamlar, etkinlikler, spor faaliyetleri düzenleyerek hayatlarını zenginleştirmelerine, arkadaş çevrelerini arttırmalarına olanak tanınmalıdır (Türkoğlu, 2013). Nitekim Aktürk (2015) de yaptığı bir çalışmada lise öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlıklarının en güçlü yordayıcısının algılanan sosyal destek olduğunu bulmuştur.

Siber zorbalık mağduriyeti depresif bireylerde görüldüğünden mağdurlar arasında benlik saygısı teşvik edilmeli ya da sosyal desteği artırarak belki de akran destek programları aracılığıyla siber zorbalığı önleme programları desteklenebilir. Zihinsel sağlık uzmanları siber zorbalık mağdurlarının tedavisinde, siber zorbalık mağduriyetinin daha fazla depresif belirtiler ve problemlerle internet kullanımını riskinin yüksek olacağı öngörülerine özel dikkat göstermelidir (Gámez-Guadix ve diğ., 2013).

Siber zorbalıkla başa çıkılabilmesi için siber mağdurların başa çıkma becerilerini artıran davranışları, Šléglová ve Cerna (2011) çalışmasında aşağıdaki şekilde belirtmiştir;

1. Rahatlatma: Siber mağdura destek olan ailesi, arkadaşları onun her anında yanında olarak ona kimsenin zarar veremeyeceğini hissettirmelidir.
2. Psikolojik Destek: Siber mağdura konu hakkında konuşmasına izin vererek, çevresindekiler tarafından anlaşıldığı hissini verilmesi, korkularını hafifletmesi sağlanmalıdır.
3. Deneyimlerin Paylaşılması: Siber mağdura yakınları kendi yaşadıkları veya duydukları olayları anlatarak onunla deneyimlerini paylaşmalıdır.
4. Olayı Dalgaya Alarak Önemsizleştirmek: Siber mağdura yakınları olayı çoğu kişinin yaşayabileceğini ya da yaşadığını söyleyerek konuyu şakaya almalıdır.
5. Zorbaya ile Başa Çıkmak: Siber mağdura yakınlarının zorbalık anında yardımcı olması gerekiyorsa yakınlarının zorba ile konuşması yazışması durumudur.

6. Sosyal Destek Kaynağı: Siber mağdura destek olan yakınlarının konuyu çözüme kavuşturma da ne kadar yeterli olduğu ve siber mağdura ne kadar destek verdiği ile ilgili maddedir.

Siber mağdurların siber zorbalıkla baş edebilmek için çoğunlukla zorbadan gelen mesajları bloke etme, o kişiden davranışını sonlandırmasını isteme, olayı görmezden gelme, kişisel internet hesaplarının şifresini değiştirme, karşı saldırıya geçme, uzmanlardan yardım isteme gibi başa çıkma stratejilerini kullandıkları ve olayı çoğunlukla arkadaşlarıyla paylaşmayı tercih ederlerken aileye, öğretmene, idarecilere, polise ya da psikoloğa olayı bildirmeyi daha az kullandıkları tespit edilmiştir (Özer, 2016a; Sezer, Şahin ve Aktürk, 2013).

Özer (2016b), siber zorbalığa karşı duyarlılığı artırmak ve eğilimin önüne geçebilmek için drama metodu kullanılabileceğini; ailelerin, öğretmenlerin, idarecilerin drama eğitimi alarak siber zorbalık farkındalıklarının artırılabilceğini ifade etmektedir. Gökdemir ve Aktürk (2015) ise ergenlerin siber zorbalığa maruz kalmalarına neden olacak ve siber zorbalıkla başa çıkmalarında onları zaafa uğratacak çevrimiçi güvenlik ile ilgili farkındalıklarının artırılabilceğini ve ergenlere siber zorbalığa maruz kaldıklarında yardım alabilecekleri kurum, kuruluşlar ve şahısların tanıtılabileceğini ifade etmektedir.

2.6. Denetim Odağı

Denetim odağı, kişiyi etkileyen olumlu veya olumsuz türden olayların, kişi tarafından, kendi davranış, özellik ya da yeteneğinin sonucu olarak görülmesi veya bu olayların şans, talih gibi dış güçlerin etkisiyle olduğunun algılanması eğilimidir (Rotter, 1966).

Denetim odağı kavramı 1954 yıllarında Dr. Julian Rotter tarafından bir kişilik özelliği ve kişinin kendi davranışları hakkında inançları olarak ifade edilirken; bu kavram, davranışçı kuramı ve bilişsel kuramı bağdaştıran sosyal öğrenme kuramının temelini oluşturmaktadır (Dönmez, 1986; Tekeli, 2010). Başka bir deyişle denetim odağı, bireyin yaşantıları sonucunda çoğunlukla çabalarının ve davranışların başarılı veya başarısız olacağı konusunda geliştirdiği genel beklenti ile ilgilidir (Dönmez,

1986). Yani kişiler yaşadıklarının sorumluluğunu ya kendilerine yüklerler ya da kader, şans, talih, gibi kendileri haricindeki güçlere yüklemektedirler.

Denetim odağı, sosyal öğrenme kuramının temelini oluşturmaktadır. Sosyal öğrenme kuramına göre kişilik, bireyin kendisi için anlam ifade eden çevreyle etkileşimi sonucunda oluşmaktadır. Bu kurama göre kişinin davranışları ancak içinde yaşadığı durum, kişinin değerleri ve beklentileri göz önünde bulundurularak tahmin edilebilir. Böylelikle davranışın nedeni anlaşıldığında başka bir durum karşısında gösterme ihtimali olan davranış önceden kestirilebilir. Kişinin algısı ve davranışını izleyen pekiştireç arasındaki ilişki incelenerek bu kestirim yapılmaktadır. Pekiştireç, bireyin kendi davranışı ve ödül arasında nedensellik ilişkisi algısına göre değişen etki ve tepkiyi güçlendirebilir ya da güçlendirmeyebilir (Sakarya, 1998).

Denetim odağı sadece pekiştireç değil aynı zamandan pekiştireçlerin neye yol açtığına dair beklenti ve inançları ifade etmektedir (Akın, 2007). Buna göre sosyal öğrenme kuramının temeli olan; birey deneyimlerine, çevresine ve geçmişine göre kendine has tepki vereceği varsayılmaktadır (Sakarya, 1998).

İnsanlar tepkilerini ya da davranışlarını alacakları ödül veya cezaya göre ayarlamaktadırlar. Ödül veya ceza değiştikçe davranışlarımız ve tepkilerimiz de değişmektedir. Belirli bir ödül ve ceza kimi insanı etkilerken kimi insan için bir anlam ifade etmeyebilmektedir. Geçmişteki deneyimlere bağlı olarak olumlu olaylar sonucunda ödül, olumsuz olaylar sonucunda ceza aldığımızı düşünecek olursak; ödül ve ceza konusunda kişisel çabalarımız etkin olmayabilir ya da ödül ve ceza kişinin kendi davranışlarının sonucunda ortaya çıkabilir. Bu demek oluyor ki ödül ve cezayı denetleyen güç kişinin kendi içinde ya da kendi dışındadır. Denetim odağını kendi içinde algılayanlar içten denetimli kendi dışında algılayanlar ise dıştan denetimlidir (Dönmez, 1986).

Yaşanan olayları ya da davranışlarının sonucunu kendi kişisel özelliklerine ya da kendi davranışlarına bağlı olduğunu düşünen bireylerin iç kontrol inancı olduğu belirtilirken; şansa, kadere, başka varlık ya da kişilere bağlı olduğunu düşünen bireylerin dış kontrol inancı olduğu belirtilmiştir (Dağ, 1990). Denetim odağının

içten veya dıştan algılanması bir öğrenme problemidir (Dönmez, 1986). Denetim odağının içte veya dışta algılanması problemi, bireyin kendi davranışlarının sorumluluğunu alıp almaması durumu ile ilgilidir. Kişinin davranışlarından dolayı sorumluluğa sahip olup olmaması ise, daha çocuk yaşlardan itibaren, çevrenin kişiye çeşitli sorumluluklar yüklemesine, yani davranışları ile bu davranışların sonuçları arasında bir neden sonuç ilişkisi kurmasını sağlayacak fiziki çevre koşullarına bağlıdır (Gök, 2017).

Kişinin davranışının değiştirilebilmesi için düşüncelerinin yolu ve yanıt vereceği çevre değiştirilebilir. Bir insanın kişiliğinin oluşması için belli bir zaman dilimi yoktur. Bireyler hayat deneyimleri ile kendi inanç yapılarını kendileri oluşturmaktadır. Bu nedenle kişiler daha fazla kendini geliştirmek için daha fazla çaba sarf etmeli ve fazla yaşam deneyimi edinmelidir. İnsan sosyal bir varlık olduğundan başka kişilerin hayatını gözlemleyerek onlarında deneyimlerinden faydalanır ve kendi hayat tarzını oluşturur. Böylece bireysel farklılıklar meydana gelir. Zeka, motivasyon, öz yeterlilik, özgüven, öz düzenleme, öğrenme biçimleri, düşünme stilleri ve denetim odağı gibi bireysel farklılıklar kişilerin hayattaki başarılarını ve başarısızlıklarını etkilemektedir (Yaşar, 2013).

Kontrol odağı, bireylerin yaşamlarındaki olayları ne ölçüde kontrol edebileceğinin algılanması anlamına gelir. İçten denetimli olan kişiler, içsel olarak kontrol edilebilir olan olayların sonuçlarını değerlendirirler. Yani, kendi kişisel çabalarının, davranışlarının veya becerilerinin sonuçları etkileyip belirleyeceğine ve eylemlerinin sorumluluğunu üstleneceğine inanırlar. Dıştan denetimli olan kişiler, olayları dış kaynaklara bağlar (Rotsztein, 2003).

İç kontrol odağına sahip bireyler başarı ya da başarısızlıklarını yetenek, zekâ, çaba, sağduyu gibi kendi kişilik özelliklerine bağlı olduğunu düşünürken dış kontrol odağına sahip bireyler başarı ya da başarısızlıklarını talihe, şansa, kadere, dış güçlere yüklerler (Sakarya, 1998).

2.6.1. İç Denetim Odağı

İç denetim odağı kişinin, bir durumun kendi davranışından ya da yetenek gibi süreklilik gösteren bir kişilik özelliğinden kaynaklanmakta olduğuna dair inancıyla ilgilidir. Kişi bir durum karşısında başarılı olursa iç denetim odaklı, başarısız olursa dış denetim odaklı olmayı seçerek bilişsel duyuşsal dengelerini sağlayarak benliklerine hizmet eden yargılarda bulunma eğilimi sergilerler. İç denetim odağı yüksek olan kişilerin şansa inanma, adil olmayan dünya inancı, kadercilik gibi ifadelerle ilişkisi yoktur (Akın, 2007).

İç denetimli bireyler olumlu benlik özelliklerine sahip olup, kendine güvenen ve başkalarına bağımlı olmayan, daha fazla sorumluluk alan bireylerdir. İç denetimli bireyler akademik etkinliklere daha fazla zaman ayırdıkları için akademik konularda daha fazla başarı gösterirler. İç denetimli bireyler dikkat dağıtıcı uyarıcılardan daha az etkilenirler, kişiler arasında daha uyumlu ve daha objektiftirler, psikolojileri daha güçlü olması sayesinde yaşadıkları problemlere karşı daha dayanıklıdır ve kendilerini daha önemli ve değerli hissederler (Yaşar, 2013).

İçten denetimliler başkasından gelen baskıları daha az dikkate alır, kendi yargılarına daha çok güvenirler ve kendi gücüne inanarak hayatını zenginleştirmek suretiyle hayattan daha çok doyum sağlarlar (Efiltili, 2006). İç denetim odağına sahip olan bireyler bir durum hakkında karar verirken özgüvenini ve dünyanın adil olduğuna dair inancını destekler. Bu durum da bireyin ruh sağlığına olumlu etki yapmaktadır (Çevikbaş, 2018). İçten denetimliler, problemlerini daha kolay kabul ederek problemleri karşısında çözüm odaklı bir yöntem kullanırlar. Ayrıca bu bireyler seçtikleri çözüm yollarında daha kararlı olmakta ve çevredeki uyaran ve ipuçlarını daha kolay değerlendirmektedirler (Dönmez, 1986; Taylor, 2010).

İç denetim odaklı bireylerin veya güçlü başkalarının, şansın yaşamları üzerinde hiçbir etkisi olmadığına inanan bireylerin, çevrelerini manipüle etmeye veya etkilemeye çalışan ve kendilerinin kaderlerinin efendisi olduğuna inanan bireyler olduğuna işaret etmektedir. Bu kişiler dünyayı ve kendi hayatlarını etkileme yeteneklerine şiddetle inanmaktadır. Ayrıca bu kişiler isteğe bağlı olarak internet

kullanımını kontrol edebilir, kesebilir veya durdurabilirler. İnternet kullanımlarını azaltmaya çalışırken huzursuzluk, huysuzluk, depresyon veya huzursuzluk duygularına sahip olamazlar (Chak ve Leung, 2004).

Kişi kendini tanırsa iç kontrolü gelişir. Kişilere yaşamlarını yönetme gücü ve iradesine sahip oldukları bilinci kazandırılmalıdır. Kendi başına karar verebilecek, geleceğini şekillendirebilecek şekilde kişiler iç kontrol odaklarını artırmalıdır (Sakarya, 1998). Bireyler iç denetime inanacak şekilde yetiştirilmeli ve eğitilmeli ayrıca dış denetimi güçlü olan bireylerin bunu iç denetimliliğe doğru geliştirmesi önerilmektedir (Dönmez, 1986). İnsanlar yaşamlarını kontrol edebildiklerinde neler yapabileceklerini bildiklerinde ellerinden geleni yaparlar.

2.6.2. Dış Denetim Odağı

Bireyin karşılaştığı olaylara vereceği tepki, sahip olduğu denetim odağı türüne bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Efilti, 2006). Dış denetim odağına sahip bir kişi dünyanın adil olmadığını düşünmekle beraber başarı ya da başarısızlıklarını kader, şans gibi dışsal faktörlere bağlamaktadır (Akın, 2007). Bu kişiler şansla belirlenmiş durumları, yetenekle belirlenen durumlardan daha fazla önemserler (Tekedere, 2009). Dıştan denetimli bireyler iç denetimli bireylere göre daha kuşkucu daha kaygılı ve daha saldırgandırlar, savunma mekanizmalarını daha fazla kullanırlar, dikkat dağıtan uyarlardan daha fazla etkilenirler ve kendi içlerinde kimlik karmaşıklığı yaşarlar (Yaşar, 2013.) Dış denetimli bireyler problemler karşısında kaçınmacı bir yaklaşım sergilemektedirler (Taylor, 2010).

Dıştan denetimli kişiler içten denetimlilere göre toplumda yanlış olan yargılara daha fazla uyarlar, çevreleri üstünde denetimleri bulunmaz, katı, ilgisiz ve yeniliklere açık olmayan, kendi kaderlerini koşullara bağlayan kişilikleri vardır (Tekedere, 2009). Dış denetim odağına sahip bireylerin tükenmişlik düzeyi daha fazla olmakla beraber bu kişilerde iş doyumsuzluğu, stres, işe geç gitme, zararlı alışkanlıklara yönelme, öğrenci başarısızlığı, işe devamsızlık gibi problemler ortaya çıkabilir (Tümekaya, 2000).

Diğer insanların veya şansın yaşamları üzerinde kontrol sahibi olduklarına inanan dıştan denetimli insanlar, internet kullanımlarını kontrol etmede daha az başarılıdırlar. Bu tür insanlar, başlangıçta amaçladıklarından daha uzun süre çevrimiçi kalma sorunları yaşarlar yaşadıkları için bu tür bir internet kullanımından dolayı önemli ilişki, iş, eğitim veya kariyer fırsatlarını tehlikeye atmış olurlar (Chak ve Leung, 2004).

Akademik başarısızlık, ilişkilerde zorluk, iş bulamama gibi olumsuz olaylar dış kontrolü vurgulamaktadır (Dağ, 1990). Örneğin bir öğrenci sınavda aldığı notla kendi çabası arasında tutarsızlık olduğunu düşünüyor ve bunun nedeninin de aldığı notun kendi çabasından kaynaklı olduğunu değil de başka dış güçlere, şansa ya da öğretmenin keyfine bağlı olduğunu düşünüyorsa bu durum kişinin ders çalışmak veya çalışmamak durumlarından hangisini seçeceği üzerinde etkili olacaktır. Böyle düşünen dıştan denetimli bir öğrenci sorunlarını çözmek için kendisi çabalamayacaktır (Dönmez, 1986). Dıştan denetimli öğrenciler yapılan araştırmalara ya da etkinliklere katılmak istemezler, sürece katılmaları için ve istenilen görevleri yapmaları için sürekli müdahale edilmesi, yönlendirilmesi gerekmektedir. Dıştan denetimli öğrenciler görevini anlamakta güçlük çeker ve öğretmen ya da araştırmacı bu gruba daha çok açıklayıcı bilgi vermek durumunda kalmaktadır. İç denetimli öğrencilerde ise araştırmacı daha az açıklayıcı bilgiler vererek daha az sorun yaşamaktadır (Tekedere, 2009).

BÖLÜM III

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Çalışma kapsamında problemlerli internet kullanımı ile ilgili yapılan araştırmalar, siber zorbalık ve mağduriyet ile ilgili yapılan çalışmalar ve denetim odağı ile ilgili yapılan araştırmalar olmak üzere üç farklı literatür taraması yapılmıştır.

3.1. Problemlerli İnternet Kullanımı ile İlgili Yurt İçinde Yapılmış Olan Araştırmalar

Tutgun (2009)'un öğretmen adaylarının problemlerli internet kullanımlarını incelemek üzere yaptığı çalışmaya iki farklı üniversiteden 686 öğretmen adayı katılmıştır. Araştırmada öğretmen adaylarının problemlerli internet kullanımlarının çeşitli demografik özelliklere (cinsiyet, 1.sınıf veya 4. Sınıfa devam etme durumu, devam ettikleri üniversite, ne zamandan beri internet kullandıkları, günlük internet kullanım süresi, bilgisayar kullanımı yeterlilik algısı, devam ettikleri bölüm) göre farklılaşma durumları incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre erkek öğretmen adaylarının bayanlara göre, 1. sınıfa devam eden öğretmen adaylarının 4. sınıfa devam edenlere göre, Boğaziçi Üniversitesine devam eden öğretmen adaylarının Marmara Üniversitesine devam edenlere göre, 5 yıldan fazla süredir interneti kullanan öğretmen adaylarının 3-5 yıl, 1-3 yıl, 1 yıldan az süredir interneti kullananlara göre, 8 saatten fazla internet kullanan öğretmen adaylarının daha az sürelerde internet kullananlara göre, bilgisayar konusunda kendisini tamamen yeterli hisseden öğretmen adaylarının daha az yeterli hissedenlere göre, BÖTE bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının diğer bölümlerde öğrenim görenlere göre daha fazla problemlerli internet kullanma eğilimi gösterdikleri belirlenmiştir.

Türkoğlu (2013), ergenlerin problemlerli internet kullanımları ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelemek üzere 540 lise öğrencisi ile bir çalışma yapmıştır. Çalışmada ergenlerin problemlerli internet kullanım tutum puanları ve siber

zorbalık tutum puanları belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre ergenlerin orta seviyede problemlili internet kullanımı sergiledikleri, ayrıca yüksek düzeyde siber zorbalık tutumu sergiledikleri gözlenmiştir. Yapılan çalışmada korelasyon analizi sonucuna göre internet bağımlılığı ile siber zorbalık tutumu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, çalışma sonucunda erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre, kendine ait bilgisayarı olan öğrencilerin olmayanlara göre daha yüksek problemlili internet tutumuna ve daha yüksek siber zorbalık tutumuna sahip olduğu belirlenmiştir. Buna ek olarak, günlük internet kullanım süresi arttıkça problemlili internet tutumu ve siber zorbalık tutumunda arttığı tespit edilmiştir.

Kurt (2014), yaptığı bir çalışmada meslek lisesi öğrencilerinde problemlili internet kullanımı, bilişsel yetenek ve dikkat becerilerini incelemiştir. Araştırmaya katılan 82 öğrenciden elde edilen verilerin analiz edilmesi sonucunda öğrencilerin %20,7 sinin problemlili internet kullanımına sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Problemlili internet kullanımı olan ve olmayan öğrenciler arasında bilişsel yetenek ve dikkat becerileri değişkenleri bakımından anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ayrıca problemlili internet kullanımı ile cinsiyet, sınıf düzeyi, evde bilgisayar veya internet olup olmama durumu arasında ilişki bulunamamıştır. Ancak, gelir düzeyi, anne ve baba eğitim düzeyi arttıkça problemlili internet kullanım oranının da arttığı belirlenmiştir. Çalışmada, interneti günlük daha uzun süre kullanan öğrencilerin daha fazla problemlili internet kullanımına sahip olduğu görülmüştür. Problemlili internet kullanımı olan ve olmayan öğrenciler arasında; interneti film, ödev, müzik, Facebook, Twitter için kullanma bakımından anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna ek olarak, öğrencilerin %6,1'i internet kullanım süresi konusunda her zaman, %7,3'ü sık sık, %20,7'si ara sıra, %28'i bazen uyarı aldığını belirtirken, %37,8'i internet kullanım süresi konusunda hiç uyarı almadığını belirtmiştir.

Oktan (2015), üniversite öğrencilerinin problemlili internet kullanımı ile yalnızlık ve algılanan sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek üzere bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmaya belirli bir üniversitenin çeşitli bölümlerinde öğrenim gören 319'u kız 144'ü de erkek olmak üzere toplam 463 öğrenci katılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre internette geçirilen süre, cinsiyet, algılanan

sosyal destek ve yalnızlık değişkenlerinin, problemlı internet kullanımının anlamlı yordayıcıları oldukları belirlenmiştir. Araştırma sonuçları, günde 3 saat ve daha fazla bir süre internette kalındığında problemlı internet kullanımının arttığını, kadınların erkeklere göre daha az problemlı internet kullanımı gösterdiğini, problemlı internet kullanımı ile algılanan sosyal destek arasında negatif yönde, problemlı internet kullanımı ile yalnızlık arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Ceritli (2016), lise öğrencilerinde bağlanma stillerinin problemlı internet kullanımına etkisini incelemek üzere bir araştırma yapmıştır. Yaptığı araştırmanın çalışma grubunu 200 Anadolu Liseli öğrencisi oluşturmuştur. Çalışmada, öğrencilerin bağlanma stilleri ile problemlı internet kullanım düzeyleri ve bunları yordayan bazı değişkenler (sınıf seviyesi, doğum sırası, baba eğitim seviyesi, internet kullanım amacı, sosyal medya kullanımı, internet kullanım yeri, internet limiti, cinsiyet, doğum sırası, anne eğitim seviyesi ve ebeveyn internet kullanım denetimi) incelenmiştir. Araştırma bulguları lise öğrencilerinde bağlanma stillerinin problemlı internet kullanımını etkilediğini göstermekle beraber saplantılı bağlananlar en yüksek, güvenli bağlananlar en düşük problemlı internet kullanımını göstermiştir. Araştırmanın bir diğer bulgusu olan cinsiyet ve ebeveyn internet kullanım denetimi açısından öğrencilerin problemlı internet kullanım düzeylerinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bunun yanı sıra araştırmada, interneti sohbet amaçlı kullanan öğrencilerin internetin olumsuz sonuçlarından daha fazla etkilendiği, interneti sosyal medya kullanımı amacıyla kullanan öğrencilerin interneti aşırı kullandığı ve interneti ödev hazırlamak için kullanan öğrencilerin daha fazla sosyal fayda ve sosyal rahatlık hissettiği ortaya çıkmıştır. Son olarak, lise öğrencilerinin sosyal medya hesabının olmasının problemlı internet kullanım düzeyini arttırdığı belirlenmiştir.

Günlü ve Ceyhan (2017), liseye devam eden ergenlerin problemlı internet kullanım davranışlarını belirlemek, problemlı internet kullanımı davranışı ile erteleme davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek ve internet hakkındaki genel görüşlerini ortaya koymak amacıyla betimsel türde bir çalışma yapmışlardır. Çalışmaya çeşitli lise türlerini temsil edecek oranda 16 liseden 1088 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırma bulgularına göre ergenlerin günlük ortalama internet kullanım

süresinin 3,42 saat olduğu belirlenmiş olup internet kullanım süresi arttıkça problemlili internet kullanımının da arttığını belirlenmiştir. Ergenlerin internete bağlanırken kullandıkları araçların ilki cep telefonu olmakla beraber internet kullanım amaçlarından ilki eğlenmek ve vakit geçirmek olarak tespit edilmiştir. Araştırmada internette oyun oynayan ergenlerin oynamayanlara göre problemlili internet kullanım düzeylerinin anlamlı biçimde yüksek olduğu ve problemlili internet kullanımı ile genel erteleme düzeyi ve akademik erteleme düzeyi arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir.

3.2. Problemlili İnternet Kullanımı ile İlgili Yurt Dışında Yapılmış Olan Araştırmalar

Fernández-Villa ve diğ. (2015) tarafından yapılmış olan “Üniversite Öğrencilerinde Problemlili İnternet Kullanımı: Cinsiyete İlişkin Faktörler ve Farklılıklar” adlı çalışmaya 2011-2014 yılları arasında %29’u erkek ve %71’i de kadın olmak üzere toplam 2.780 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın katılımcıları internet bağımlılığı testi ile değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda problemlili internet kullanımının cinsiyet ve yerleşim yerine göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Ancak problemlili internet kullanımının bazı sağlık sorunları (migren, bel ağrısı, aşırı kilo, obezite, yetersiz dinlenme), psikolojik sorunlar (yeme bozukluğu, zihinsel bozukluk, depresyon), aile sorunları ve ayrımcılık ile ilişkili olduğu; madde kullanımı (alkol, esrar, tütün) ile ilişkisinin olmadığı belirlenmiştir.

Jia ve Jia (2016), problemlili internet kullanımının bir göstergesi olarak ebeveyn bağımlılığını inceleyen bir çalışma yapmışlardır. Çalışmaya ABD’nin orta batısında bulunan bir devlet üniversitesindeki 243 lisans öğrencisi dâhil edilmiştir. Çalışmada öğrencilerin problemlili internet kullanımlarını ve ebeveyn bağlanmasını değerlendirmek üzere anket uygulanmıştır. Anket verileri, bağlanma kaygısının problemlili internet kullanımı ile anlamlı bir şekilde ilişkili olduğunu ve bu bağlanma kaygısının kız ve erkek öğrencilerde problemlili internet kullanımına sebep olduğunu göstermiştir.

Rosenkranz, Müller, Dreier, Beutel ve Wölfling (2017), ergenlerin 8 farklı internet uygulamasını kullanımını, problemlili internet kullanımını, psikopatolojik semptomlarını (duygusal problemler, hiperaktivite/dikkatsizlik ve psikosomatik şikâyetler), psikososyal problemlerini (algılanan stres ve öz yeterlik), başa çıkma stratejilerini ve internet uygulamalarının bağımlılık potansiyelini araştırmak üzere bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmanın örneklemini 12-19 yaşları arasında değişen internet oyuncularını ve genel internet kullanıcılarını içeren 5.667 ergenden oluşturulmuştur. Araştırma bulguları internette kızların en çok sohbet ederek ve sosyal paylaşım ağını kullanarak, erkeklerin ise en çok oyun oynayarak problemlili internet kullanımı davranışı sergilediğini göstermiştir. Ayrıca, problemlili internet kullanıcılarının problemsiz internet kullanıcılarına göre daha fazla psikososyal problem göstermekte oldukları ve başa çıkma stratejileri konusunda daha başarısız oldukları tespit edilmiştir.

Park, Park, Jung, Kim, Cho ve Kim (2018), ergenlerde depresif belirtilerin problemlili internet kullanımı ve uyku problemi ile arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma yapmıştır. Çalışmaya 7. ve 11. sınıflardan toplam 766 öğrenci dâhil edilmiştir. Bu öğrencilerden 614'ünün interneti problemsiz kullanmakta, 152'sini ise interneti problemlili kullanmakta olduğu belirlenmiştir. Araştırmada uyku problemi ve depresyon ile ilgili değişkenler problemlili internet kullanıcıları ve problemsiz internet kullanıcıları üzerinde değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularına göre problemlili internet kullanıcıları problemsiz internet kullanıcılarına göre daha uykusuz oldukları, aşırı gündüz uykululuğu yaşadıkları ve uykusuzluk davranışı sorunlarına daha yatkın oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca depresif olan grupta Young'ın İnternet Bağımlılığı Ölçeği puanlarının artmasıyla herhangi bir uyku problemi görülmezken, depresif olmayan grupta Young'ın İnternet Bağımlılığı Ölçeği puanlarının artmasıyla uyku problemlerinin arttığı tespit edilmiştir.

Carbonell, Chamarro, Oberst, Rodrigo ve Prades (2018), gençlerde problemlili internet kullanımı ve akıllı telefon kullanımı algısının 2006-2017 yılları arasındaki yaygınlığını analiz etmek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada 792 üniversite öğrencisine internet kullanım alışkanlıkları, internet ve akıllı telefon

kullanımının olumsuz sonuçları ile ilgili iki anket uygulanmıştır. Araştırma bulgularına göre problemlili internet kullanımı ve cep telefonu kullanımı algısının son on yılda artmış olduğu ve bu durumdan kadınların erkeklere göre daha fazla etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca 2017 yılındaki araştırma katılımcıları, 2006 yılındaki araştırma katılımcılarına göre internet ve cep telefonu kullanımının daha fazla olumsuz sonuçları olduğunu bildirmişlerdir. Ancak uzun vadeli gözlemler, 2013 yılında internet ve cep telefonunun problemlili kullanımının keskin bir şekilde artışından sonra bir düşüş olduğunu göstermiştir.

El Asam, Samara ve Terry (2019), İngiliz çocukları ve ergenlerin problemlili internet kullanımının ve ruh sağlığının incelenmesi üzerine bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmanın örneklemini İngiltere'deki okullarda eğitim görmekte olan 10-16 yaş arasındaki 1.814 çocuk ve ergen oluşturmuştur. Bu çalışmada katılımcıların problemlili internet kullanımının psikopatolojik ve sağlık sorunları ile olan ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma bulgularına göre erkeklerin kadınlardan daha fazla problemlili internet kullanımı davranışı sergiledikleri görülmüştür. Ayrıca problemlili internet kullanımını davranış problemlilerine, hiperaktiviteye, depresyona, günlük yaşam aktivitelerinin aksamasına ve fiziksel sağlığın hasar görmesine neden olabildiği belirtilmiştir.

Roma ve diğ. (2019) problemlili internet kullanıcılarının psikopatolojik semptomlarını ve kişilik özelliklerini araştırmak üzere yaptıkları çalışmaya dört İtalyan Üniversitesinden toplam 343 öğrenci katılmıştır. Araştırma bulgularına göre örneklemin %52,7'si problemlili internet kullanımı göstermekte iken, yalnızca %7,6'sının herhangi bir semptomdan muzdarip olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların yarıdan fazlası, çevrimiçi olma konusunda bir başkasıyla tartışmaya girdiğini ve çevrimiçi etkinlikler nedeniyle sosyal yükümlülüklerini yerine getirmediğini itiraf etmiştir. İnterneti problemlili kullanan bireylerin daha fazla psikopatolojik sorunlarının olduğu, dostluk kurmakta daha fazla zorlandığı ve duygusal istikrar yönünden daha başarısız olduğu belirlenmiştir.

3.3. Siber Zorbalık ve Mağduriyet ile İlgili Yurt İçinde Yapılmış Olan Araştırmalar

Aktürk (2015), lise öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılık düzeylerini ve algılanan sosyal destek düzeylerini araştırmak üzere bir çalışma yapmıştır. Çalışmaya Türkiye'nin orta kesimindeki büyük bir lisede öğrenim gören öğrencilerden gönüllülük esasına göre belirlenen 433 öğrenci dâhil edilmiştir. Bu araştırma ile lise öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleri ile algılanan sosyal destek düzeylerinin belirlenmesi ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılığı yordayan bazı değişkenler (algılanan sosyal destek, cinsiyet ve akademik başarı) analiz edilmiştir. Araştırma bulguları, öğrencilerin hem siber zorbalığa ilişkin duyarlıklarının hem de algılanan sosyal destek düzeylerinin yüksek olduğunu ve aynı zamanda kızların hem siber zorbalığa ilişkin duyarlıklarının hem de algılanan sosyal desteklerinin erkeklere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin siber zorbalığa ilişkin duyarlıklarını yordayıcı faktörlerin incelendiği aşamalı regresyon analizi sonucunda, algılanan sosyal destek, siber zorbalığa ilişkin duyarlılığın en güçlü yordayıcısı olarak belirlenmiştir.

Başköy (2013), ortaöğretim öğrencilerinin internet bağımlılık, siber zorbalık düzeyleri ile bilgisayara karşı tutumlarını belirlemek üzere bir çalışma yapmıştır. Çalışmaya 9, 10 ve 11. sınıflarda öğrenim gören 976 öğrenci katılmıştır. Bu araştırma ile ortaöğretim öğrencilerinin internet bağımlılık, siber zorba olma/maruz kalma ve bilgisayara karşı tutumları, farklı değişkenlere göre (cinsiyet, evinde internet bulunma durumu, bilgisayarı kullanma düzeyi) ele alınmıştır. Ayrıca ortaöğretim öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ve siber zorba olma/maruz kalma düzeyleri ile interneti kullanma sıklıkları ve akademik başarıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma bulguları ortaöğretim öğrencilerin muhtemel internet bağımlısı olduğunu, erkeklerin kızlara göre, evinde internet bulunan öğrencilerin bulunmayanlara göre daha fazla internet bağımlısı olduğunu ve bilgisayarı kullanma becerisinin öğrencileri internet bağımlılığına yönelttiğini göstermiştir. Ayrıca ortaöğretim öğrencilerinin siber zorba/kurban olma düzeylerinin oldukça düşük olduğu, erkeklerin kızlara göre, evinde internet bulunanların bulunmayanlara göre,

daha fazla siber zorba/kurban oldukları tespit edilmiştir. Ortaöğretim öğrencilerinin bilgisayar kullanma seviyesi ile siber zorbalık düzeyleri arasında bir ilişki bulunamamışken siber kurban olma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir.

Çalışgan (2013), ilköğretim öğrencilerinin internet bağımlılığı ve siber zorbalık düzeylerini incelemek üzere genel tarama modelinde bir çalışma yapmıştır. Araştırmaya 14 ilköğretim okulundaki 632 sekizinci sınıf öğrencisi katılmıştır. Çalışmada ilköğretim öğrencilerinin internet bağımlılığı, siber zorbalık ve siber kurban olma durumlarının çeşitli değişkenlere (cinsiyete, evinde internet bağlantısı olma durumuna, haftalık internet kullanım süresine) göre farklılaşma durumları sınanmıştır. Araştırma bulgularına göre ilköğretim öğrencilerinde internet bağımlılığının yok denecek kadar az olduğu, internet bağımlılık eğilimlerinin cinsiyetlerine ve evlerinde internet bağlantısı olma durumlarına göre farklılaşmadığı ancak haftalık internet kullanım sürelerine göre farklılaştığı yani haftalık internet süresi arttıkça internet bağımlılık eğilimlerinin de arttığı belirlenmiştir. Araştırmanın bir diğer bulgusu ise ilköğretim öğrencilerinin siber zorba olma ve siber kurban olma durumlarının, haftalık internet kullanım sürelerine ve evinde internet bağlantısı olma durumlarına göre değişmediğini ancak cinsiyete göre kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla siber zorbalık yaptıklarını ve siber mağduriyet yaşadıklarını göstermiştir. Ayrıca, öğrencilerin %20'sinin hayatlarında en az bir kere siber mağduriyet yaşadığı, siber zorbalığın en yüksek oranlara sahip olduğu ortamın sosyal paylaşım sitelerinden "Facebook" olduğu ifade edilmiştir. Son olarak, siber zorba ve mağdur olma ile internet bağımlılığı arasında düşük bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Kavuk ve Keser (2016), ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin, kişisel özellikleri ile bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma durumlarını belirlemek ve siber zorba/siber kurban olma durumlarını ortaya koymak üzere tarama modelinde bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın örneklemini, Bolu ilindeki ilköğretim okullarının 6, 7 ve 8. sınıflarında öğrenim gören tabakalı örnekleme yöntemiyle seçilen 2082 öğrenciden oluşmuştur. Yapılan analizlerden sonra, katılımcıların internete en çok sırasıyla evden, okuldan ve internet kafeden bağlandıkları tespit edilmiş olup

interneti kullanım amaçlarına bakıldığında en çok eğitim/ders/araştırma, bilgi edinme, müzik dinleme, oyun oynama, film izleme olduğu görülmüştür. Öğrencilerin siber zorbalık deneyimlerine bakıldığında hem kızlar hem de erkekler tarafından ‘telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma’ davranışı en çok gerçekleştirilen siber zorbalık ve en çok maruz kalınan siber davranışlar arasında yer almıştır. Çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre hem siber zorba hem de siber kurban olma oranlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin siber zorbalığa dâhil olma durumları ile internet kullanım amaçları incelendiğinde interneti eğitim amacıyla kullananların daha az siber zorba ve siber kurban olduğu; interneti dosya/program indirme, film izleme, oyun oynama, sohbet etme, yeni insanlarla tanışma amacıyla kullananların daha fazla siber zorba ve siber kurban olduğu tespit edilmiştir.

Sakallı ve Çiftçi (2016), sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimlerinin belirlenmek ve dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak üzere bir çalışma yapmıştır. Çalışmada ayrıca bazı değişkenlerin (sınıf düzeyi, cinsiyet, internet kullanım yılı, günlük internette harcanan süre ve algılanan internet kullanım becerisi) dijital vatandaşlık ve siber zorbalık eğilimleri üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklemini Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı’nda öğrenim gören 294 öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırma bulguları sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin ve siber zorbalık eğilimlerinin yüksek olduğunu göstermiştir. Ayrıca cinsiyet değişkeni açısından kızların erkeklere göre, 2. sınıfta öğrenim görenlerin 1. sınıfta öğrenim görenlere göre siber zorbalık eğilimlerinin daha fazla olduğu bulunmuşken; internet kullanım yılı, günlük internette harcanan süre, algılanan internet kullanım becerisi değişkenleri açısından öğretmen adaylarının siber zorbalık eğilimlerinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Metin (2017), ortaokullarda görev yapan 22 öğretmenle görüşerek onların siber zorbalık yaşama düzeyleri ve siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerinin inceleyen bir çalışma yapmıştır. Yaptığı bu çalışmaya genel olarak orta yaşlı, uzun

yıllar çalışmış, tecrübeli, ağırlıklı olarak bayan ve evli öğretmenleri dâhil etmiştir. Çalışma katılımcılarının tamamı sosyal medya üyeliğine sahip olduğunu ve tamamına yakın bir kısmı üyeliği kendi adıyla yaptığını belirtmiş olup katılımcıların %95'i haftada bir ve daha fazla kez sosyal medya hesabı kullandığını belirtmiştir. Sosyal medya kullanım oranlarının bu kadar yüksek olmasına karşın öğretmenlerin olumsuz tecrübeler nedeniyle internet bankacılığı, internetten alışveriş yapma gibi hizmetlere mesafeli yaklaştıkları tespit edilmiştir. Katılımcı öğretmenlerin %95'i siber zorbalık kavramını duyduğunu ve buna maruz kaldığını belirtmiş olup maruz kaldıkları siber zorbalık davranışlarını içerik olarak; hakaret, kişisel bilgi ve resim benzeri belgelerin istekleri dışında paylaşılması, cinsel taciz ve hesaplarının ele geçirilmesi şeklinde belirtmişlerdir. Siber zorbalığa maruz kalan öğretmenlerin kızgınlık, üzüntü, kendini kötü hissetme, korku, güvensizlik gibi duygularla baş başa kaldıkları ifade edilmiştir. Öğretmenlerin siber zorbalık durumları karşısında önlem olarak hesaplarını daha güvenli hale getirme, internetten alışveriş yapmama, kişisel bilgileri yayınlamama, şifre değiştirme, wifi ağlarına bağlanmama, bilgilerdirici seminerlere katılma ve hesap kapatma gibi davranışlar sergiledikleri tespit edilmiştir.

İğdeli (2018), üniversite öğrencilerinin siber zorbalık, siber mağduriyet ve siber zorbalık duyarlılıklarını çeşitli değişkenler (cinsiyet, günlük internet kullanım sıklığı ve kullanılan sosyal ağların sayısına) bağlamında inceleyen bir çalışma yapmıştır. Çalışmaya 306 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırma bulguları üniversite öğrencilerinin siber zorba ve siber kurban olma durumları arasında düşük bir ilişki olduğunu, erkeklerin kadınlara oranla daha fazla siber zorbalık yaparken kadınların erkeklere göre daha fazla siber mağduriyet yaşadıklarını göstermiştir. Ayrıca siber mağduriyet yaşayan öğrencilerin genellikle çok fazla sosyal ağ hesabı olduğu, internette çok fazla zaman harcadıkları, çok fazla hesapla iletişime geçtikleri belirlenmiştir.

Yelci (2018), ortaokul öğrencilerinde siber zorbalık ile saldırganlık ilişkisinin incelenmesi üzerine yaptığı çalışmaya 804 ortaokul öğrencisini dâhil etmiştir. Bu araştırma ile öğrencilerin siber zorbalık ve saldırganlık düzeyleri bazı değişkenler (cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı vb.) açısından analiz edilmiştir. Araştırma

bulguları ortaokul öğrencilerinde siber zorbalık düzeyi ile saldırganlık düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Araştırmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre, sınıf düzeyi yüksek öğrencilerin sınıf düzeyi düşük olanlara göre, akademik başarı düzeyi düşük olanların yüksek olanlara göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları ve siber mağduriyet yaşadıkları belirlenmiştir.

3.4. Siber Zorbalık ve Mağduriyet ile İlgili Yurt Dışında Yapılmış Olan Araştırmalar

Kowalski ve Limber (2007), öğrencilerin sanal zorba, sanal kurban ve sanal zorba/kurban olma durumlarını incelemek üzere bir çalışma yapmıştır. Çalışmaya Amerika'da 6, 7 ve 8. sınıfta öğrenim gören 1915 kız ve 1852 erkek öğrenci katılmıştır. Araştırma bulguları öğrencilerin %11,1'inin sanal kurban, %4,1'inin sanal zorba ve %6,8'inin sanal zorba/kurban olduğunu; öğrencilerin %78'inin ise sanal zorbalığa dâhil olmayan grupta olduğunu göstermiştir. Ayrıca kız öğrencilerin %15'inin, erkek öğrencilerin %7,2'sinin sanal kurban; kız öğrencilerin %10'unun, erkek öğrencilerin %4'ünün sanal zorba/kurban; erkek öğrencilerin %5'inin, kız öğrencilerin ise %4'ünün sanal zorba oldukları belirlenmiştir. Sınıf düzeyinde 6. sınıfta okuyan öğrencilerin 7. ve 8. sınıfta okuyan öğrencilere göre sanal zorba, sanal kurban ve sanal zorba/kurban olma durumlarının daha az olduğu belirlenmiştir. Sanal kurban olanlar daha çok anlık mesajlaşma, e-posta mesajları, sohbet odaları web sayfaları gibi yollarla rahatsız edildiklerini belirtirken; sanal zorbalar da benzer yollarla sanal zorbalık yaptıklarını belirtmişlerdir.

Schneider, O'Donnell, Stueve ve Coulter (2012), lise öğrencilerinde siber zorbalık, okul zorbalığı ve psikolojik sıkıntıları incelemek üzere yaptıkları bir çalışmaya 20406 lise öğrencisini dâhil etmişlerdir. Araştırma bulgularına göre öğrencilerin %15,8'inin siber zorbalığı, %25,9'unun okul zorbalığını son bir yılda yaşadığı tespit edilmiştir. Ayrıca siber zorbalık mağdurlarının %59,7'sinin okul zorbalığına uğradığı, okul zorbalık mağdurlarının %36,3'ünün de siber mağduriyete uğradığı bulunmuştur. Akademik başarısı düşük olan ve psikolojik sıkıntı yaşayan öğrencilerin hem okul zorbalığına hem de siber zorbalığa maruz kaldığı belirlenmiştir.

Gámez-Guadix ve diğ. (2013), siber zorbalık mağduriyeti ile ergenlik sırasında sık karşılaşılan üç problem arasındaki (depresif belirtiler, madde kullanımı ve problemlili internet kullanımı) ilişkileri analiz etmeyi amaçlayan bir çalışma yapmıştır. Araştırma bulguları madde kullanan ya da depresyonda olan ergenlerin siber zorbalık mağduriyeti yaşama risklerinin artabileceğini göstermiştir. Ayrıca bu çalışmada interneti siber mağduriyetten kaynaklanan sıkıntılardan kurtulmak için kullanan siber zorbalık mağdurlarının problemlili internet kullanımı eğilimine girdikleri tespit edilmiştir.

Rice ve diğ. (2015) 1285 ortaokul öğrencisinin siber zorbalık süreci ve mağduriyetlerini inceledikleri bir çalışma yapmışlarıdır. Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin cinsiyet, ırk, cinsel kimlik ve teknoloji kullanımı ile siber zorbalık deneyimleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma bulgularına göre siber zorbalığın nadir bir olay olmadığı; çalışmaya katılan öğrencilerin yaklaşık beşte birinin bu olaya dâhil olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca siber zorbalık davranışlarının sıklıkla Facebook'ta veya yazılı mesajlaşma yoluyla ortaya çıktığı ve kızların mağdur olduklarını bildirme olasılığının daha yüksek olduğu da tespit edilmiştir.

Selkie, Kota ve Moreno (2016), kadın üniversite öğrencilerinin siber zorbalık davranışını incelemek üzere bir çalışma yapmıştır. Çalışmaya zorba, mağdur veya tanık rollerinden herhangi birine dâhil olan 4 üniversiteden 249 kadın öğrenci katılmıştır. Çalışma bulguları katılımcıların neredeyse yarısının (n=110, %44,2) üniversitede zorba, mağdur, tanık olduğunu veya üçünün birleşimi olarak siber zorbalık yaşadığını göstermiştir. Kadın üniversite öğrencilerinin en çok tanık oldukları siber zorbalık davranışları arasında "aşağılayıcı yorumlar veya nefret dolu konuşmalar" ve "açık veya istenmeyen resimler yayınlamak" olduğu tespit edilmiştir.

Chao ve Yu (2017), Tayvan'daki ergenlerin siber zorbalık davranışı ile internet erişim süreleri ve cinsiyetleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma yapmıştır. Çalışmaya Tayvan'da 150 farklı lisede öğrenim görmekte olan 13.864 öğrenci katılmıştır. Araştırma bulguları siber zorbalığa karşı tutumun siber zorbalık

davranışı üzerinde doğrudan bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle saat 10.00-14.00 zaman dilimi arasında interneti kullanan öğrencilerin daha fazla siber zorbalık yaptıkları, cinsiyet açısından erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları tespit edilmiştir. Ayrıca hem erkek hem de kız öğrencilerin, siber zorbalık davranışının ne olduğunu bildiği, onu duyduğu, ona şahit olduğu ve siber zorbalık davranışları ile şahsen karşılaştığı bulunmuştur.

Machimbarrena, Calvete, Fernández-González, Álvarez-Bardón, Álvarez-Fernández ve González-Cabrera (2018), tarafından internet riskleri üzerine yapılan çalışmada siber zorbalık, siber randevu istismarı, cinsellik, çevrimiçi kandırma ve problemlili internet kullanımı gibi riskler bir bütün olarak araştırılarak internet riskleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi ve mağdur olmuş ergenlerin profillerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda İspanya’da bulunan 22 okuldan 11-21 yaş aralığındaki 3212 katılımcıyla (%46,3 erkek) analitik ve kesitsel bir çalışma yürütülmüştür. Araştırma bulguları en yaygın tek riskin siber zorbalık mağduriyeti (%30,27); en yaygın iki riskli birlikteliğin, siber zorbalık-çevrimiçi kandırma (%12,61) ve siber zorbalık-cinsel içerikli mesajlaşma (%5,79); en yaygın üç riskli birlikteliğin siber zorbalık-cinsel içerikli mesajlaşma-kandırma (%7,12) olduğunu göstermekle beraber ergenlerin %5,49’unun tüm riskleri barındırdığını göstermiştir.

Athanasiou ve diğ. (2018) yedi Avrupa ülkesindeki yaşları 14-17 arasında değişen ergenler arasında siber zorbalık mağduriyetinin ülkeler arası görünümünü inceleyen bir çalışma yapmışlardır. Çalışma Almanya, Yunanistan, İzlanda, Hollanda, Polonya, Romanya ve İspanya’da öğrenim görmekte olan ve her bir ülkeden 9. ve 10. sınıfta okuyan toplam 13.708 öğrenci ile yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre en yüksek siber zorbalık mağduriyet oranına sahip olan ülke Romanya (%37,3) iken, en düşük siber zorbalık mağduriyet oranına sahip olan ülke İspanya (%13,3) olarak bulunmuştur. Ayrıca siber zorbalık mağduriyetinin, ülkeye özgü sosyo-demografik faktörlere ve mevcut internet kullanımına bağlı olduğu ve devam eden bir sorun olduğu vurgulanmıştır.

Marco ve Tormo-Irun (2018), ergenlerde siber mağduriyet ve yeme bozukluğu psikopatolojisi arasındaki ilişkiyi incelemek üzere yaptığı çalışmaya

İspanya'nın çeşitli şehirlerinden yaşları 12-19 arasında değişen 676 ergen dâhil edilmiştir. İncelemeler sonrasında siber mağduriyet düzeyinin yeme bozuklukları psikopatolojisi, görünüm değerlendirme ve fazla kilo endişesi ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, araştırmada ergenlerin siber mağduriyet durumlarının cinsiyet açısından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığını ortaya koymuştur.

3.5. Denetim Odağı ile İlgili Yurt İçinde Yapılmış Olan Araştırmalar

Tümkaya (2000), ilkokul öğretmenlerinin denetim odağı ve tükenmişlikle ilişkisini incelemek üzere yaptığı çalışmada ayrıca denetim odağı puanının cinsiyet, yaş ve hizmet süresine bağlı olarak değişip değişmediğini incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu tesadüfî örnekleme yoluyla seçilen ilköğretim 1. kademedeki görev yapan 112 öğretmen oluşturmuştur. Araştırma bulguları tükenmişlik düzeyi artan öğretmenlerin dış denetimlilik düzeyinin de arttığını göstermiştir. Ayrıca kadınların daha içe kapanık ve bağımlı olarak yetiştirilmesinden dolayı kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere oranla daha fazla dış denetime sahip oldukları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin dış denetim odaklarının fazla olmasından dolayı tükenmişlik düzeyinin de fazla olacağından buna bağlı olarak bu kişilerde iş doyumsuzluğu, stres, işe geç gitme, zararlı alışkanlıklara yönelme, öğrenci başarısızlığı, işe devamsızlık gibi problemler ortaya çıkacağı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada denetim odağı puanı ile yaş ve hizmet süresine arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Akbağ, Sayiner ve Sözen (2005), üniversite öğrencilerinin stres düzeyi, denetim odağı ve depresyon düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemek üzere bir çalışma yapmıştır. Çalışmaya devlet üniversitesinden 203 ve vakıf üniversitesinden 111 olmak üzere toplam 314 öğrenci katılmıştır. Araştırmada öğrencilerin stres, denetim odağı ve depresyon düzeylerinin nasıl bir dağılım gösterdiği, bu düzeyler arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı, stres düzeyi ve denetim odağı değişkenlerinin depresyonu ne derecede yordadığı, stres, denetim odağı ve depresyon düzeylerinin cinsiyete ve öğrencilerin devlet/vakıf üniversitesinde eğitim almalarına göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma bulgularına göre üniversite öğrencilerinin daha çok dıştan denetimli olduğu, dış denetimlilik düzeyleri

artıkça depresif belirti gösterme düzeylerinin de arttığı tespit edilmiştir. Denetim odağı ve kendini yorumlama değişkeninin depresyon üzerindeki en önemli yordayıcılar olduğu belirlenmiştir. Araştırmada öğrencilerin cinsiyet ve devlet/vakıf üniversitesinde eğitim almaları değişkenlerine göre denetim odağının etkilenmediği ve denetim odağı ile stres kaynakları arasında (fiziksel stres, sosyal stres ve kendini yorumlama) anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür.

Efiliti (2006), ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırganlık, denetim odağı ve kişilik özelliklerini karşılaştırmalı olarak incelendiği bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu altı ortaöğretim kurumunda, bu kurumların her sınıf düzeyinden bir şubesi tesadüfî olarak seçilerek belirlenen 580 ortaöğretim öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık puanı ortalamalarının, öğrencilerin sahip olduğu bazı değişkenlere (cinsiyet, lise türü, okudukları alan, okudukları sınıf), denetim odaklarına ve kişilik özelliklerine göre farklılaşma durumunun belirlenmesi ayrıca denetim odağı ve kişilik özelliklerinin saldırganlık puanlarını açıklama düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma bulguları öğrencilerin saldırganlık ve denetim odağı puanları arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunduğunu öğrencilerin denetim odağı puanlarının saldırganlık puanlarını anlamlı düzeyde yordadığını göstermiştir. Dış denetimli öğrencilerin iç denetimlilere göre daha saldırgan olduğu ve öğrencilerin denetim odağı puanları ile kişilik özellikleri puanları arasında anlamlı ters yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Tekedere ve Mahiroğlu (2014), web ortamında gerçekleştirilen probleme dayalı öğrenmede öğrencilerin web tabanlı öğrenmeye ve probleme dayalı öğrenmeye yönelik tutumlarının denetim odağına etkisini araştıran bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın örneklemini Gazi Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulunun dört ayrı bölümünde öğrenim gören 72 birinci sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada tek faktörlü, öntest-sontest 3 gruplu karışık deneysel desen kullanılmıştır. Öğrenciler 12 hafta boyunca denetim odaklarına göre 8 kişilik gruplar halinde probleme dayalı öğrenmeye uygun olarak ilk yardım dersi ile ilgili web üzerinden çalışmışlardır. Araştırma bulgularına göre iç denetimli öğrencilerin dış denetim öğrencilere ve denetim odağı belirlenemeyen öğrencilere göre web

tabanlı öğrenmeye yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu; ayrıca, iç denetimli öğrencilerin ve denetim odağı belirlenemeyen öğrencilerin dıştan denetimli öğrencilere göre probleme dayalı öğrenme tutumlarının olumlu olduğu gözlemlenmiştir.

Yener (2018), öğretmen adaylarının denetim odağı ve öz yeterlik inançlarını incelemek üzere bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu tabakalı örnekleme yöntemiyle seçilen 347 öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırmada öğretmen adaylarının denetim odağı ve öz yeterlik inançlarının düzeyi ve bu düzeylerin bazı değişkenlere (cinsiyet, öğrenim görülen sınıf, mezun olunan lise türü) bağlı değişimi, denetim odağı ve öz yeterlik arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma bulguları öğretmen adaylarının öz yeterlik düzeylerinin oldukça yeterli ve denetim odağının pek uygun değil aralığında olduğunu göstermiştir. Öğretmen adaylarının denetim odağının ve öz yeterlik inançlarının cinsiyet, mezun olunan lise türü, öğrenim görülen sınıfa göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Ayrıca denetim odağı ile öz yeterlik inancı arasında ters yönde bir ilişki tespit edilmiş olup öğretmen adaylarının denetim odağının, öz yeterlik inançlarını anlamlı olarak yordadığı belirlenmiştir.

Çiftegöz (2018), üniversite sınavına hazırlanma sürecindeki lise öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri, denetim odağı inançları ve bunlar arasındaki ilişkinin farklı değişkenler (yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, üniversite sınavına hazırlanıp/hazırlanmama, sosyo-ekonomik durum, okul türü) açısından incelendiği bir çalışma yapmıştır. Bu amaçla lise öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri ile denetim odağı arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmanın örneklemi Avcılar ve Beylikdüzü ilçelerinde öğrenim gören, 14-19 yaş aralığında 271 lise öğrencisinden oluşturulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre okul türü, cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik durum ve sınıf düzeyi değişkenlerinin denetim odağını etkilemediği tespit edilmiştir. Öğrencileri denetim odakları ile umutsuzluk düzeyleri arasında bir ilişki bulunmuş olup umutsuzluk düzeyi arttıkça dış kontrol odağının da arttığı belirlenmiştir. İçten denetimli öğrencilerin %71,4'inin üniversite sınavına hazırlandığı ve dıştan denetimli öğrencilerin %56,5'sinin üniversite sınavına hazırlandığı görülmüştür.

3.6. Denetim Odağı ile İlgili Yurt Dışında Yapılmış Olan Araştırmalar

Rotsztein (2003), üniversite öğrencilerinin internet kullanımı ile kontrol odağı arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmaya 706 lisans öğrencisi katılmıştır. Araştırma bulguları internet kullanımı ile dış kontrol odağı arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca daha yüksek dış kontrol odaklı öğrencilerin internet kullanımından kaynaklanan sorunları bildirme ihtimalinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Chak ve Leung (2004), ortaokul öğrencilerinin internet bağımlılığını ve internet bağımlılığı ile utangaçlık ve kontrol odağı arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma yapmışlardır. Çalışmanın örneklemini 340 online anket katılımcısı, 382 basılı anket katılımcısı olmak üzere toplam 722 ortaöğretim öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada elde edilen verilere göre utangaç, başkalarının karşı konulamaz güce sahip olduğuna inanan ve kendi yaşam biçimini belirlerken tesadüfe olan inancı daha fazla olan bireylerin internete bağımlı olma eğiliminin daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Shepherd, Owen, Fitch ve Marshall (2006), lise öğrencilerinde akademik başarı ve denetim odağı arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma yapmışlardır. Çalışmaya 8, 9, 10 ve 12. sınıflarda öğrenim gören 187 lise öğrencisi katılmıştır. Öğrencilerden toplanan verilerin analiz edilmesi sonucunda, akademik başarısı yüksek not grubunda olan öğrencilerin iç kontrol odağı puanlarının da yüksek olduğunu ortaya çıkmıştır.

Ye ve Lin (2015), tarafından yapılmış olan çalışmada 260 Çinli lisans öğrencisinin kontrol odağı, yalnızlık, öznel iyi oluş ve çevrimiçi sosyal etkileşim tercihleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda kontrol odağının, çevrimiçi sosyal etkileşim, yalnızlık ile pozitif yönde ancak öznel iyi oluşla negatif yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Çalışma sonuçları ayrıca daha yalnız, mutsuz ve dışarıdan kontrol edilen öğrencilerin çevrimiçi sosyal etkileşime girme ihtimalinin daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Hou ve diğ. (2017), WeChat ve Weibo'nun aşırı kullanımı ile cep telefonlarının problemlili kullanımı, dış kontrol odağı ve sosyal etkileşim becerileri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Çalışmaya Çin'deki 1.245 üniversiteden 715 kadın öğrenci katılmıştır. Araştırma sonuçları, aşırı WeChat kullanıcılarının Weibo'yu cep telefonlarından problemlili bir şekilde kullanma ihtimallerinin daha yüksek olduğunu göstermiştir. Çalışma ayrıca, aşırı WeChat kullanımının daha yüksek dış kontrol odağı ve daha yüksek çevrimiçi sosyal etkileşim becerileri ile ilişkili olduğunu göstermiştir.

Abdalla, Abdelal ve Soon (2019), tıp öğrencileri arasındaki probleme dayalı öğrenmeye yönelik tutum, akademik benlik kavramı ve kontrol odağı ile ilişkiyi ineleleyen bir çalışma yapmıştır. Çalışmaya gönüllülük esasına göre Mahsa Üniversitesi birinci sınıfta öğrenim gören 255 tıp öğrencisi katılmıştır. Çalışma verilerine göre akademik benlik kavramı ve denetim odağı ile öğrencilerin probleme dayalı öğrenmeye karşı tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur.

BÖLÜM IV

YÖNTEM

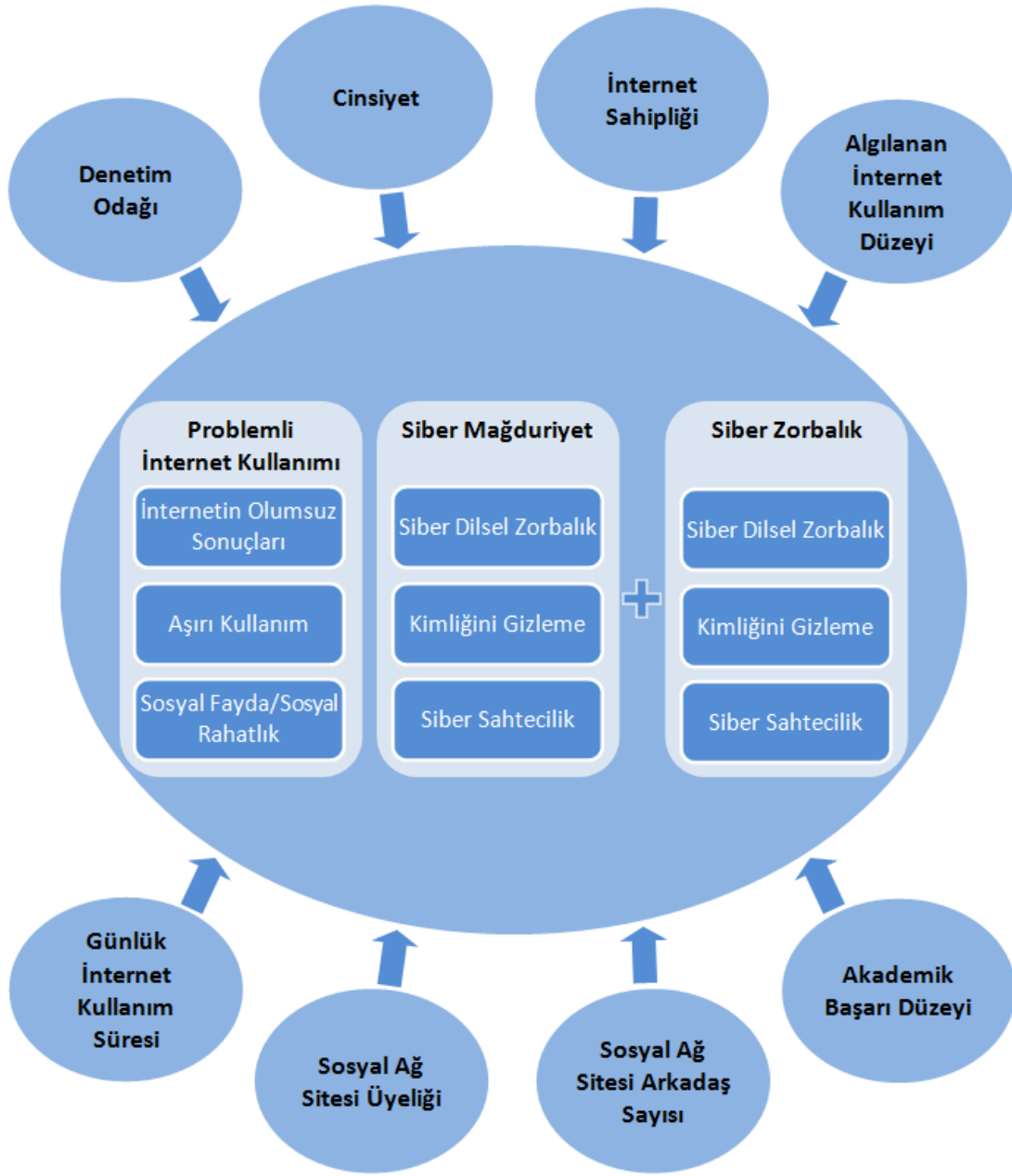
Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın değişkenleri, araştırmanın yürütüldüğü çalışma grubu, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, araştırma kapsamında toplanan verilerin analizi ve yorumlanması süreci ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

4.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, tarama modellerinden “ilişkisel tarama modeli’ ne uygun olarak tasarlanmıştır. İlişkisel tarama modelleri, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan olayların doğal ortam içinde incelendiği araştırma grubuna herhangi bir zorluk çıkarmadan var olan düzen değiştirilmeden ve bozulmadan yapılan araştırma modelleridir (Karasar, 2005; Keser, 2007). Bu kapsamda, lise öğrencilerinin problemlili internet kullanımı davranışları, siber mağduriyet-zorbalık durumları ve denetim odağı düzeyleri belirlenerek bu değişkenler arasındaki ilişkiler araştırılmıştır.

4.2. Araştırmanın Değişkenleri

Araştırmanın bağımlı değişkenlerini problemlili internet kullanımı, siber mağduriyet-zorbalık oluşturmaktadır. Problemlili internet kullanımının altında internetin olumsuz sonuçları, aşırı kullanım ve sosyal fayda/sosyal rahatlık yer alırken, siber mağduriyet ve zorbalığın altında ise siber dilsel zorbalık, kimliğini gizleme ve siber sahtecilik yer almaktadır. Bağımsız değişkenler ise denetim odağı, cinsiyet, internet sahipliği, algılanan internet kullanım düzeyi, günlük internet kullanım süresi, sosyal ağ sitesi üyeliği, sosyal ağ sitesi arkadaş sayısı ve akademik başarı düzeyidir. Araştırmanın değişkenleri Şekil 2’de görülmektedir.

Şekil 2. Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri

4.3. Araştırmanın Çalışma Grubu

Konya ili Beyşehir ilçesinde bulunan farklı liselerde 2016-2017 eğitim-öğretim yılı 2. yarıyılında öğrenim görmekte olan öğrencilerinden uygun örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Uygun örnekleme, bir çalışmanın amacı dâhilinde hedef popülasyonun üyelerinin kolay erişilebilirlik, coğrafi yakınlık, belirli bir zamanda bulunabilirlik veya belirli bir zamanda isteklilik gibi bazı pratik kriterleri karşılayan gönüllü bireylerden veri toplamaya dayanan olasılıksız bir örnekleme yöntemidir (Cohen, Manion ve Morrison, 2013; Dörnyei, 2007; Marshall, 1996).

Araştırmanın çalışma grubundaki lise öğrencilerinin cinsiyet, internet sahipliği, algılanan internet kullanım düzeyi, günlük internet kullanım süresi, sosyal ağ sitesi üyeliği, sosyal ağ sitesi arkadaş sayısı ve akademik başarı düzeyine göre dağılımları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilere Ait Demografik Bilgiler

Demografik Özellik	Seçenek	N	%
Cinsiyet	Kız	296	53,4
	Erkek	258	46,6
İnternet Sahipliği	Var	415	74,9
	Yok	139	25,1
Algılanan İnternet Kullanım Düzeyi	Düşük	190	34,3
	Orta	220	39,7
	İleri	144	26,0
Günlük İnternet Kullanım Süresi	Düşük (0-1 saat)	217	39,1
	Orta (1-3 saat)	192	34,7
	Yüksek (3 saat ve üzeri)	145	26,2
Sosyal Ağ Sitesi Üyeliği	Var	283	51,1
	Yok	271	48,9
Sosyal Ağ Sitesi Arkadaş Sayısı	0-100 arası	184	33,2
	100-200 arası	111	20,0
	200’den fazla	259	46,8
Akademik Başarı Düzeyi	Düşük (0-60 arası)	210	37,9
	Orta (60-85 arası)	209	37,7
	Yüksek (85-100 arası)	135	24,4
Toplam		554	100

Tablo 1 incelendiğinde, 554 öğrencinin 296’sını (%53,4) kız öğrenciler, 258’ini (%46,6) ise erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrencilerin internete sahip olma durumlarına bakıldığında, 415 (%74,9) öğrenci rahatça kullanabildiği bir internet erişiminin olduğunu söylerken, 139 (%25,1) öğrenci ise internet erişiminin

olmadığını ifade etmiştir. Algılanan internet kullanım düzeyinde ise, öğrencilerin 190'ının (%39,7) düşük, 220'sinin (%39,7) orta ve 144'ünün (%26,0) de ileri düzeyde internet kullanım düzeyi algısına sahip oldukları söylenebilir. Günlük internet kullanım süresi açısından, öğrencilerin 217'si (%39,1) düşük, 192'si (%34,7) orta ve 145'i (%26,2) de yüksek düzeyde internet kullanım süresine sahiptir.

Sosyal ağ sitesi üyeliği açısından, 283 (%51,1) öğrenci sosyal ağ sitesi üyeliğinin bulunduğunu söylerken, 271 (%48,9) öğrenci ise sosyal ağ sitesi üyeliğinin bulunmadığını ifade etmiştir. Sosyal ağ sitesi arkadaş sayısında ise, öğrencilerin 184'ü (%33,2) 0-100 arası, 111'i (%20,0) 100-200 arası ve 259'u (%46,8) da 200'den fazla arkadaşına sahip olduklarını belirtmişlerdir. Son olarak, öğrencilerin 210'unun (%37,9) düşük, 209'unun (%37,7) orta ve 135'inin (%24,4) de yüksek düzeyde akademik başarıya sahip oldukları söylenebilir.

4.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verilerini toplamak için; “Kişisel Bilgi Formu” (EK-1), “Problemlerli İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen (PİKÖ-E)” (EK-2), “Siber Mağduriyet ve Zorbalık Ölçeği (SMZÖ)” (EK-3) ve “Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKOÖ)” (EK-4) kullanılmıştır.

4.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada lise öğrencilerinin cinsiyet, internet sahipliği, algılanan internet kullanım düzeyi, günlük internet kullanım süresi, sosyal ağ sitesi üyeliği, sosyal ağ sitesi arkadaş sayısı ve akademik başarı düzeyini belirlemek amacıyla kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Kişisel bilgi formunda yukarıda belirtilen değişkenlerle ilgili kapalı uçlu sorular sorulmuş ve lise öğrencilerinin kendilerine uygun olan seçeneği işaretlemeleri istenmiştir.

4.4.2. Problemlerli İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen (PİKÖ-E)

Ceyhan ve Ceyhan (2014) tarafından geliştirilen ölçeğin lise öğrencileri üzerinde yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları sonucunda 27 maddeden oluştuğu görülmüştür. 5'li likert tipindeki ölçek maddeleri, “Hiç uygun değil” (1 puan),

“Nadiren uygun” (2 puan), “Biraz uygun” (3 puan), “Oldukça uygun” (4 puan) ve “Tamamen uygun” (5 puan) biçiminde puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 27, en yüksek puan ise 135 olup; ölçekten alınan puanların yüksekliği ergenlerin problemlili internet kullanımlarının arttığına ve sağlıksız hâle geldiğine işaret etmektedir. Ölçeğin geçerliğini ölçmek için yapılan faktör analizleri sonucunda üç faktörlü bir yapıdan oluştuğu ve bu üç faktörlü yapının toplam varyansın %49,35’ini açıkladığı ortaya çıkmıştır. Ölçeği oluşturan “internetin olumsuz sonuçları” faktöründe 14, “aşırı kullanım” faktöründe 6 ve “sosyal fayda/sosyal rahatlık” faktöründe ise 7 madde bulunmaktadır. Ölçeğin genel iç tutarlılık katsayısı 0,93 olarak, maddelerin toplam test puanları ile korelasyonu 0,25 ile 0,68 arasında bulunmuştur (Ceyhan ve Ceyhan, 2014).

4.4.3. Siber Mağduriyet ve Zorbalık Ölçeği (SMZÖ)

Çetin, Yaman ve Peker (2011) tarafından geliştirilen Siber Mağdur ve Zorbalık Ölçeği bir tanesi siber zorbalık diğeri siber mağduriyet şeklinde paralel iki form olmak üzere 22 sorudan oluşmaktadır. ‘Ben Yaptım’ kısmında katılımcıların siber zorbalık içeren davranışları yapma düzeyleri bulunurken ‘Bana Yapıldı’ kısmında siber mağdur olma durumları bulunmaktadır. Davranışları yapma düzeyleri (1) Asla, (2) Nadiren, (3) Bazen, (4) Sık Sık ve (5) Daima olmak üzere 5’li likert tipi bir derecelendirme ölçeği kullanarak belirtilmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 22, en yüksek puan ise 110 olarak belirlenmiştir. Eğer katılımcı ölçeğin siber zorbalık kısmından yüksek puan almışsa siber zorbalık içeren davranışları yapma, siber mağduriyet kısmından yüksek puan almışsa siber zorbalığa maruz kalma sıklığının arttığını göstermektedir. Siber mağduriyet ve zorbalık ölçek üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeği oluşturan Siber sahtecilik alt boyunda 10, siber dilsel zorbalık alt boyutunda 7 ve kimliğini gizleme alt boyutunda 5 madde bulunmaktadır. SMZÖ’den her bir alt boyuttan alınan puan toplanarak da toplam puan elde edilebilmektedir. SMZÖ’nün faktör yapısını belirleyebilmek için açımlayıcı faktör analizi neticesinde toplam varyansın %46,38’ini açıklayan üç faktörlü yapı elde edilmiştir. Siber sahtecilik alt boyutu toplam varyansın %17,6’sını, siber dilsel zorbalık alt boyutu toplam varyansın %15,51’ini, kimliğini gizleme alt boyutu

toplam varyansının %13.26'sını açıklamaktadır. Hem siber mağdur hem de siber zorba formunun bütünü için iç tutarlık güvenilirlik katsayısı 0,89 olarak belirlenmiştir. Ayrıca siber mağdur ve siber zorba formunda sırasıyla iç tutarlık güvenilirlik katsayılarını incelediğimizde siber sahtecilik alt boyutu için 0,86 ve 0,83, siber dilsel zorbalık alt boyutu için 0,80 ve 0,81, kimliğini gizleme alt boyutu için ise 0,68 ve 0,69 olarak tespit edilmiştir. Test-tekrar test güvenilirlik katsayıları sırasıyla siber mağdur ve siber zorba formunun bütünü için 0,85 ve 0,90; siber mağdur kısmında siber sahtecilik için 0,87, siber dilsel zorbalık için 0,80, kimliğini gizleme için 0,69; siber zorba kısmında siber sahtecilik için 0,86, siber dilsel zorbalık için 0,73, kimliğini gizleme için 0,72 olarak belirlenmiştir (Çetin, Yaman ve Peker, 2011).

4.4.4. Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKOÖ)

Bu çalışmada lise öğrencilerinin denetim odaklarını belirlemek amacıyla Rotter (1966) tarafından geliştirilen ve Türkçe'ye Dağ (1991) tarafından uyarlanan "Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKOÖ)" kullanılmıştır. Rotter (1966) tarafından geliştirilen bu ölçek 29 maddeden oluşmakta ve bireylerin genellenmiş kontrol beklentilerinin, içsellik-dışsallık boyutu üzerindeki konumunu saptamayı amaçlamaktadır. Her madde, seçime-zorlanık cevaplama türünde ikişer seçeneği kapsamaktadır. Örneğin, (2a.) insanların yaşamındaki mutsuzlukların çoğu, biraz da şanssızlıklarına bağlıdır. (2b.) insanların talihsizlikleri yaptıkları hataların sonucudur. Altı madde (1, 8, 14, 19, 24, 27. maddeler) ölçeğin amacını gizlemek için dolgu olarak yerleştirilmiş ve değerlendirmeye dahil edilmemiştir. Ölçekte yer alan diğer 23 madde ise ikili önermelere verilen yanıtlara göre 1 ve 0 olarak puanlanmaktadır. Ölçekten alınacak en yüksek puan 23, en düşük puan 0'dır. Ölçekten alınan puanın 23'e yaklaşması durumunda bireyin dış denetim odağına sahip olduğu, 0'a yaklaştıkça ise iç denetim odağına sahip olduğu ifade edilmektedir. RİDKOÖ'nün Dağ (1991) tarafından Türkiye için yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında test-tekrar test güvenilirlik katsayısı 0,83, KR-20 tekniği ile hesaplanan güvenilirlik katsayısı, 0,68 ve iç tutarlılık katsayısı 0,70 olarak bulunmuştur (Dağ, 1991).

4.5. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirliği bu çalışma kapsamında tekrar hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda elde edilen değerler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 2. Ölçeklerin İç Tutarlılık Katsayıları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	İç Tutarlılık Katsayısı (Cronbach α)	
PİKÖ-E	İnternetin Olumsuz Sonuçları	0,86	
	Aşırı Kullanım	0,72	
	Sosyal Fayda/Sosyal Rahatlık	0,71	
	Genel	0,89	
SMZÖ	SM	Siber Dilsel Zorbalık	0,80
		Kimliğini Gizleme	0,70
		Siber Sahtecilik	0,78
	Genel	0,86	
SMZÖ	SZ	Siber Dilsel Zorbalık	0,85
		Kimliğini Gizleme	0,70
		Siber Sahtecilik	0,75
	Genel	0,87	

Tablo 2’de verilen değerler incelendiğinde, ilk olarak PİKÖ-E’nin Cronbach α iç tutarlılık katsayıları sırasıyla ölçeğin internetin olumsuz sonuçları alt boyutu için 0,86; aşırı kullanım alt boyutu için 0,72; sosyal fayda/sosyal rahatlık alt boyutu için 0,71 ve geneli için ise 0,89 olarak bulunmuştur.

İkinci olarak SM ve SZ olmak üzere iki paralel formdan oluşan SMZÖ’nin Cronbach α iç tutarlılık katsayıları sırasıyla SM’nin siber dilsel zorbalık alt boyutu için 0,80; kimliğini gizleme alt boyutu için 0,70; siber sahtecilik alt boyutu için 0,78 ve geneli için ise 0,86 olarak bulunmuştur. SZ’nin siber dilsel zorbalık alt boyutu için 0,85; kimliğini gizleme alt boyutu için 0,70; siber sahtecilik alt boyutu için 0,75 ve geneli için de 0,87 olarak bulunmuştur. Cronbach α iç tutarlılık katsayısının 0,70 ve üzerinde olması kullanılan ölçme aracının güvenilir olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2016).

Ölçeklerden elde edilen verilerin analizinden önce normal dağılım gösterip göstermediği test edilmiştir. Bu amaçla ölçeklerden alınan puanların dağılımları

üzerinde merkezi dağılım, çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Hesaplama sonucunda elde edilen değerler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Ölçeklere Ait Çarpıklık ve Basıklık Katsayıları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Çarpıklık	Basıklık
PIKÖ-E	İnternetin Olumsuz Sonuçları	0,600	-0,528
	Aşırı Kullanım	-0,498	0,232
	Sosyal Fayda/Sosyal Rahatlık	0,185	-0,818
	Toplam Problemlı İnternet Kullanımı	0,261	-0,474
SM	Siber Dilsel Zorbalık	1,627	2,340
	Kimliğini Gizleme	1,127	0,435
	Siber Sahtecilik	2,376	6,845
	Toplam SM	1,546	2,655
SMZÖ	Siber Dilsel Zorbalık	1,929	4,116
	Kimliğini Gizleme	1,173	0,671
	Siber Sahtecilik	3,411	18,912
	Toplam SZ	1,867	5,323

Tablo 3 incelendiğinde, PIKÖ-E'nin her bir alt boyutu için hesaplanan çarpıklık ve basıklık katsayılarının -1 ile +1 sınırları içinde kaldığı görülmektedir. Huck (2012)'e göre, çarpıklık ve basıklık katsayılarının -1 ile +1 sınırları içinde kalması ölçeklerden alınan puanların normal dağılım sergilediğini gösterir. Buna göre, PIKÖ-E'den elde edilen verilerin parametrik testlerle analiz edilmesine karar verilmiş ve bu ölçekten elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistikler, bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA) kullanılmıştır. Diğer yandan SMZÖ'nün her bir alt boyutu için hesaplanan çarpıklık ve basıklık katsayılarının ise -1 ile +1 sınırları içinde olmadığı görülmektedir. Buna göre SMZÖ'den elde edilen verilerin parametrik olmayan testlerle analiz edilmesine karar verilmiş ve bu ölçekten elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistikler, ikili gruplar arasındaki farklılıkları belirlemek için Mann-Whitney U testi ve ikiden fazla olan gruplar arasındaki farklılıkları belirlemek için de Kruskal-Wallis H testi analizi kullanılmıştır. Kruskal-Wallis H testi analizi sonucunda eğer istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edilmişse, hangi grupların istatistiksel olarak birbirinden anlamlı bir biçimde farklı olduğunu belirlemek için Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Mann-Whitney U testinin kullanılması sonucunda oluşabilecek Tip I hatalarını kontrol altına almak için alfa değerine bir Bonferroni düzeltmesi uygulanmıştır (Huck, 2012; Pallant, 2013). Bonferroni düzeltmesi 0,05 olan alfa

değerinin karşılaştırma sayısına bölünmesiyle elde edilir ve bu daha düşük bir alfa düzeyi anlamına gelir (örn. $0,05/3=0,017$).

Araştırmanın bağımlı değişkenleri olan problemlili internet kullanımı ve siber mağduriyet-zorbalık ile bağımsız değişkenlerinden denetim odağı arasındaki ilişkiler Spearman Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı analizi ile incelenmiştir. İki değişken arasındaki ilişki incelendiğinde, değişkenlere ait verilerin normal dağılım gösterdiği durumlarda Pearson Momentler Çarpım Korelasyonu analizi, göstermediği durumlarda ise Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı analizi kullanılır (Field, 2009).

BÖLÜM V

BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamında toplanan verilerin istatistiksel olarak analiz edilmesi sonucunda elde edilen bulgular her bir alt problem için ayrı ayrı sunulmuştur.

5.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi olan “Öğrencilerin problemleri internet kullanımı davranışları, siber mağduriyet-zorbalık durumları ve denetim odağı düzeyleri nasıldır?” sorusuna cevap bulabilmek öğrencilerin problemleri internet kullanımı davranışları, siber mağduriyet-zorbalık durumları ve denetim odağı düzeyleri incelenmiştir. Analiz sonucunda elde edilen veriler Tablo 4, Tablo 5, Tablo 6, Tablo 7 ve Tablo 8’de verilmiştir.

5.1.1. Öğrencilerin Problemleri İnternet Kullanımı Davranışlarına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin problemleri internet kullanımı puanlarına ait betimsel istatistik sonuçları Tablo 4’te görülmektedir.

Tablo 4. Öğrencilerin Problemleri İnternet Kullanımı Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Madde Sayısı (k)	N	Min. Puan	Mak. Puan	\bar{X}	\bar{X} / k	SS
PİKÖ-E	İnternetin Olumsuz Sonuçları	14	554	14	56	24,08	1,72	9,276
	Aşırı Kullanım	6	554	6	30	16,79	2,80	5,265
	Sosyal Fayda/Sosyal Rahatlık	7	554	6	32	13,07	1,87	5,180
	Toplam Problemleri İnternet Kullanımı	27	554	27	110	53,94	2,00	16,739

Tablo 4’te verilen betimsel istatistik sonuçları incelendiğinde öğrencilerinin PİKÖ-E’nin internetin olumsuz sonuçları alt boyutundan aldıkları puanların ($\bar{X}/k=1,72$) “hiç uygun değil” aralığında, aşırı kullanım alt boyutundan aldıkları puanların ($\bar{X}/k=2,80$) “biraz uygun” aralığında, sosyal fayda/sosyal rahatlık alt boyutundan aldıkları puanların ($\bar{X}/k=1,87$) “nadiren uygun” aralığında ve PİKÖ-E’nin genelinden aldıkları puanların ($\bar{X}/k=2,00$) ise “nadiren uygun” aralığında olduğu görülmektedir. Buna göre öğrencilerinin genel olarak düşük düzeyde problemlili internet kullanımı davranışı sergiledikleri söylenebilir.

5.1.2. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin siber mağduriyet ve zorbalık puanlarına ait betimsel istatistik sonuçları Tablo 5’te görülmektedir.

Tablo 5. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Madde Sayısı (k)	N	Min. Puan	Mak. Puan	\bar{X}	\bar{X}/k	SS
SM	Siber Dilsel Zorbalık	7	554	7	28	8,92	1,27	3,292
	Kimliğini Gizleme	5	554	5	20	6,78	1,36	2,540
	Siber Sahtecilik	10	554	10	37	11,60	1,16	3,110
	Toplam SM	22	554	22	79	27,30	1,24	7,442
SMZÖ	Siber Dilsel Zorbalık	7	554	7	35	8,92	1,27	3,678
	Kimliğini Gizleme	5	554	5	25	7,06	1,41	3,012
	Siber Sahtecilik	10	554	10	46	10,97	1,10	2,361
	Toplam SZ	22	554	22	106	26,95	1,23	7,636

Tablo 5’te verilen betimsel istatistik sonuçları incelendiğinde SMZÖ’nün tüm alt boyutlarından aldıkları puanların ortalamasının “asla” aralığında olduğu ve hem siber mağduriyet hem de siber zorbalık puanlarında en düşük puanın siber sahtecilik en yüksek puanın ise kimliğini gizleme boyutunda alındığı görülmektedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerinin genel olarak siber mağduriyet ve zorbalık durumlarının düşük düzeyde olduğu söylenebilir.

Buna ek olarak, bu araştırmada öğrencilerin toplam siber mağduriyet puanları ortalaması 27,3 (SS=7,442) siber zorbalık puanları ortalaması ise 26,95 (SS=7,636) olarak bulunmuştur. Siber mağduriyet puanları ortalamasının bir standart sapma

üzerinde olan öğrenciler siber mağdur, siber zorbalık puanları ortalamanın bir standart sapma üzerinde olan öğrenciler siber zorba ve hem siber mağduriyet hem de siber zorbalık puanları ortalamanın bir standart sapma üzerinde olan öğrenciler ise siber mağdur/siber zorba olarak gruplandırılmıştır. Tablo 6'da öğrencilerin siber mağduriyet ve zorbalık durumları gösterilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumları

Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumu	Cinsiyet		Toplam (N=554)	f (%)
	Kız	Erkek		
Siber Mağdur	33	38	71	12,8
Siber Zorba	15	49	64	11,6
Siber Mağdur/Zorba	6	22	28	5,1

Tablo 6 incelendiğinde, öğrencilerin 71'inin (%12,8) siber mağdur, 64'ünün (%11,6) siber zorba, 28'inin (%5,1) de siber mağdur/zorba grubunda yer aldığı görülmektedir.

5.1.3. Öğrencilerin Denetim Odağı Düzeylerine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin denetim odağı puanlarına ait betimsel istatistik sonuçları Tablo 7'de görülmektedir.

Tablo 7. Öğrencilerin Denetim Odağı Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

Ölçek	N	Min. Puan	Mak. Puan	\bar{X}	SS
Denetim Odağı	554	2	21	10,62	3,267

Tablo 7'de verilen betimsel istatistik sonuçları incelendiğinde öğrencilerinin RİDKOÖ'den aldıkları puanların aritmetik ortalamalarının 10,62 olduğu görülmektedir. Buna göre öğrencilerin iç denetim odağına sahip oldukları söylenebilir. Ayrıca, bu araştırmada öğrencilerin RİDKOÖ'den aldıkları puanların medyanı olan 11, kesme noktası olarak belirlenmiştir. Buna göre RİDKOÖ'den 0-11 arası puan alan öğrencilerin içten denetimli 12-23 arası puan alanların ise dıştan denetimli olduğu kabul edilmiştir. Tablo 8'de öğrencilerin denetim odağı tipleri gösterilmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin Denetim Odağı Tipleri

Denetim Odağı Tipi	Cinsiyet		Toplam (N=554)	f (%)
	Kız	Erkek		
İç Denetim	186	154	340	61,4
Dış Denetim	110	104	214	38,6

Tablo 8 incelendiğinde, öğrencilerin 340'ının (%61,4) iç denetim odağına, 214'ünün (%38,6) de dış denetim odağına sahip olduğu görülmektedir.

5.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Öğrencilerin problemleri internet kullanımı davranışları, siber mağduriyet-zorbalık durumları ve denetim odağı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna cevap bulabilmek için öğrencilerin problemleri internet kullanımı davranışları, siber mağduriyet-zorbalık durumları ve denetim odağı düzeyleri arasındaki korelasyon katsayıları Spearman Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı analizi ile incelenmiştir. Analiz sonucunda elde edilen veriler Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışları, Siber Mağduriyet-Zorbalık Durumları ve Denetim Odağı Düzeyleri Arasındaki İlişkiler

Değişken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. İnternetin Olumsuz Sonuçları	–												
2. Aşırı Kullanım	,707**	–											
3. Sosyal Fayda/Sosyal Rahatlık	,503**	,359**	–										
4. Toplam Problemlı İnternet Kullanımı	,914**	,829**	,706**	–									
5. SM-Siber Dilsel Zorbalık	,372**	,307**	,309**	,393**	–								
6. SM-Kimliğini Gizleme	,324**	,277**	,276**	,357**	,522**	–							
7. SM-Siber Sahtecilik	,325**	,289**	,249**	,346**	,591**	,486**	–						
8. Toplam SM	,408**	,357**	,344**	,444**	,818**	,807**	,787**	–					
9. SZ-Siber Dilsel Zorbalık	,403**	,349**	,320**	,427**	,700**	,371**	,448**	,598**	–				
10. SZ-Kimliğini Gizleme	,304**	,320**	,333**	,369**	,349**	,496**	,334**	,490**	,468**	–			
11. SZ- Siber Sahtecilik	,290**	,317**	,221**	,324**	,481**	,345**	,630**	,538**	,598**	,488**	–		
12. Toplam SZ	,414**	,408**	,381**	,470**	,598**	,528**	,513**	,669**	,792**	,847**	,719**	–	
13. Denetim Odağı	,219**	,235**	,223**	,271**	,208**	,246**	,238**	,309**	,271**	,218**	,260**	,318**	–

** : Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlı (2-yönlü).

Tablo 9’da verilen korelasyon değerleri incelendiğinde, PİKÖ-E’nin tüm alt boyutlarının birbirleri ile istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir ($r=,914$ ile $,359$ arasında; $p<0,01$). Benzer şekilde SMZÖ’nün de tüm alt boyutlarının birbirleri ile istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir ($r=,847$ ile $,221$ arasında; $p<0,01$). Ölçeklerin birbirleriyle olan ilişkilerine bakıldığında ise PİKÖ-E’nden, SMZÖ’den ve RİDKOÖ’den alınan puanların hem alt boyutların tamamı hem de ölçeklerden alınan puanların geneli açısından birbirleri ile istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir ($r=,914$ ile $,208$ arasında; $p<0,01$).

5.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “Öğrencilerin problemleri internet kullanımı davranışları ve siber mağduriyet-zorbalık durumları denetim odağına göre farklılaşmakta mıdır?” sorusuna cevap bulabilmek için öğrencilerin PİKÖ-E ve SMZÖ’den aldıkları puanların ortalamaları bağımsız örneklem t-testi ve Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiştir.

5.3.1. Öğrencilerin Problemleri İnternet Kullanımı Davranışlarının Denetim Odağı Tipine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin problemleri internet kullanımı davranışlarının denetim odağı tipine göre farklılaşma durumları bağımsız örneklem t-testi ile incelenmiş olup analiz sonuçları Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Öğrencilerin Problemleri İnternet Kullanımı Davranışlarının Denetim Odağı Tipine Göre İncelenmesine İlişkin Bağımsız Örneklem T-testi Analiz Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Denetim Odağı Tipi	N	\bar{X}	SS	t	p
PİKÖ-E	İnternetin Olumsuz Sonuçları	İç denetim	340	22,84	8,475	-3,862	,000
		Dış denetim	214	26,05	10,136		
	Aşırı Kullanım	İç denetim	340	16,01	5,219	-4,467	,000
		Dış denetim	214	18,03	5,109		
	Sosyal Fayda/Sosyal Rahatlık	İç denetim	340	12,22	4,672	-4,758	,000
		Dış denetim	214	14,42	5,651		
	Toplam Problemleri İnternet Kullanımı	İç denetim	340	51,07	15,529	-5,058	,000
		Dış denetim	214	58,50	17,596		

Tablo 10’da verilerin istatistik sonuçları incelendiğinde, öğrencilerin PİKÖ-E’nin tüm alt boyutlarından ve genelinden [internetin olumsuz sonuçları ($t=-3,862$; $p<,05$), aşırı kullanım ($t=-4,467$; $p<,05$), sosyal fayda/sosyal rahatlık ($t=-4,758$; $p<,05$), toplam problemleri internet kullanımı ($t=-5,058$; $p<,05$)] aldıkları puanlar arasında gruplar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, dış denetim odaklı öğrencilerin iç denetim odaklı öğrencilere göre PİKÖ-E’nin tüm alt boyutları ve geneli için daha fazla problemleri internet kullanımına sahip oldukları söylenebilir.

5.3.2. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Denetim Odağı Tipine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin siber mağduriyet ve zorbalık durumlarının denetim odağı tipine göre farklılaşma durumları Mann-Whitney U testi ile incelenmiş olup analiz sonuçları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Denetim Odağı Tipine Göre İncelenmesine İlişkin Mann-Whitney U Testi Analiz Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Denetim Odağı Tipi	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	z	p
SM	Siber Dilsel Zorbalık	İç denetim	340	256,51	87213,50	29243,500	-4,264	,000
		Dış denetim	214	310,85	66521,50			
	Kimliğini Gizleme	İç denetim	340	252,83	85960,50	27990,500	-4,882	,000
		Dış denetim	214	316,70	67774,50			
	Siber Sahtecilik	İç denetim	340	251,81	85616,00	27646,000	-5,245	,000
		Dış denetim	214	318,31	68119,00			
SMZÖ	Toplam Siber Mağduriyet	İç denetim	340	244,74	83211,00	25241,000	-6,190	,000
		Dış denetim	214	329,55	70524,00			
SZ	Siber Dilsel Zorbalık	İç denetim	340	253,04	86033,50	28063,500	-5,004	,000
		Dış denetim	214	316,36	67701,50			
	Kimliğini Gizleme	İç denetim	340	258,81	87994,50	30024,500	-3,672	,000
		Dış denetim	214	307,20	65740,50			
	Siber Sahtecilik	İç denetim	340	255,73	86948,00	28978,000	-4,756	,000
		Dış denetim	214	312,09	66787,00			
Toplam Siber Zorbalık	İç denetim	340	247,29	84080,00	26110,000	-5,720	,000	
	Dış denetim	214	325,49	69655,00				

Tablo 11’de verilen sonuçlar incelendiğinde, öğrencilerin SMZÖ’nün tüm alt boyutlarından ve genelinden [SM-siber dilsel zorbalık (U=29243,500, z=-4,264; $p<,05$), SM-kimliğini gizleme (U=27990,500, z=-4,882; $p<,05$), SM-siber sahtecilik (U=27646,000, z=-5,245; $p<,05$), toplam SM (U=25241,000, z=-6,190; $p<,05$), SZ-siber dilsel zorbalık (U=28063,500, z=-5,004; $p<,05$), SZ-kimliğini gizleme (U=30024,500, z=-3,672; $p<,05$), SZ-siber sahtecilik (U=28978,000, z=-4,756; $p<,05$), toplam SZ (U=26110,000, z=-5,720; $p<,05$)] aldıkları puanlar arasında gruplar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, dış denetim odaklı öğrencilerin iç denetim odaklı öğrencilere göre SMZÖ’nün tüm alt boyutları ve geneli için hem daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları hem de daha fazla siber zorbalık yaptıkları söylenebilir.

5.4. Araştırmanın Dördüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Öğrencilerin problemleri internet kullanımı davranışları ve siber mağduriyet-zorbalık durumları cinsiyete, internet sahipliğine, algılanan internet kullanım düzeyine, günlük internet kullanım süresine, sosyal ağ sitesi üyeliğine, sosyal ağ sitesi arkadaş sayısına ve akademik başarı düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?” sorusuna cevap bulabilmek için öğrencilerin PİKÖ-E ve SMZÖ’den aldıkları puanların ortalamaları bağımsız örneklem t-testi, Mann-Whitney U testi, tek yönlü varyans analizi testi ve Kruskal-Wallis H testi ile analiz edilmiştir.

5.4.1.a. Öğrencilerin Problemleri İnternet Kullanımı Davranışlarının Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin problemleri internet kullanımı davranışlarının cinsiyete göre farklılaşma durumları bağımsız örneklem t-testi ile incelenmiş olup analiz sonuçları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Öğrencilerin Problemleri İnternet Kullanımı Davranışlarının Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Bağımsız Örneklem T-testi Analiz Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	t	p
PİKÖ-E	İnternetin Olumsuz Sonuçları	Kız	296	23,72	9,237	-,977	,329
		Erkek	258	24,49	9,322		
	Aşırı Kullanım	Kız	296	16,44	5,601	-1,704	,089
		Erkek	258	17,20	4,831		
	Sosyal Fayda/Sosyal Rahatlık	Kız	296	12,23	4,905	-4,133	,000
		Erkek	258	14,03	5,328		
	Toplam Problemleri İnternet Kullanımı	Kız	296	52,39	16,596	-2,341	,020
		Erkek	258	55,71	16,758		

Tablo 12’de verilerin değerler incelendiğinde, öğrencilerin PİKÖ-E’nin sadece sosyal fayda/sosyal rahatlık ($t=-4,133$; $p<,05$) alt boyutu ve genelinden ($t=-2,341$; $p<,05$) aldıkları puanlar arasında gruplar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu; diğer boyutlarda ise anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bu sonuçlara göre, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre PİKÖ-

E'nin sosyal fayda/sosyal rahatlık alt boyutu ve geneli için daha fazla problemlili internet kullanımına sahip oldukları söylenebilir.

5.4.1.b. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin siber mağduriyet ve zorbalık durumlarının cinsiyete göre farklılaşma durumları Mann-Whitney U testi ile incelenmiş olup analiz sonuçları Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Mann-Whitney U Testi Analiz Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	z	p
SM	Siber Dilsel Zorbalık	Kız	296	248,68	73609,00	29653,000	-4,975	,000
		Erkek	258	310,57	80126,00			
	Kimliğini Gizleme	Kız	296	264,44	78273,50	34317,500	-2,196	,028
		Erkek	258	292,49	75461,50			
	Siber Sahtecilik	Kız	296	261,84	77503,50	33547,500	-2,718	,000
		Erkek	258	295,47	76231,50			
SMZÖ	Toplam Siber Mağduriyet	Kız	296	252,35	74697,00	30741,000	-4,037	,000
		Erkek	258	306,35	79038,00			
SZ	Siber Dilsel Zorbalık	Kız	296	237,96	70436,50	26480,500	-6,874	,000
		Erkek	258	322,86	83298,50			
	Kimliğini Gizleme	Kız	296	237,64	70340,50	26384,500	-6,655	,000
		Erkek	258	323,23	83394,50			
	Siber Sahtecilik	Kız	296	241,93	71610,00	27654,000	-6,604	,000
		Erkek	258	318,31	82125,00			
SMZÖ	Toplam Siber Zorbalık	Kız	296	228,62	67671,00	23715,000	-7,866	,000
		Erkek	258	333,58	86064,00			

Tablo 13'te verilen sonuçlar incelendiğinde, öğrencilerin SMZÖ'nün tüm alt boyutlarından ve genelinden [SM-siber dilsel zorbalık (U=29653,000, z=-4,975; $p<,05$), SM-kimliğini gizleme (U=34317,500, z=-2,196; $p<,05$), SM-siber sahtecilik (U=33547,500, z=-2,718; $p<,05$), toplam SM (U=30741,000, z=-4,037; $p<,05$), SZ-siber dilsel zorbalık (U=26480,500, z=-6,874; $p<,05$), SZ-kimliğini gizleme (U=26384,500, z=-6,655; $p<,05$), SZ-siber sahtecilik (U=27654,000, z=-6,604; $p<,05$), toplam SZ (U=23715,000, z=-7,866; $p<,05$)] aldıkları puanlar arasında gruplar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre SMZÖ'nün tüm alt boyutları

ve geneli için hem daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları hem de daha fazla siber zorbalık yaptıkları söylenebilir.

5.4.2.a. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışlarının İnternet Sahipliğine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin problemlı internet kullanımı davranışlarının internet sahipliğine göre farklılaşma durumları bağımsız örneklem t-testi ile incelenmiş olup analiz sonuçları Tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışlarının İnternet Sahipliğine Göre İncelenmesine İlişkin Bağımsız Örneklem T-testi Analiz Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	İnternet Sahipliği	N	\bar{X}	SS	t	p
PİKÖ-E	İnternetin Olumsuz Sonuçları	Var	415	24,70	9,611	3,031	,003
		Yok	139	22,21	7,940		
	Aşırı Kullanım	Var	415	17,21	5,347	3,255	,001
		Yok	139	15,55	4,819		
	Sosyal Fayda/Sosyal Rahatlık	Var	415	13,09	5,321	,157	,876
		Yok	139	13,01	4,751		
	Toplam Problemlı İnternet Kullanımı	Var	415	55,00	17,427	2,885	,004
		Yok	139	50,76	14,077		

Tablo 14’te verilerin değerler incelendiğinde, öğrencilerin PİKÖ-E’nin internetin olumsuz sonuçları ($t=3,031$; $p<,05$), aşırı kullanım ($t=-3,255$; $p<,05$) alt boyutları ve genelinden ($t=2,885$; $p<,05$) aldıkları puanlar arasında gruplar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, interneti olan öğrencilerin olmayanlara göre PİKÖ-E’nin internetin olumsuz sonuçları, aşırı kullanım alt boyutları ve geneli için daha fazla problemlı internet kullanımına sahip oldukları söylenebilir.

5.4.2.b. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının İnternet Sahipliğine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin siber mağduriyet ve zorbalık durumlarının internet sahipliğine göre farklılaşma durumları Mann-Whitney U testi ile incelenmiş olup analiz sonuçları Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının İnternet Sahipliğine Göre İncelenmesine İlişkin Mann-Whitney U Testi Analiz Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	İnternet Sahipliği	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	z	p
SM	Siber Dilsel	Var	415	280,70	116492,00	27513,000	-,892	,372
	Zorbalık	Yok	139	267,94	37243,00			
	Kimliğini	Var	415	282,09	117066,00	26939,000	-1,244	,213
	Gizleme	Yok	139	263,81	36669,00			
	Siber	Var	415	283,09	117481,00	26524,000	-1,564	,118
	Sahtecilik	Yok	139	260,82	36254,00			
Toplam Siber	Var	415	283,05	117465,50	26539,500	-1,437	,151	
Mağduriyet	Yok	139	260,93	36269,50				
SMZÖ	Siber Dilsel	Var	415	280,06	116223,50	27781,500	-,717	,473
	Zorbalık	Yok	139	269,87	37511,50			
	Kimliğini	Var	415	283,34	117586,00	26419,000	-1,573	,116
	Gizleme	Yok	139	260,06	36149,00			
	Siber	Var	415	281,64	116879,00	27126,000	-1,239	,215
	Sahtecilik	Yok	139	265,15	36856,00			
Toplam Siber	Var	415	283,85	117796,00	26209,000	-1,647	,099	
Zorbalık	Yok	139	258,55	35939,00				

Tablo 15’te verilen sonuçlar incelendiğinde, öğrencilerin SMZÖ’nün hiçbir alt boyutlarından ve genelinden aldıkları puanlar arasında gruplar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir. Bu sonuçlara göre, göre her ne kadar anlamlı düzeyde olmasa da, interneti olan öğrencilerin SMZÖ’nün tüm alt boyutlarından ve genelinden daha yüksek puanlar aldıkları söylenebilir.

5.4.3.a. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Algılanan İnternet Kullanım Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin problemlı internet kullanımı davranışlarının algılanan internet kullanım düzeylerine göre farklılaşma durumları tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş olup analiz sonuçları Tablo 16, Tablo 17 ve Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 16. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Algılanan İnternet Kullanım Düzeylerine Göre İncelenmesine İlişkin Betimsel Analiz Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Algılanan İnternet Kullanım Düzeyi	N	\bar{X}	SS
PIKÖ-E	İnternetin Olumsuz Sonuçları	Düşük	190	21,67	8,070
		Orta	220	23,76	8,382
		İleri	144	27,74	10,851
	Aşırı Kullanım	Düşük	190	14,95	4,726
		Orta	220	16,85	5,124
		İleri	144	19,14	5,238
	Sosyal Fayda/Sosyal Rahatlık	Düşük	190	12,51	4,604
		Orta	220	12,56	4,693
		İleri	144	14,58	6,237
	Toplam Problemlı İnternet Kullanımı	Düşük	190	49,13	14,264
		Orta	220	53,17	15,175
		İleri	144	61,45	19,327

Tablo 16’da verilen analiz sonuçları incelendiğinde, PİKÖ-E’nin tüm alt boyutlarında ve genelinde en yüksek ortalama puanın ileri düzeyde internet kullanımı becerisine sahip olan öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Bunları sırasıyla, orta ve düşük düzeyde internet kullanım becerisine sahip olan öğrenciler izlemektedir. Ölçekten alınan ortalama puanlar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile analiz edilmiş olup analiz sonuçları Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Algılanan İnternet Kullanım Düzeylerine Göre İncelenmesine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
PIKÖ-E	İnternetin Olumsuz Sonuçları	Gruplar arası	3052,501	2	1526,251	18,884	,000
		Grup içi	44532,315	551	80,821		
		Toplam	47584,816	553			
	Aşırı Kullanım	Gruplar arası	1436,696	2	718,348	28,488	,000
		Grup içi	13893,846	551	25,216		
		Toplam	15330,542	553			
	Sosyal Fayda/Sosyal Rahatlık	Gruplar arası	443,658	2	221,829	8,492	,000
		Grup içi	14392,870	551	26,121		
		Toplam	14836,529	553			
	Toplam Problemlı İnternet Kullanımı	Gruplar arası	12648,641	2	6324,321	24,489	,000
		Grup içi	142298,148	551	258,254		
		Toplam	154946,789	553			

Tablo 17 incelendiğinde, öğrencilerin PİKÖ-E'nin internetin olumsuz sonuçları [$F_{(2,551)}=18,884$; $p<,05$], aşırı kullanım [$F_{(2,551)}=28,488$; $p<,05$], sosyal fayda/sosyal rahatlık [$F_{(2,551)}=8,492$; $p<,05$] alt boyutundan ve genelinden [$F_{(2,551)}=24,489$; $p<,05$] aldıkları puanlar arasında gruplar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. İstatistiksel olarak anlamlı farkın olduğu boyutlarda temel etkinin hangi değişkenden geldiği Scheffe testi ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 18'de gösterilmiştir.

Tablo 18. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Algılanan İnternet Kullanımı Düzeylerine Göre Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Scheffe Testi Analiz Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Algılanan İnternet Kullanım Düzeyi	Ortalama Farkı	Standart Hata	P	
PİKÖ-E	İnternetin Olumsuz Sonuçları	Düşük	Orta	-2,091	,890	,064
		Orta	İleri	-6,068	,993	,000
			İleri	-3,977	,964	,000
	Aşırı Kullanım	Düşük	Orta	-1,897	,497	,001
		Orta	İleri	-4,186	,555	,000
			İleri	-2,289	,538	,000
	Sosyal Fayda/Sosyal Rahatlık	Düşük	Orta	-,049	,506	,995
		Orta	İleri	-2,066	,565	,001
			İleri	-2,017	,548	,001
	Toplam Problemlı İnternet Kullanımı	Düşük	Orta	-4,037	1,592	,041
		Orta	İleri	-12,320	1,776	,000
			İleri	-8,283	1,723	,000

Tablo 18'de verilen analiz sonuçlarını incelediğimizde, ilk olarak, PİKÖ-E'nin internetin olumsuz sonuçları ve sosyal fayda/sosyal rahatlık alt boyutlarında çıkan farkın algılanan internet kullanım düzeyi ileri, orta ve düşük olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre, algılanan internet kullanım düzeyi ileri olan öğrencilerin orta ve düşük olanlara göre internetin olumsuz sonuçlarından daha fazla etkilendikleri ve internet kullanımının kendilerine daha fazla sosyal fayda/sosyal rahatlık sağladığını düşündükleri söylenebilir.

Son olarak, PİKÖ-E'nin aşırı kullanım alt boyutunda ve genelinde çıkan farkın algılanan internet kullanım düzeyi ileri, orta ve düşük olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre, algılanan internet

kullanım düzeyi ileri olan öğrencilerin orta ve düşük olanlara göre, algılanan internet kullanım düzeyi orta olan öğrencilerin ise düşük olanlara göre interneti aşırı kullandıkları ve daha fazla problemlili internet kullanımına sahip oldukları söylenebilir.

5.4.3.b. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Algılanan İnternet Kullanım Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin siber mağduriyet ve zorbalık durumlarının algılanan internet kullanım düzeylerine göre farklılaşma durumları Kruskal-Wallis H testi ile incelenmiş olup analiz sonuçları Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Algılanan İnternet Kullanım Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Algılanan İnternet Kullanım Düzeyi	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p	Fark
SM	Siber Dilsel Zorbalık	Düşük ^A	190	250,77	2	16,710	,000	A<C B<C
		Orta ^B	220	275,04				
		İleri ^C	144	316,53				
	Kimliğini Gizleme	Düşük ^A	190	244,69	2	16,757	,000	A<B A<C
		Orta ^B	220	283,78				
		İleri ^C	144	311,20				
SMZÖ	Siber Sahtecilik	Düşük ^A	190	249,34	2	16,051	,000	A<B<C
		Orta ^B	220	278,16				
		İleri ^C	144	313,65				
	Toplam Siber Mağduriyet	Düşük ^A	190	240,11	2	23,125	,000	A<B<C
		Orta ^B	220	279,74				
		İleri ^C	144	323,41				
SZ	Siber Dilsel Zorbalık	Düşük ^A	190	242,41	2	28,078	,000	A<B<C
		Orta ^B	220	275,29				
		İleri ^C	144	327,18				
	Kimliğini Gizleme	Düşük ^A	190	239,46	2	30,679	,000	A<B<C
		Orta ^B	220	274,86				
		İleri ^C	144	331,72				
Siber Sahtecilik	Düşük ^A	190	244,52	2	21,734	,000	A<B<C	
	Orta ^B	220	282,27					
	İleri ^C	144	313,74					
Toplam Siber Zorbalık	Düşük ^A	190	228,02	2	44,535	,000	A<B<C	
	Orta ^B	220	277,01					
	İleri ^C	144	343,53					

Tablo 19’da verilen analiz sonuçları incelendiğinde, öğrencilerin SMZÖ’nün tüm alt boyutlarından ve genelinden [SM-siber dilsel zorbalık ($\chi^2_{(2)}=16,710$; $p<,05$), SM-kimliğini gizleme ($\chi^2_{(2)}=16,757$; $p<,05$), SM-siber sahtecilik ($\chi^2_{(2)}=16,051$; $p<,05$), toplam SM ($\chi^2_{(2)}=23,125$; $p<,05$), SZ-siber dilsel zorbalık ($\chi^2_{(2)}=28,078$; $p<,05$), SZ-kimliğini gizleme ($\chi^2_{(2)}=30,679$; $p<,05$), SZ-siber sahtecilik ($\chi^2_{(2)}=21,734$; $p<,05$), toplam SZ ($\chi^2_{(2)}=44,535$; $p<,05$)] aldıkları puanlar arasında gruplar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. İstatistiksel olarak anlamlı farkın olduğu alt boyutlardaki farkın hangi değişkenden geldiği Bonferroni Düzeltmeli Mann-Whitney U testi ile belirlenmiş ve sonuçlar yine Tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19’u tekrar incelediğimizde, ilk olarak, SM’nin siber dilsel zorbalık alt boyutunda çıkan farkın algılanan internet kullanım düzeyi ileri, orta ve düşük olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre, algılanan internet kullanım düzeyi ileri olan öğrencilerin orta ve düşük olanlara göre daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları söylenebilir.

İkinci olarak, SM’nin kimliğini gizleme alt boyutunda çıkan farkın algılanan internet kullanım düzeyi ileri, orta ve düşük olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre, algılanan internet kullanım düzeyi ileri ve orta olan öğrencilerin düşük olanlara göre daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları söylenebilir.

Üçüncü olarak, SM’nin siber sahtecilik alt boyutunda ve genelinde çıkan farkın algılanan internet kullanım düzeyi ileri, orta ve düşük olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre, algılanan internet kullanım düzeyi ileri olan öğrencilerin orta ve düşük olanlara göre, algılanan internet kullanım düzeyi orta olan öğrencilerin ise düşük olanlara göre daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları söylenebilir.

Dördüncü ve son olarak, SZ’nin tüm alt boyutlarında ve genelinde çıkan farkın algılanan internet kullanım düzeyi ileri, orta ve düşük olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre, algılanan internet

kullanım düzeyi ileri olan öğrencilerin orta ve düşük olanlara göre, algılanan internet kullanım düzeyi orta olan öğrencilerin ise düşük olanlara göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları söylenebilir.

5.4.4.a. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin problemlı internet kullanımı davranışlarının günlük internet kullanım süresine göre farklılaşma durumları tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş olup analiz sonuçları Tablo 20, Tablo 21 ve Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 20. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre İncelenmesine İlişkin Betimsel Analiz Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Günlük İnternet Kullanım Süresi	N	\bar{X}	SS
PİKÖ-E	İnternetin Olumsuz Sonuçları	Düşük	217	20,06	5,946
		Orta	192	24,02	8,799
		Yüksek	145	30,16	10,638
	Aşırı Kullanım	Düşük	217	14,00	4,220
		Orta	192	17,03	4,279
		Yüksek	145	20,68	5,331
	Sosyal Fayda/Sosyal Rahatlık	Düşük	217	11,86	4,375
		Orta	192	12,97	4,923
		Yüksek	145	15,00	6,017
Toplam Problemlı İnternet Kullanımı	Düşük	217	45,92	11,380	
	Orta	192	54,02	15,225	
	Yüksek	145	65,83	18,298	

Tablo 20’de verilen analiz sonuçları incelendiğinde, PİKÖ-E’nin tüm alt boyutlarında ve genelinde en yüksek ortalama puanın günlük internet kullanım süresi yüksek olan öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Bunları sırasıyla, orta ve düşük düzeyde günlük internet kullanım süresine sahip olan öğrenciler izlemektedir. Ölçekten alınan ortalama puanlar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile analiz edilmiş olup analiz sonuçları Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre İncelenmesine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
PİKÖ-E	İnternetin Olumsuz Sonuçları	Gruplar arası	8865,326	2	4432,663	63,079	,000
		Grup içi	38719,490	551	70,271		
		Toplam	47584,816	553			
	Aşırı Kullanım	Gruplar arası	3894,911	2	1947,455	93,834	,000
		Grup içi	11435,631	551	20,754		
		Toplam	15330,542	553			
	Sosyal Fayda/Sosyal Rahatlık	Gruplar arası	858,864	2	429,432	16,928	,000
		Grup içi	13977,665	551	25,368		
		Toplam	14836,529	553			
	Toplam Problemlı İnternet Kullanımı	Gruplar arası	34483,301	2	17241,651	78,863	,000
		Grup içi	120463,488	551	218,627		
		Toplam	154946,789	553			

Tablo 21 incelendiğinde, öğrencilerin PİKÖ-E'nin internetin olumsuz sonuçları [$F_{(2,551)}=63,079$; $p<,05$], aşırı kullanım [$F_{(2,551)}=93,834$; $p<,05$], sosyal fayda/sosyal rahatlık [$F_{(2,551)}=16,928$; $p<,05$] alt boyutundan ve genelinden [$F_{(2,551)}=78,863$; $p<,05$] aldıkları puanlar arasında gruplar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. İstatistiksel olarak anlamlı farkın olduğu boyutlarda temel etkinin hangi değişkenden geldiği Scheffe testi ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 22'de gösterilmiştir.

Tablo 22. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Günlük İnternet Kullanımı Süresine Göre Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Scheffe Testi Analiz Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Günlük İnternet Kullanım Süresi	Ortalama Farkı	Standart Hata	p	
PİKÖ-E	İnternetin Olumsuz Sonuçları	Düşük	Orta	-3,961	,831	,000
		Orta	Yüksek	-10,099	,899	,000
			Yüksek	-6,138	,922	,000
	Aşırı Kullanım	Düşük	Orta	-3,031	,451	,000
			Yüksek	-6,680	,489	,000
		Orta	Yüksek	-3,650	,501	,000
	Sosyal Fayda/Sosyal Rahatlık	Düşük	Orta	-1,107	,499	,086
			Yüksek	-3,138	,540	,000
		Orta	Yüksek	-2,031	,554	,001
	Toplam Problemlı İnternet Kullanımı	Düşük	Orta	-8,099	1,465	,000
			Yüksek	-19,917	1,586	,000
		Orta	Yüksek	-11,819	1,627	,000

Tablo 22’de verilen analiz sonuçlarını incelediğimizde, ilk olarak, PİKÖ-E’nin sosyal fayda/sosyal rahatlık alt boyutunda çıkan farkın günlük internet kullanım süresi yüksek, orta ve düşük olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre, günlük internet kullanım süresi yüksek olan öğrencilerin orta ve düşük olanlara göre internet kullanımının kendilerine daha fazla sosyal fayda/sosyal rahatlık sağladığını düşündükleri söylenebilir.

Son olarak, PİKÖ-E’nin internetin olumsuz sonuçları, aşırı kullanım alt boyutlarında ve genelinde çıkan farkın günlük internet kullanım süresi yüksek, orta ve düşük olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre, günlük internet kullanım süresi yüksek olan öğrencilerin orta ve düşük olanlara göre, günlük internet kullanım süresi orta olan öğrencilerin ise düşük olanlara göre internetin olumsuz sonuçlarından daha fazla etkilendikleri, interneti aşırı kullandıkları ve daha fazla problemlili internet kullanımına sahip oldukları söylenebilir.

5.4.4.b. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin siber mağduriyet ve zorbalık durumlarının günlük internet kullanım sürelerine göre farklılaşma durumları Kruskal-Wallis H testi ile incelenmiş olup analiz sonuçları Tablo 23’te verilmiştir.

Tablo 23. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre İncelenmesine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Günlük İnternet Kullanım Süresi	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p	Fark
SM	Siber	Düşük ^A	217	235,85	2	44,516	,000	A<B<C
	Dilsel	Orta ^B	192	277,09				
	Zorbalık	Yüksek ^C	145	340,37				
	Kimliğini Gizleme	Düşük ^A	217	238,82	2	32,758	,000	A<B<C
		Orta ^B	192	281,09				
		Yüksek ^C	145	330,63				
	Siber Sahtecilik	Düşük ^A	217	237,29	2	40,016	,000	A<B<C
		Orta ^B	192	278,87				
		Yüksek ^C	145	335,86				
Toplam	Düşük ^A	217	225,01	2	59,331	,000	A<B<C	
	Orta ^B	192	278,50					
	Yüksek ^C	145	354,73					
SMZÖ	Siber	Düşük ^A	217	229,74	2	60,951	,000	A<B<C
	Dilsel	Orta ^B	192	275,86				
	Zorbalık	Yüksek ^C	145	351,14				
	Kimliğini Gizleme	Düşük ^A	217	237,77	2	27,920	,000	A<B A<C
		Orta ^B	192	290,22				
		Yüksek ^C	145	320,11				
	Siber Sahtecilik	Düşük ^A	217	234,00	2	48,508	,000	A<B<C
		Orta ^B	192	283,33				
		Yüksek ^C	145	334,88				
Toplam	Düşük ^A	217	221,02	2	61,542	,000	A<B<C	
	Orta ^B	192	284,97					
	Yüksek ^C	145	352,13					

Tablo 23'te verilen analiz sonuçları incelendiğinde, öğrencilerin SMZÖ'nün tüm alt boyutlarından ve genelinden [SM-siber dilsel zorbalık ($\chi^2_{(2)}=44,516$; $p<,05$), SM-kimliğini gizleme ($\chi^2_{(2)}=32,758$; $p<,05$), SM-siber sahtecilik ($\chi^2_{(2)}=40,016$; $p<,05$), toplam SM ($\chi^2_{(2)}=59,331$; $p<,05$), SZ-siber dilsel zorbalık ($\chi^2_{(2)}=60,951$; $p<,05$), SZ-kimliğini gizleme ($\chi^2_{(2)}=27,920$; $p<,05$), SZ-siber sahtecilik ($\chi^2_{(2)}=48,508$; $p<,05$), toplam SZ($\chi^2_{(2)}=61,542$; $p<,05$)] aldıkları puanlar arasında gruplar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. İstatistiksel olarak anlamlı farkın olduğu alt boyutlardaki farkın hangi değişkenden geldiği Bonferroni Düzeltmeli Mann-Whitney U testi ile belirlenmiş ve sonuçlar yine Tablo 23'te gösterilmiştir.

Tablo 23'ü tekrar incelediğimizde, ilk olarak, SM'nin tüm alt boyutlarında ve genelinde çıkan farkın günlük internet kullanım süresi yüksek, orta ve düşük olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre, günlük internet kullanım süresi yüksek olan öğrencilerin orta ve düşük olanlara göre, günlük internet kullanım süresi orta olan öğrencilerin ise düşük olanlara göre daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları söylenebilir.

İkinci olarak, SZ'nin kimliğini gizleme alt boyutunda çıkan farkın günlük internet kullanım süresi yüksek, orta ve düşük olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre, günlük internet kullanım süresi yüksek ve orta olan öğrencilerin düşük olanlara göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları söylenebilir.

Üçüncü ve son olarak, SZ'nin siber dilsel zorbalık ile siber sahtecilik alt boyutlarında ve genelinde çıkan farkın günlük internet kullanım süresi yüksek, orta ve düşük olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre, günlük internet kullanım süresi yüksek olan öğrencilerin orta ve düşük olanlara göre, günlük internet kullanım süresi orta olan öğrencilerin ise düşük olanlara göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları söylenebilir.

5.4.5.a. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Sosyal Ağ Sitesi Üyeliğine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin problemlı internet kullanımı davranışlarının sosyal ağ sitesi üyeliğine göre farklılaşma durumları bağımsız örneklem t-testi ile incelenmiş olup analiz sonuçları Tablo 24'te verilmiştir.

Tablo 24. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Sosyal Ağ Sitesi Üyeliğine Göre İncelenmesine İlişkin Bağımsız Örneklem T-testi Analiz Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Sosyal Ağ Sitesi Üyeliği	N	\bar{X}	SS	t	p
PİKÖ-E	İnternetin Olumsuz Sonuçları	Var	283	24,87	9,576	2,073	,039
		Yok	271	23,24	8,894		
	Aşırı Kullanım	Var	283	17,22	4,976	1,929	,054
		Yok	271	16,35	5,526		
	Sosyal Fayda/Sosyal Rahatlık	Var	283	13,85	5,456	3,697	,000
		Yok	271	12,25	4,747		
	Toplam Problemlı İnternet Kullanımı	Var	283	55,94	17,198	2,898	,004
		Yok	271	51,85	16,011		

Tablo 24'te verilerin değerler incelendiğinde, öğrencilerin PİKÖ-E'nin internetin olumsuz sonuçları ($t=2,073$; $p<,05$), sosyal fayda/sosyal rahatlık ($t=3,697$; $p<,05$) alt boyutları ve genelinden ($t=2,898$; $p<,05$) aldıkları puanlar arasında gruplar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, sosyal ağ sitesi üyeliği olan öğrencilerin olmayanlara göre PİKÖ-E'nin internetin olumsuz sonuçları, sosyal fayda/sosyal rahatlık alt boyutları ve geneli için daha fazla problemlı internet kullanımına sahip oldukları söylenebilir.

5.4.5.b. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Sosyal Ağ Sitesi Üyeliğine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin siber mağduriyet ve zorbalık durumlarının sosyal ağ sitesi üyeliğine göre farklılaşma durumları Mann-Whitney U testi ile incelenmiş olup analiz sonuçları Tablo 25'te verilmiştir.

Tablo 25. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Sosyal Ağ Sitesi Üyeliğine Göre İncelenmesine İlişkin Mann-Whitney U Testi Analiz Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Sosyal Ağ Sitesi Üyeliği	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	z	p
	Siber Dilsel Zorbalık	Var	283	307,08	86902,50	29976,500	-4,871	,000
		Yok	271	246,61	66832,50			
SM	Kimliğini Gizleme	Var	283	298,13	84370,00	32509,000	-3,309	,001
		Yok	271	255,96	69365,00			
	Siber Sahtecilik	Var	283	302,11	85496,50	31382,500	-4,073	,000
		Yok	271	251,80	68238,50			
SMZÖ	Toplam Siber Mağduriyet	Var	283	310,18	87780,00	29099,000	-5,005	,000
		Yok	271	243,38	65955,00			
	Siber Dilsel Zorbalık	Var	283	310,72	87933,00	28946,000	-5,509	,000
		Yok	271	242,81	65802,00			
SZ	Kimliğini Gizleme	Var	283	301,92	85443,00	31436,000	-3,889	,000
		Yok	271	252,00	68292,00			
	Siber Sahtecilik	Var	283	313,82	88811,50	28067,500	-6,433	,000
		Yok	271	239,57	64923,50			
	Toplam Siber Zorbalık	Var	283	316,16	89472,00	27407,000	-5,935	,000
		Yok	271	237,13	64263,00			

Tablo 25’te verilen sonuçlar incelendiğinde, öğrencilerin SMZÖ’nin tüm alt boyutlarından ve genelinden [SM-siber dilsel zorbalık ($U=29976,500$, $z=-4,871$; $p<,05$), SM-kimliğini gizleme ($U=32509,000$, $z=-3,309$; $p<,05$), SM-siber sahtecilik ($U=31382,500$, $z=-4,073$; $p<,05$), toplam SM ($U=29099,000$, $z=-5,005$; $p<,05$), SZ-siber dilsel zorbalık ($U=28946,000$, $z=-5,509$; $p<,05$), SZ-kimliğini gizleme ($U=31436,000$, $z=-3,889$; $p<,05$), SZ-siber sahtecilik ($U=28067,500$, $z=-6,433$; $p<,05$), toplam SZ ($U=27407,000$, $z=-5,935$; $p<,05$)] aldıkları puanlar arasında gruplar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, sosyal ağ sitesi üyeliği olan öğrencilerin olmayanlara göre SMZÖ’nin tüm alt boyutları ve geneli için hem daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları hem de daha fazla siber zorbalık yaptıkları söylenebilir.

5.4.6.a. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışlarının Sosyal Ağ Sitesi Arkadaş Sayısına Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin problemlı internet kullanımı davranışlarının sosyal ağ sitesi arkadaş sayısına göre farklılaşma durumları tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş olup analiz sonuçları Tablo 26, Tablo 27 ve Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 26. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Sosyal Ağ Sitesi Arkadaş Sayısına Göre İncelenmesine İlişkin Betimsel Analiz Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Sosyal Ağ Sitesi Arkadaş Sayısı	N	\bar{X}	SS
PİKÖ-E	İnternetin Olumsuz Sonuçları	0-100 arası	184	21,79	7,977
		100-200 arası	111	22,48	8,064
		200'den fazla	259	26,39	10,069
	Aşırı Kullanım	0-100 arası	184	15,14	5,158
		100-200 arası	111	15,90	4,923
		200'den fazla	259	18,36	5,046
	Sosyal Fayda/Sosyal Rahatlık	0-100 arası	184	11,97	4,741
		100-200 arası	111	12,59	4,758
		200'den fazla	259	14,05	5,477
	Toplam Problemlı İnternet Kullanımı	0-100 arası	184	48,90	14,841
		100-200 arası	111	50,97	15,144
		200'den fazla	259	58,79	17,351

Tablo 26'da verilen analiz sonuçları incelendiğinde, PİKÖ-E'nin tüm alt boyutlarında ve genelinde en yüksek ortalama puanın sosyal ağ sitesinde 200'den fazla arkadaşı olan öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Bunları sırasıyla, 100-200 arası ve 0-100 arası arkadaşı olan öğrenciler izlemektedir. Ölçekten alınan ortalama puanlar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile analiz edilmiş olup analiz sonuçları Tablo 27'de verilmiştir.

Tablo 27. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Sosyal Ağ Sitesi Arkadaş Sayısına Göre İncelenmesine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
PİKÖ-E	İnternetin Olumsuz Sonuçları	Gruplar arası	2628,999	2	1314,499	16,111	,000
		Grup içi	44955,817	551	81,590		
		Toplam	47584,816	553			
	Aşırı Kullanım	Gruplar arası	1225,708	2	612,854	23,941	,000
		Grup içi	14104,834	551	25,599		
		Toplam	15330,542	553			
	Sosyal Fayda/Sosyal Rahatlık	Gruplar arası	493,464	2	246,732	9,478	,000
		Grup içi	14343,065	551	26,031		
		Toplam	14836,529	553	1314,499		
Toplam Problemlı İnternet Kullanımı	Gruplar arası	11743,511	2	5871,756	22,593	,000	
	Grup içi	143203,277	551	259,897			
	Toplam	154946,789	553				

Tablo 27 incelendiğinde, öğrencilerin PİKÖ-E'nin internetin olumsuz sonuçları [$F_{(2,551)}=16,111$; $p<,05$], aşırı kullanım [$F_{(2,551)}=23,941$; $p<,05$], sosyal

fayda/sosyal rahatlık [$F_{(2,551)}=9,478$; $p<,05$] alt boyutundan ve genelinden [$F_{(2,551)}=22,593$; $p<,05$] aldıkları puanlar arasında gruplar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. İstatistiksel olarak anlamlı farkın olduğu boyutlarda temel etkinin hangi değişkenden geldiği Scheffe testi ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 28’de gösterilmiştir.

Tablo 28. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Sosyal Ağ Sitesi Arkadaş Sayısına Göre Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Scheffe Testi Analiz Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Sosyal Ağ Sitesi Arkadaş Sayısı	Ortalama Farkı	Standart Hata	P	
PİKÖ-E	İnternetin Olumsuz Sonuçları	0-100 arası	100-200 arası	-,689	1,086	,817
			200’den fazla	-4,598	,871	,000
		100-200 arası	200’den fazla	-3,909	1,025	,001
	Aşırı Kullanım	0-100 arası	100-200 arası	-,765	,608	,454
			200’den fazla	-3,219	,488	,000
		100-200 arası	200’den fazla	-2,454	,574	,000
	Sosyal Fayda/Sosyal Rahatlık	0-100 arası	100-200 arası	-,622	,613	,598
			200’den fazla	-2,074	,492	,000
		100-200 arası	200’den fazla	-1,452	,579	,044
	Toplam Problemlı İnternet Kullanımı	0-100 arası	100-200 arası	-2,076	1,937	,564
			200’den fazla	-9,891	1,554	,000
		100-200 arası	200’den fazla	-7,815	1,829	,000

Tablo 28’de verilen analiz sonuçlarını incelediğimizde, PİKÖ-E’nin tüm alt boyutlarında ve genelinde çıkan farkın sosyal ağ sitesi arkadaş sayısı 0-100 arası, 100-200 arası ve 200’den fazla olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre, sosyal ağ sitesi arkadaş sayısı 200’den fazla olan öğrencilerin 0-100 arası ve 100-200 arası olanlara göre internetin olumsuz sonuçlarından daha fazla etkilendikleri, interneti aşırı kullandıkları, internet kullanımının kendilerine daha fazla sosyal fayda/sosyal rahatlık sağladığını düşündükleri ve genel olarak daha fazla problemlı internet kullanımına sahip oldukları söylenebilir.

5.4.6.b. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Sosyal Ağ Sitesi Arkadaş Sayısına Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin siber mağduriyet ve zorbalık durumlarının sosyal ağ sitesi arkadaş sayısına göre farklılaşma durumları Kruskal-Wallis H testi ile incelenmiş olup analiz sonuçları Tablo 29’da verilmiştir.

Tablo 29. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Sosyal Ağ Sitesi Arkadaş Sayısına Göre İncelenmesine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Sosyal Ağ Sitesi Arkadaş Sayısı	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p	Fark
SM	Siber	0-100 arası ^A	184	228,35	2	41,553	,000	A<B<C
	Dilsel	100-200 arası ^B	111	264,63				
	Zorbalık	200’den fazla ^C	259	317,93				
	Kimliğini Gizleme	0-100 arası ^A	184	214,78	2	53,808	,000	A<B<C
		100-200 arası ^B	111	280,51				
		200’den fazla ^C	259	320,77				
Siber Sahtecilik	0-100 arası ^A	184	223,17	2	49,121	,000	A<B<C	
	100-200 arası ^B	111	266,93					
	200’den fazla ^C	259	320,63					
SMZÖ	Toplam	0-100 arası ^A	184	204,33	2	73,362	,000	A<B<C
	Siber	100-200 arası ^B	111	267,99				
	Mağduriyet	200’den fazla ^C	259	333,55				
	Siber Dilsel Zorbalık	0-100 arası ^A	184	222,95	2	51,573	,000	A<B<C
		100-200 arası ^B	111	263,77				
		200’den fazla ^C	259	322,14				
SZ	Kimliğini Gizleme	0-100 arası ^A	184	214,19	2	60,244	,000	A<B<C
		100-200 arası ^B	111	267,73				
		200’den fazla ^C	259	326,66				
	Siber Sahtecilik	0-100 arası ^A	184	220,52	2	61,501	,000	A<B<C
		100-200 arası ^B	111	266,95				
		200’den fazla ^C	259	322,50				
Toplam	0-100 arası ^A	184	198,12	2	88,499	,000	A<B<C	
	Siber	100-200 arası ^B	111					264,54
	Zorbalık	200’den fazla ^C	259					339,45

Tablo 29’da verilen analiz sonuçları incelendiğinde, öğrencilerin SMZÖ’nün tüm alt boyutlarından ve genelinden [SM-siber dilsel zorbalık ($\chi^2_{(2)}=41,553$; $p<,05$), SM-kimliğini gizleme ($\chi^2_{(2)}=53,808$; $p<,05$), SM-siber sahtecilik ($\chi^2_{(2)}=49,121$; $p<,05$), toplam SM ($\chi^2_{(2)}=73,362$; $p<,05$), SZ-siber dilsel zorbalık ($\chi^2_{(2)}=51,573$;

$p<,05$), SZ-kimliğini gizleme ($\chi^2_{(2)}=60,244$; $p<,05$), SZ-siber sahtecilik ($\chi^2_{(2)}=61,501$; $p<,05$), toplam SZ ($\chi^2_{(2)}=88,499$; $p<,05$) aldıkları puanlar arasında gruplar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

İstatistiksel olarak anlamlı farkın olduğu alt boyutlardaki farkın hangi değişkenden geldiğini belirlemek amacıyla yapılan Bonferroni Düzeltmeli Mann-Whitney U testi sonucunda farkın sosyal ağ sitesi arkadaş sayısı 0-100 arası, 100-200 arası ve 200'den fazla olan öğrencilerin sıra ortalama puanlarından kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre, sosyal ağ sitesi arkadaş sayısı 200'den fazla olan öğrencilerin 100-200 arası ve 0-100 arası olanlara göre, sosyal ağ sitesi arkadaş sayısı 100-200 arası olan öğrencilerin ise 0-100 arası olanlara göre hem daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları hem de daha fazla siber zorbalık yaptıkları söylenebilir.

5.4.7.a. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışlarının Akademik Başarı Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin problemlı internet kullanımı davranışlarının akademik başarı düzeyine göre farklılaşma durumları tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş olup analiz sonuçları Tablo 30, Tablo 31 ve Tablo 32'de verilmiştir.

Tablo 30. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışlarının Akademik Başarı Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Betimsel Analiz Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Akademik Başarı Düzeyi	N	\bar{X}	SS
PİKÖ-E	İnternetin Olumsuz Sonuçları	Düşük	210	25,93	10,201
		Orta	209	24,33	9,102
		Yüksek	135	20,81	6,926
	Aşırı Kullanım	Düşük	210	17,86	5,114
		Orta	209	16,71	5,257
		Yüksek	135	15,27	5,153
	Sosyal Fayda/Sosyal Rahatlık	Düşük	210	14,34	5,559
		Orta	209	13,04	4,998
		Yüksek	135	11,13	4,172
Toplam Problemlı İnternet Kullanımı	Düşük	210	58,13	17,721	
	Orta	209	54,08	16,250	
	Yüksek	135	47,20	13,541	

Tablo 30'da verilen analiz sonuçları incelendiğinde, PİKÖ-E'nin tüm alt boyutlarında ve genelinde en yüksek ortalama puanın akademik başarı düzeyi düşük

olan öğrencilere ait olduğu görülmektedir. Bunları sırasıyla, orta yüksek olan öğrenciler izlemektedir. Ölçekten alınan ortalama puanlar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile analiz edilmiş olup analiz sonuçları Tablo 31’de verilmiştir.

Tablo 31. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Akademik Başarı Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
PIKÖ-E	İnternetin Olumsuz Sonuçları	Gruplar arası	2176,019	2	1088,010	13,202	,000
		Grup içi	45408,797	551	82,412		
		Toplam	47584,816	553			
	Aşırı Kullanım	Gruplar arası	555,950	2	277,975	10,367	,000
		Grup içi	14774,591	551	26,814		
		Toplam	15330,542	553			
	Sosyal Fayda/Sosyal Rahatlık	Gruplar arası	848,062	2	424,031	16,702	,000
		Grup içi	13988,467	551	25,387		
		Toplam	14836,529	553			
	Toplam Problemlı İnternet Kullanımı	Gruplar arası	9820,885	2	4910,443	18,643	,000
		Grup içi	145125,904	551	263,386		
		Toplam	154946,789	553			

Tablo 31 incelendiğinde, öğrencilerin PIKÖ-E’nin internetin olumsuz sonuçları [$F_{(2,551)}=13,202$; $p<,05$], aşırı kullanım [$F_{(2,551)}=10,367$; $p<,05$], sosyal fayda/sosyal rahatlık [$F_{(2,551)}=16,702$; $p<,05$] alt boyutundan ve genelinden [$F_{(2,551)}=18,643$; $p<,05$] aldıkları puanlar arasında gruplar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. İstatistiksel olarak anlamlı farkın olduğu boyutlarda temel etkinin hangi değişkenden geldiği Scheffe testi ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 32’de gösterilmiştir.

Tablo 32. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların Akademik Başarı Düzeyine Göre Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Scheffe Testi Analiz Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Akademik Başarı Düzeyi	Ortalama Farkı	Standart Hata	p	
PİKÖ-E	İnternetin Olumsuz Sonuçları	Düşük	Orta	1,603	,887	,196
		Orta	Yüksek	5,121	1,001	,000
			Yüksek	3,518	1,002	,002
	Aşırı Kullanım	Düşük	Orta	1,154	,506	,075
		Orta	Yüksek	2,595	,571	,000
			Yüksek	1,441	,572	,042
	Sosyal Fayda/Sosyal Rahatlık	Düşük	Orta	1,295	,492	,032
		Orta	Yüksek	3,212	,556	,000
			Yüksek	1,917	,556	,003
	Toplam Problemlı İnternet Kullanımı	Düşük	Orta	4,052	1,586	,039
		Orta	Yüksek	10,929	1,790	,000
			Yüksek	6,877	1,792	,001

Tablo 32’de verilen analiz sonuçlarını incelediğimizde, ilk olarak, PİKÖ-E’nin internetin olumsuz sonuçları ve aşırı kullanım alt boyutlarında çıkan farkın akademik başarı düzeyi düşük, orta ve yüksek olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre, akademik başarı düzeyi düşük ve orta olan öğrencilerin yüksek olanlara göre internetin olumsuz sonuçlarından daha fazla etkilendikleri ve interneti aşırı kullandıkları söylenebilir.

Son olarak, PİKÖ-E’nin sosyal fayda/sosyal rahatlık alt boyutunda ve genelinde çıkan farkın akademik başarı düzeyi düşük, orta ve yüksek olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre, akademik başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin orta ve yüksek olanlara göre, akademik başarı düzeyi orta olan öğrencilerin ise yüksek olanlara göre internet kullanımının kendilerine daha fazla sosyal fayda/sosyal rahatlık sağladığını düşündükleri ve genel olarak daha fazla problemlı internet kullanımına sahip oldukları söylenebilir.

5.4.7.b. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Akademik Başarı Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Öğrencilerin siber mağduriyet ve zorbalık durumlarının akademik başarı düzeyine göre farklılaşma durumları Kruskal-Wallis H testi ile incelenmiş olup analiz sonuçları Tablo 33'te verilmiştir.

Tablo 33. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Akademik Başarı Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Analiz Sonuçları

Ölçek	Ölçek Alt Boyutu	Akademik Başarı Düzeyi	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p	Fark	
	Siber	Düşük ^A	210	309,55	2	18,291	,000	B<A C<A	
	Dilsel	Orta ^B	209	266,90					
	Zorbalık	Yüksek ^C	135	244,06					
SM	Kimliğini Gizleme	Düşük ^A	210	303,67	2	10,355	,006	B<A C<A	
		Orta ^B	209	263,05					
		Yüksek ^C	135	259,17					
	Siber Sahtecilik	Düşük ^A	210	299,65	2	8,509	,014	B<A C<A	
		Orta ^B	209	269,06					
		Yüksek ^C	135	256,11					
SMZÖ	Toplam	Düşük ^A	210	311,00	2	16,304	,000	B<A C<A	
	Siber	Orta ^B	209	263,52					
	Mağduriyet	Yüksek ^C	135	247,02					
	Siber Zorbalık	Düşük ^A	210	302,89	2	16,819	,000	C<A C<B	
		Dilsel	Orta ^B	209					277,96
		Zorbalık	Yüksek ^C	135					237,29
SZ	Kimliğini Gizleme	Düşük ^A	210	301,15	2	11,557	,003	C<A	
		Orta ^B	209	274,89					
		Yüksek ^C	135	244,76					
	Siber Sahtecilik	Düşük ^A	210	309,74	2	25,261	,000	C<B<A	
		Orta ^B	209	272,48					
		Yüksek ^C	135	235,13					
	Toplam	Düşük ^A	210	311,96	2	25,957	,000	C<B<A	
	Siber	Orta ^B	209	277,49					
	Zorbalık	Yüksek ^C	135	223,91					

Tablo 33'te verilen analiz sonuçları incelendiğinde, öğrencilerin SMZÖ'nün tüm alt boyutlarından ve genelinden [SM-siber dilsel zorbalık ($\chi^2_{(2)}=18,291$; $p<,05$), SM-kimliğini gizleme ($\chi^2_{(2)}=10,355$; $p<,05$), SM-siber sahtecilik ($\chi^2_{(2)}=8,509$; $p<,05$), toplam SM ($\chi^2_{(2)}=16,304$; $p<,05$), SZ-siber dilsel zorbalık ($\chi^2_{(2)}=16,819$;

$p<,05$), SZ-kimliğini gizleme ($\chi^2_{(2)}=11,557$; $p<,05$), SZ-siber sahtecilik ($\chi^2_{(2)}=25,261$; $p<,05$), toplam SZ ($\chi^2_{(2)}=25,957$; $p<,05$) aldıkları puanlar arasında gruplar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. İstatistiksel olarak anlamlı farkın olduğu alt boyutlardaki farkın hangi değişkenden geldiği Bonferroni Düzeltmeli Mann-Whitney U testi ile belirlenmiş ve sonuçlar yine Tablo 33'te gösterilmiştir.

Tablo 33'ü tekrar incelediğimizde, ilk olarak, SM'nin tüm alt boyutlarında ve genelinde çıkan farkın akademik başarı düzeyi düşük, orta ve yüksek olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre, akademik başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin orta ve yüksek olanlara göre daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları söylenebilir.

İkinci olarak, SZ'nin siber dilsel zorbalık alt boyutunda çıkan farkın akademik başarı düzeyi düşük, orta ve yüksek olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre, akademik başarı düzeyi düşük ve orta olan öğrencilerin yüksek olanlara göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları söylenebilir.

Üçüncü olarak, SZ'nin kimliğini gizleme alt boyutunda çıkan farkın akademik başarı düzeyi düşük ve yüksek olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre, akademik başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin yüksek olanlara göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları söylenebilir.

Dördüncü ve son olarak, SZ'nin siber sahtecilik alt boyutunda ve genelinde çıkan farkın akademik başarı düzeyi düşük, orta ve yüksek olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre, akademik başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin orta ve yüksek olanlara göre, akademik başarı düzeyi orta olan öğrencilerin ise yüksek olanlara göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları söylenebilir.

BÖLÜM VI

YORUM VE TARTIŞMA

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ilişkin elde edilen bulgular yorumlanmış ve literatüre dayalı olarak tartışılmıştır.

6.1. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışlarına İlişkin Yorum ve Tartışma

Öğrencilerin PİKÖ-E'nin internetin olumsuz sonuçları alt boyutundan aldıkları puanların “hiç uygun değil” aralığında, aşırı kullanım alt boyutundan aldıkları puanların “biraz uygun” aralığında, sosyal fayda/sosyal rahatlık alt boyutundan aldıkları puanların “nadiren uygun” aralığında ve PİKÖ-E'nin genelinden aldıkları puanların ise “nadiren uygun” aralığında olduğunu bulmuştuk. Yani araştırmamıza göre öğrenciler genel olarak düşük düzeyde problemlı internet kullanımı davranışı sergilemektedirler. Yapılan çalışmalar incelendiğinde problemlı internet kullanımı ile ilgili çeşitli bulgular elde edilmiştir. Aydın (2017)'ın çalışmasında da öğrencilerin problemlı internet kullanım düzeyi yapılan bu çalışmaya benzer şekilde düşük olarak bulunmuştur. Kurt (2014)'un çalışmasının sonuçlarına göre öğrencilerin %20,7 si problemlı internet kullanımına sahiptir. Çalışgan (2013) tarafından ilköğretim öğrencileri ile yürütölen bir araştırmada öğrencilerin internet bağımlılığının yok denecek kadar az olduğu belirtilmiştir. Başköy (2013) ise ortaöğretim öğrencilerinin muhtemel internet bağımlısı grubunda bulunduğunu bildirmiştir.

Bazı araştırmalarda ise bizim çalışmamızın aksine problemlı internet kullanım düzeyi yüksek çıkmıştır. Cicioğlu (2014) tarafından meslek lisesi öğrencilerinin problemlı internet kullanım düzeyleri ölçölmüştür. Sonuç olarak öğrencilerin problemlı internet kullanım düzeyi “oldukça uygun” seçeneğinde yoğunlaştığı belirtilmiştir. Çalışma sonucunda öğrencilerin problemlı internet kullanımı alt ölçeklerinden olan sosyal fayda-sosyal rahatlık ve internetin olumsuz sonuçlarında

“oldukça uygun”, internetin aşırı kullanımında “biraz uygun” aralığında oldukları belirtilmiştir. Durak, Ünal ve Erdoğan (2018) tarafından yapılan araştırmaya göre lise öğrencilerinin %47,3’ünün yüksek düzeyde problemlili internet kullanıcısı, %49,3’ünün de orta düzeyde problemlili internet kullanıcısı olduğu bulunmuştur. Roma ve diğ. (2019) tarafından yapılan araştırmaya göre ise araştırma örnekleminin %52,7’si problemlili bir internet kullanımı göstermekte olup %7,6’sı herhangi bir semptomdan muzdarip olmadığını belirtmiştir. Bizim araştırma sonucumuza göre öğrencilerin problemlili internet kullanım düzeylerinin düşük olarak bulunmasının sebebini araştırma kapsamındaki öğrencilerin düşük nüfusa sahip ve ebeveyn kontrolünün daha fazla olduğu küçük bir çevrede yaşamalarına bağlayabiliriz.

6.2. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarına İlişkin Yorum ve Tartışma

Öğrencilerinin genel olarak siber mağduriyet ve zorbalık durumlarının düşük düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştık. Hem siber mağduriyet hem de siber zorbalık puanlarında en düşük puanın siber sahtecilik en yüksek puanın ise kimliğini gizleme boyutunda olduğunu bulmuştuk. Ayrıca araştırmamızın sonucunda öğrencilerin 71’inin (%12,8) siber mağdur, 64’ünün (%11,6) siber zorba, 28’inin (%5,1) de siber mağdur/zorba grubunda yer almakta olduğunu bulmuştuk. Yapılan çalışmalarda siber zorbalığın ve siber mağduriyetin günümüzde önemli bir problem haline geldiği görülmektedir. Konuyla ilgili literatür tarandığında, araştırmalar siber zorbalık ve siber mağduriyetin yaygınlığıyla ilgili çeşitli sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Başköy (2013) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre ortaöğretim öğrencilerinin siber zorba ve siber kurban olma düzeylerinin bizim çalışmamızda olduğu gibi oldukça düşük olduğu belirtilmiştir. Çalışmada öğrencilerin, en fazla siber kurban olduğu boyut “siber ortamda engelleme ve zarar verme” ve “söylenti çıkarma” iken en az kurban oldukları boyut “cinsel zorbalık” olarak belirlenmiştir; en fazla zorbalık yaptıkları boyut “söylenti çıkarma” en az zorbalık yaptıkları boyut “cinsel zorbalık” olarak tespit edilmiştir. Bununla birlikte siber zorbalık yapma ve siber madur olma davranışları arasında anlamlı pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Yani siber zorbalık yapma arttıkça siber kurban olma durumları artmaktadır. Baykal (2016) tarafından

yapılan araştırma sonuçları da bu çalışmanın sonuçlarına benzer nitelikte olup araştırmaya katılan öğrencilerin genel olarak siber zorbalık eğilimlerinin ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarının düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin siber zorbalık puanlarının genel ortalaması 27,27 olmakla beraber %95,96'sı düşük düzeyde, %3,43'ü orta düzeyde, %0,59'u ise yüksek düzeyde siber zorbalık davranışları göstermektedir. Öğrencilerin siber mağduriyet durumlarına bakıldığında ise %93,72'si düşük düzeyde, %5,53'ü orta düzeyde, %0,74'ü ise yüksek düzeyde siber zorbalığa maruz kaldığı belirlenmiştir. Özer (2016a) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre de öğrencilerin düşük düzeyde siber zorbalığa maruz kaldığı belirtilmiştir. Siber mağdurların en fazla karşılaştıkları problemler “engelleme”, “zarar verme” ve “cinsel zorbalık” olarak ifade edilmiştir. Kavuk ve Keser (2016) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre en çok karşılaşılan siber zorbalık davranışları “sanal ortamda söylenti çıkarma”, “sanal ortamda cinsel zorbalık”, “sanal ortamda engelleme ve zarar verme” olarak tespit edilmiştir. Cicioğlu (2014) tarafında meslek lisesi öğrencileriyle yürütülen araştırmada öğrencilerin siber zorbalık tutumları “bazen” olarak belirtilmiştir. Çalışgan (2013) tarafından yapılan çalışmaya göre öğrencilerin %20'sinin hayatlarında en az bir defa, %8,2'sinin ise son bir ayda bir defa siber mağduriyet yaşadıkları ve öğrencilerin %8,1'i son bir ay içinde en az bir defa siber zorbalık yaptıkları belirtilmiştir. Akgül (2018) ise 13-20 yaş aralığındaki farklı okullara giden ergenlerin %7,5'inin siber zorbalık yaptığını, %14,9'unun siber mağduriyet yaşadığını, %29,7'sinin ise hem siber zorba hem siber mağdur olduğunu belirtmiştir.

Bazı çalışmalardaki siber zorbalık ve mağduriyet düzeyleri ise, yapılan bu çalışmanın aksine daha yüksek olarak belirlenmiştir. Rice ve diğ. (2015) ortaokul öğrencilerinde siber zorbalığın nadir bir olay olmadığını ve çalışmaya katılan öğrencilerin neredeyse beşte birinin bu olaya dâhil olduğunu belirtmiştir. Taştekin (2016)'in araştırmasının sonucuna göre ergenlerin %59,44'ü en az bir defa siber zorbalık yaptığı, %63,35'ini de en az bir defa siber mağduriyet yaşadığı ortaya çıkmıştır. Alavi ve diğ. (2015) tarafından yapılan çalışmaya göre ise ergenlerin siber zorbalık mağduriyetinin yaygınlığı %48,5 olarak bulunmuştur. Serin (2012) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre öğrencilerin %26,52'si siber zorbalığa bir

şekilde karışmıştır. Aynı çalışmada öğrencilerin %9,42'sinin siber zorbalık yaptığı, %11,79'unun siber mağdur olduğu ve %5,31'i ise hem siber zorba hem de siber mağdur olduğu belirlenmiştir. Selkie, Kota ve Moreno (2016) tarafından yayınlanan kadın üniversite öğrencileri arasında yapılan çalışma sonucuna göre katılımcıların neredeyse yarısının %44,2'sünün üniversitede zorba, mağdur, tanık veya üçünün birleşimi olarak siber zorbalık yaşadığını belirtilmiştir. Baştürk-Akca, Sayımer ve Ergül (2015) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre internet kullanımı yüksek olan ortaöğretim öğrencilerin %17'si siber mağdur, %14,5'i siber zorba, %7,5 siber mağdur/zorba, %9,5'i sadece siber mağdur, %7'si sadece siber zorba ve %24'sünün bir şekilde siber zorbalık/mağduriyet durumuna dâhil olduğu bulunmuştur. Araştırma sonucumuza göre kimliğini gizleyen, siber sahtecilik ve siber dilsel zorbalık yapan veya bu durumlara maruz kalan kişilerin sayısı genel olarak düşük bulunmuştur. Bu durumu yine ebeveyn kontrolünün fazla olmasına ve araştırma kapsamındaki öğrencilerin küçük bir çevrede yetişmiş olmalarına bağlayabiliriz.

6.3. Öğrencilerin Denetim Odağı Düzeylerine İlişkin Yorum ve Tartışma

Öğrencilerin Rotter' in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği' nden aldıkları puanların aritmetik ortalamalarına göre genel olarak iç denetim odağına sahip olduklarını bulmuştuk. Ayrıca, bu çalışmada öğrencilerin RİDKOÖ' den aldıkları puanların medyanı olan 11, kesme noktası olarak belirlenmiştir. Buna göre RİDKOÖ' den 0-11 arası puan alan öğrencilerin içten denetimli 12-23 arası puan alanların ise dıştan denetimli olduğu kabul edilmiştir. Sonuç olarak öğrencilerin 340'ının (%61,4) iç denetim odağına, 214'sinin (%38,6) de dış denetim odağına sahip olduğunu bulmuştuk. Bu çalışmada olduğu gibi Tabak, Erkuş ve Meydan (2010) tarafından yapılan çalışma sonucuna göre araştırmaya katılan bireylerin çoğunlukla iç denetim odaklı olduğu belirlenmiştir. Sarıkaya (2007) tarafından yapılan araştırma sonucunda katılımcılardan %72,1'i içten denetimli, %27,9'u ise dıştan denetimli olarak tespit edilmiştir. Yıldırım (2015) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre okul müdürlerinin daha çok iç denetime sahip olduğu belirtilmiş olup bu çalışmaya göre iç denetimli kişilerin insanlarla daha uyumlu, sorumluluk alabilen, deneyimlere açık, dışadönük ve duygusal dengeyi sağlayabilen özellikte olduğu ifade edilmiştir.

Bazı çalışmaların katılımcıları bizim çalışmamızın aksine daha çok dıştan denetimli olarak tespit edilmiştir. Akbağ, Sayiner, Sözen (2005) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre üniversite öğrencilerinin daha çok dıştan denetimli olduğu belirtilmiştir. Dibekoğlu (2006) tarafından yapılan çalışmada da okul yöneticilerinin daha çok dıştan denetimli olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bizim çalışmamızda iç denetime sahip, kendi internet kullanımlarını denetim altına alabilen öğrencilerin daha fazla olduğu belirlenmiştir.

6.4. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışları, Siber Mağduriyet-Zorbalık Durumları ve Denetim Odağı Düzeyleri Arasındaki İlişkilere İlişkin Yorum ve Tartışma

Öncelikle PİKÖ-E'nin tüm alt boyutlarının birbirleri ile istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuştuk. Bu sonuç bize öğrencileri bir boyuttan aldığı puan yüksek olursa diğer boyuttan alacağı puanında yüksek olacağını bildirmektedir. Örneğin; interneti aşırı kullanarak problemlı internet kullanımı davranışı sergileyen bir öğrenci internetin olumsuz sonuçlarından daha fazla etkilenecektir. Ya da interneti daha fazla sosyal fayda ve rahatlama için kullanan birisi daha fazla problemlı internet kullanımı davranışı gösterecektir. Yalçınöz (2017) tarafından yapılan araştırma bizim çalışmamızın sonucunu destekler niteliktedir. Yalçınöz (2017)'ün araştırması incelendiğinde öğrencilerin problemlı internet kullanım düzeyi ile internetin olumsuz sonuçları alt boyutu arasında anlamlı pozitif ve yüksek düzeyde, sosyal fayda/sosyal rahatlık alt boyutu arasında anlamlı pozitif ve orta düzeyde, aşırı kullanım alt boyutu arasında anlamlı, pozitif ve yüksek düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir. Aynı çalışmada ayrıca, internetin olumsuz sonuçları ile sosyal fayda/sosyal rahatlık alt boyutu arasında anlamlı, pozitif ve orta düzeyde, internetin olumsuz sonuçları ile aşırı kullanım alt boyutu arasında anlamlı, pozitif ve orta düzeyde bir ilişki ve öğrencilerin sosyal fayda/sosyal rahatlık ile aşırı kullanım alt boyutu arasında anlamlı, pozitif ve orta düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmamızın bir diğer bulgusunu SMZÖ'nün de tüm alt boyutlarının birbirleri ile istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olarak tespit etmiştik.

Bu sonuç bize öğrencileri bir boyuttan aldığı puan yüksek olursa diğer boyuttan alacağı puanında yüksek olacağını bildirmektedir. Örneğin; siber dilsel zorbalık yönünden mağduriyet yaşayan öğrencinin kimliğini gizleme, siber sahtecilik yönünden de mağduriyet yaşayabileceğini göstermektedir. Ya da kimliğini gizleyerek siber zorbalık yapan bir öğrencinin dilsel zorbalık ve siber sahtecilikte yapabileceği söylenebilir. Literatür incelendiğinde çeşitli bulguların olduğu görülmüştür. Akgül (2018) tarafından yapılan araştırmada ergenlerin siber mağdur olma durumlarının siber zorbalık yapma durumundan önce geldiği, siber mağduriyet yaşayan bir kişinin ileride siber zorbalık yapabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Gönenç (2018) tarafından yapılan çalışmada siber zorbalık ile siber mağduriyet arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Dalmaz (2014) tarafından yapılan araştırmaya göre internette kendisini internette başkası olarak tanıtan öğrencilerin tanıtmayanlara göre daha fazla siber zorbalık ve siber mağduriyet yaşadıkları belirlenmiştir. Ayrıca siber mağduriyet ile siber zorbalık düzeyleri arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. İğdeli (2018) tarafından yapılan araştırmanın sonucuna göre ise üniversite öğrencilerinin siber zorbalık düzeyleri ile siber kurban olma durumları arasındaki ilişkinin düşük olduğu tespit edilmiş olup siber zorbalık yapan kişiden öç almak için siber mağdurun da siber zorbalık yapabileceği belirtilmiştir. Erbiçer (2017) tarafından yapılan araştırmaya göre çevrimiçi ortamda kimliğini gizleyen öğrencilerin kimliğini gizlemeyen öğrencilere göre siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Baykal (2016) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre orta düzeyde ve yüksek düzey siber zorbalık davranışı gösteren öğrencilerin yaklaşık olarak yarısı aynı zamanda orta düzeyde ve yüksek düzeyde siber mağduriyet yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Aynı çalışmada orta düzeyde ve yüksek düzey siber mağduriyet yaşayan öğrencilerin %36'sı aynı zamanda orta düzeyde ve yüksek düzeyde siber zorbalık yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Ölçeklerin birbirleriyle olan ilişkilerine bakıldığında ise PİKÖ-E'nden, SMZÖ'den ve RİDKOÖ'den alınan puanların hem alt boyutların tamamı hem de ölçeklerden alınan puanların geneli açısından birbirleri ile istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bir değişken yükseldiği zaman

diğerleri de yükselecek tam tersi bir değişken düştüğü zaman diğerleri de düşecektir. Yani problemlili internet kullanımı davranışı sergileyen bir öğrencinin siber zorba ve siber mağdur olma riski daha fazladır ya da siber zorba-mağduriyet yaşayan bir öğrencinin daha dış denetimli ve interneti problemlili bir şekilde kullanmaktadır diyebiliriz. Literatür incelendiğinde Ünver (2016) tarafından yapılan araştırma bizim çalışmamızı destekler niteliktedir. Öğrenciler üzerine yapılan bu çalışmada problemlili internet kullanımı, siber zorbalık ve riskli internet kullanımı davranışları arasında doğru bir orantı olduğu bulunmuştur. Bayram (2017) tarafından yapılan çalışmada siber zorbalık ile siber mağduriyet arasında pozitif yönlü bir ilişki belirlenmiş olup dış denetim odağı ile siber mağduriyet arasında pozitif yönlü bir ilişki belirlenmiştir. Demir, Peker Özköklü ve Aygün Turğut (2015)'un ergenlerin problemlili internet kullanımı ile çeşitli değişkenlerin ilişkisini ele aldığı çalışmada problemlili internet kullanımının en güçlü belirleyicisinin denetim odağı olduğu tespit edilmiştir. Eroğlu (2011) da üniversite öğrencilerinin riskli internet davranışları siber zorbalık ve siber mağduriyet değişkenlerini üzerine etkisini incelediği çalışmasında bu değişkenler arasında olumlu anlamda bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Gencer (2017) öğrencilerin siber zorbalık davranışları ile internet bağımlılık davranışları arasında orta düzeyde pozitif yönde bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Çalışgan (2013) ise ilköğretim öğrencilerinin siber zorba olma ve siber mağdur olma ile internet bağımlılığı düzeyleri arasındaki ilişkiyi bizim çalışmamızın tam tersi düşük olarak tespit etmiştir. Sonuç olarak interneti aşırı kullanan, internetin kendine sosyal fayda ve rahatlık sağladığını düşünen, internetin olumsuz sonuçlarından daha fazla etkilenecek problemlili internet kullanımını davranışı sergileyen dış denetim odaklı bireylerin siber dilsel zorbalık, kimliğini gizleme, siber sahtecilik gibi zorbalık ve mağduriyet durumlarını yaşamaması kaçınılmaz olacaktır. Yurtdışında yapılan bazı çalışmalarda problemlili internet kullanımının siber zorbalık mağduriyetini öngördüğü tespit edilmiştir (Casas, Del Rey ve Ortega-Ruiz, 2013; Zsila ve diğ., 2018).

6.5. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışlarının Denetim Odağı Tipine Göre İncelenmesine İlişkin Yorum ve Tartışma

Araştırmamızda dış denetim odaklı öğrenciler iç denetim odaklı öğrencilere göre PİKÖ-E'nin tüm alt boyutları ve geneli için daha fazla problemlı internet kullanımına sahip olduğunu belirlemiştik. Literatürde birçok araştırma bu araştırmanın sonucunu destekleyecek şekilde dış kontrol odaklı kişilerin daha fazla problemlı internet kullanımına sahip olduğu şeklinde sonuçlanmıştır. Yüce (2018) çalışmasında öğrencilerin PİKÖ-E'den aldıkları puanlar ile RIDKOÖ'den aldıkları puanlar arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu belirlemiş ve dış kontrolün sadece internetin aşırı kullanımı alt boyutunu anlamlı şekilde yordadığını ifade etmiştir. Yine yapılan bu çalışmaya benzer olarak Rotsztein (2003)'nin "İnternet kullanımı ve üniversite öğrencileri arasında kontrol odağı sorunu" adlı araştırmasının sonucuna göre de dış kontrol odağı ile problemlı internet kullanımı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca dış kontrol odağı iç kontrol odağına göre daha yüksek olan öğrencilerin internet kullanımından dolayı karşılaştığı problemleri bildirme ihtimalinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Chak ve Leung (2004) da ergenlerde problemlı internet kullanımı ile dış denetimin pozitif yönde; iç denetimin ise negatif yönde ilişkili olduğunu belirtmiştir. Yani bu durum bir kişi yaşamını kontrol altında tuttuğuna inandığında, internete bağımlı olma olasılığının düşük olacağı anlamına gelmektedir. Akın ve İskender (2011)'in çalışmalarında da internet bağımlılığı ve dıştan denetimlilik arasında olumlu ilişki bulunmuşken internet bağımlılığı ile içten denetimlilik arasında olumsuz ilişki bulunmuştur. Demir, Peker Özköklü ve Aygün Turğut (2015) tarafından yapılan çalışmada ergenlerin problemlı internet kullanımının en önemli yordayıcısı dıştan denetimlilik olarak tespit edilmiştir. Bu nedenle ergenleri problemlı internet kullanımı davranışından koruyabilmek için özdenetim becerilerinin geliştirilmesi gerektiğini savunulmaktadır. Hou ve diğ. (2017) tarafından yapılan "WeChat'in aşırı kullanımı, Çin'deki üniversite öğrencileri arasında sosyal etkileşim ve kontrol odağı" adlı çalışmanın sonucuna göre WeChat'in daha fazla aşırı kullanılmasından dolayı oluşabilecek problemlı internet kullanımı davranışının daha yüksek dış kontrol odağı ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak literatürde genellikle dış denetim odaklı

kişilerin daha fazla problemlili internet kullanımı davranışı göstermesinin nedeni yaptığı davranışlarının sorumluluğunu kendisi üstlenmediğinden internette daha rahat davranışlar sergilemesine, internette geçirdiği zamanı kontrol edememesine bağlanabilir. Bu kişiler aile bağlarını güçlendirerek, iyi bir arkadaş çevresi edinip sosyal aktivitelere katılarak, kişiliğini olumlu yönde geliştirecek kitaplar okuyarak, bilgilendirici kurslara katılarak, internet kullanımını azaltarak internet kullanımını denetleyip problemlili internet kullanımının önüne geçebilirler.

6.6. Öğrencilerin Siber Mağduriyet ve Zorbalık Durumlarının Denetim Odağı Tipine Göre İncelenmesine İlişkin Yorum ve Tartışma

Araştırmamızda dış denetim odaklı öğrencilerin iç denetim odaklı öğrencilere göre SMZÖ'nün tüm alt boyutları ve geneli için hem daha fazla siber mağduriyet yaşadıklarını hem de daha fazla siber zorbalık yaptıklarını belirlemiştik. Literatürde incelenen çalışmalar bu araştırmanın sonucunu destekler nitelikte olup denetim odağı ile siber zorbalık ve mağduriyet durumları arasındaki ilişkiyi tespit eden sınırlı sayıda araştırma olduğu görülmüştür. Bayram (2017) tarafından yapılan bir araştırmanın sonucuna göre siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında pozitif yönde bir ilişki tespit edilmiş olup dış denetim odağı ve siber mağduriyet arasında pozitif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Sonuç olarak dış denetim odaklı kişilerin daha fazla siber zorbalık yapma nedeni yaptığı davranışlarının sorumluluğunu kendisi üstlenmediğinden internette daha rahat davranışlar sergilemesine, davranışlarını kontrol edememesine bağlanabilir. Dış denetim odaklı kişilerin siber mağduriyete maruz kalma nedenini ise kolay bir şekilde çaresizlik duygusuna yapılarak yaşamını yönlendiremeyeceğini düşünmesinden kaynaklanıyor olabilir. Bu kişilerin insanlara zarar verdiklerinin bilincine varmaları sağlanmalı, merhamet duyguları öne çıkarılabilir. Siber zorbalık yaptıklarında karşılaştıkları cezalardan haberdar edilebilir. Siber mağduriyetten maruz kalmamak için siber zorbalıktan korunma yolları öğretilebilir.

6.7. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların ve Siber Mağduriyet-Zorbalık Durumlarının Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Yorum ve Tartışma

Araştırmamızda erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre PİKÖ-E'nin sosyal fayda/sosyal rahatlık alt boyutu ve geneli için daha fazla problemlı internet kullanımına sahip olduğunu belirlemiştik. Araştırma sonuçlarıyla, literatürde incelenen bazı araştırmaların sonuçlarının paralellik gösterdiği görülmüştür. Yapılan çalışmalarda, cinsiyet açısından erkekler kadınlara göre daha fazla problemlı internet kullanımı davranışı sergilemektedir (Başköy, 2013; Büyükfiliz, 2016; El Asam, Samara ve Terry, 2019; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Jelenchick, Hawk ve Moreno, 2016; Özgür Yörük, 2018; Rotsztein, 2003; Tutgun, 2009). Bazı çalışmalarda problemlı internet kullanımı cinsiyet açısından farklılık göstermemektedir (Akpınar Aydoğmuş, 2017; Başdaş, 2018; Ceritli, 2016; Fernández-Villa ve diğ., 2015; Gök, 2017; Kurt, 2014; Yaman, 2017). Yapılan bazı çalışmalarda da kadınların erkeklere göre daha fazla problemlı internet kullanımı davranışı sergilediği bulunmuştur. (Carbonell ve diğ., 2018; Odacı ve Berber Çelik, 2011; Rosenkranz ve diğ., 2017; Yalçınöz, 2017; Yüce, 2018). Yalçınöz (2017) tarafından yapılan çalışma sonucuna göre PİKÖ-E'nin tüm alt boyutlarından ve genelinden kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla problemlı internet kullanımı davranışı gösterdikleri bulunmuştur. Yüce (2018) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre internet kullanımının olumsuz sonuçları ve internetin sağladığı sosyal fayda/sosyal rahatlık açısından cinsiyete göre anlamlı bir fark görülmezken; aşırı kullanım boyutunda kadınlar erkeklere göre daha yüksek problemlı internet kullanımı davranışı sergilediği bulunmuştur.

Öğrencilerin siber mağduriyet-zorbalık durumlarının cinsiyete göre farklılaşma durumlarına bakıldığında ise erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre SMZÖ'nün tüm alt boyutları ve geneli için hem daha fazla siber mağduriyet yaşadıklarını hem de daha fazla siber zorbalık yaptıklarını belirlemiştik. Genel olarak yapılan çalışmalarda bizim çalışmamızı destekler nitelikte erkek öğrencilerin daha fazla siber zorba ve siber mağduriyet yaşadıkları yönünde sonuçlanmıştır (Baykal, 2016;

Chao ve Yu, 2017; Erbiçer, 2017; Eroğlu, 2011; Evegü, 2014; Gencer, 2017; Manap, 2012; Metli, 2017; Peker, 2013; Serin, 2012; Şam, 2017; Taştekin, 2016; Yaman ve Sönmez, 2015). Örneğin bu çalışmalardan birinde üniversite öğrenim gören erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha çok siber zorbalık yaptığı ve siber zorbalığa daha fazla maruz kaldığı belirtilmiştir (Eroğlu, 2011). İğdeli (2018) de erkeklerin kadınlara oranla daha fazla siber zorba olduklarını belirlemiş ancak aynı çalışmada kadınların erkeklere göre daha fazla siber mağdur olduklarını tespit etmiştir. Baştürk-Akca, Sayımer ve Ergül (2015) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre internet kullanımı yüksek olan ortaöğretim öğrencilerinden erkeklerin kızlara göre “paylaşılan bilgilerle alay etme ve küçük düşürücü ifadeler kullanma” siber mağduriyet durumuyla daha fazla karşılaşmakta olup yine erkekler kızlara göre “şifre kırma” siber zorbalık durumunu daha fazla yapmaktadır. Yani erkekler kızlara göre daha fazla siber saldırgan olma eğilimindedir ancak siber mağduriyet puanları açısından erkeklerle kızlar arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Çalışan (2013)’ın ilköğretim öğrencileri ile yaptığı araştırma sonucuna göre ise kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları ve siber mağduriyet yaşadıkları tespit etmiştir. Bazı çalışmalarda bizim çalışmamızın aksine cinsiyet açısından siber mağduriyet ve zorbalık arasında bir ilişki tespit edilmemiştir (Dalmaz, 2014; Marco ve Tormo-Irun, 2018; Peker, 2013). Örneğin Peker (2013)’in lise öğrencileri ile yaptığı araştırma sonucuna göre siber zorbalık ve problemlerli internet kullanım seviyesininin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

6.8. Öğrencilerin Problemlerli İnternet Kullanımı Davranışlarının ve Siber Mağduriyet-Zorbalık Durumlarının İnternet Sahipliğine Göre İncelenmesine İlişkin Yorum ve Tartışma

Araştırmamızda interneti olan öğrencilerin olmayanlara göre PİKÖ-E’nin internetin olumsuz sonuçları, aşırı kullanım alt boyutları ve geneli için daha fazla problemlerli internet kullanımına sahip olduklarını belirtmiştik. Yani interneti olan öğrenciler olmayanlara göre interneti aşırı kullanmakta ve internetin olumsuz sonuçlarından daha fazla etkilenmektedir. Başköy (2013) tarafından yapılan

araştırma sonucuna göre ortaöğretim öğrencilerinden evinde internet bulunanların internet bağımlılık düzeyi daha yüksek bulunmuş olup evinde internet bulunan öğrencilerin “muhtemel bağımlı grup” içerisinde yer aldıkları belirlenmiştir. Yapılan bazı çalışmalarda ise bizim çalışma sonucumuzun aksine internet sahipliği problemlili internet kullanımını etkilememektedir (Çalışgan, 2013; Gencer, 2017; Kurt, 2014).

Öğrencilerin SMZÖ'nün hiçbir alt boyutlarından ve genelinden aldıkları puanlar arasında gruplar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığını; ancak ve her ne kadar anlamlı düzeyde olmasa da interneti olan öğrencilerin SMZÖ'nün tüm alt boyutlarından ve genelinden daha yüksek puanlar aldıklarını belirtmiştik. Yani interneti olan öğrenciler olmayanlara göre daha fazla siber zorbalık yapmakta ve daha fazla siber mağduriyet yaşamaktadır. Literatür incelendiğinde ise bizim çalışmamızdan farklı olarak internete sahip olmanın siber zorbalık yapma ve siber mağduriyet yaşamada anlamlı düzeyde farklılaşmaya neden olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmalardan birinde Başköy (2013), evinde internet bulunan öğrencilerin bulunmayanlara göre siber kurban ölçeğinin “Siber Ortamda Engelleme ve Zarar Verme” ve “Genel” boyutlarında daha fazla siber kurban olduklarını tespit etmiştir. Aynı çalışmada siber zorba ölçeğinde ise evinde internet bağlantısı bulunanlar internet bağlantısı bulunmayanlara göre siber zorbalık ölçeğinin “Siber Ortamda Söylenti Çıkarma” ve “Genel” boyutlarında daha fazla zorbalık yaptıkları belirlenmiştir. Baykal (2016) tarafından yapılan bir diğer araştırmanın sonucuna göre de odasında internete bağlı bilgisayarı olan öğrencilerin olmayanlara göre daha fazla siber zorbaca davranışlarda bulunduğu ve bu davranışlara maruz kaldığı tespit edilmiştir. Kocatürk (2014) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre de evinde internet bulunan öğrencilerin diğer öğrencilere göre daha fazla siber zorbaca davranışlarda bulunduğu ve siber zorbalığa maruz kaldığı tespit edilmiş olup bu duruma öğrencilerin evlerinde daha rahat davranmasının ve kimliğini daha rahat gizleyebilmesinin neden olabileceği ifade edilmiştir. Sonuç olarak internete ulaşımı kolay olan kişilerin problemlili internet kullanımı, siber zorbalık yapma ve siber mağduriyete maruz kalma durumları da kolay olmaktadır. Bu kişiler internet kullanımına kendisi ve çevresi yardımıyla sınırlama getirerek, sosyal aktivitelere katılarak bu durumun önüne geçebilir.

6.9. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı Davranışların ve Siber Mağduriyet-Zorbalık Durumlarının Algılanan İnternet Kullanım Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Yorum ve Tartışma

PIKÖ-E'nin tüm alt boyutlarında ve genelinde çıkan farkın algılanan internet kullanım düzeyi ileri, orta ve düşük olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığını bulmuştuk. Buna göre, genel olarak algılanan internet kullanım düzeyi ileri olan öğrencilerin orta ve düşük olanlara göre, algılanan internet kullanım düzeyi orta olan öğrencilerin ise düşük olanlara göre daha fazla problemlı internet kullanımına sahip oldukları söylenebilir. Literatür incelendiğinde algılanan internet kullanım düzeyi ile ilgili benzer bulgular olduğu görülmüştür. Bilgehan (2018) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre internet kullanım beceri düzeyi iyi ve çok iyi düzeyde olanların orta, az ve çok az düzeyde olanlara göre; orta düzeyde olanların ise az ve çok az düzeyde olanlara göre daha yüksek internet bağımlılığı sergiledikleri tespit edilmiştir. Ayas ve Horzum (2013) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre de öğrencilerin %13'ünün internet kullanım beceri düzeyi orta, %53'ünün iyi, %34'ünün çok iyi olarak tespit edilmiştir. Aynı çalışmada internet kullanım becerisi çok iyi ve iyi düzeyde olan öğrencilerin orta, az ve çok az düzeyde olanlara göre; orta düzeyde olan öğrencilerin az ve çok az düzeyde olanlara göre internet bağımlılık düzeyleri daha yüksek olarak tespit edilmiştir. Başköy (2013) tarafından ortaöğretim öğrencileri ile yapılan çalışma sonucuna göre internet kullanım deneyim düzeyleri arttıkça internet bağımlılığı da artmaktadır. Balcı ve Ayhan (2007)'in yürüttüğü bir başka çalışmada ise internet kullanımı konusunda uzman olanlar; orta düzey kullanıcı ve yeni başlayanlara göre sosyal kaçış, boş zamanları değerlendirme, ekonomik fayda, sosyal etkileşim ve chat ile eğlence motivasyonuna daha fazla önem vermektedirler.

SMZÖ'nün tüm alt boyutlarında ve genelinde çıkan farkın algılanan internet kullanım düzeyi ileri, orta ve düşük olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığını bulmuştuk. Buna göre, genel olarak algılanan internet kullanım düzeyi ileri olan öğrencilerin orta ve düşük olanlara göre, algılanan internet kullanım düzeyi orta olan öğrencilerin ise düşük olanlara göre daha fazla siber mağduriyet

yaşadıkları ve siber zorbalık yaptıkları söylenebilir. Literatür incelendiğinde Şam (2017) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre ergenlerin siber zorba olma ve siber mağdur olma durumu kendi internet kullanım düzeyine göre “Hiçbir bilgisi yok”, “bilgisi sınırlı”, “bilgisi yeterli” ve “ileri düzey” olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Kendi internet kullanım düzeyi ileri düzeyde olan ergenler, diğer internet kullanım düzeyleriyle karşılaştırıldığında siber zorba ve mağdur olma durumlarının anlamlı olarak daha fazla olduğu görülmüştür. Evegü (2014) tarafından yapılan çalışmaya göre öğrencilerin internet kullanım yetkinliklerini algılayış düzeyleri yükseldikçe siber zorba ve kurban olma düzeylerinin de artacağı bulunmuştur. Başköy (2013)’ün ortaöğretim öğrencilerinin siber kurban olma düzeylerinin internet kullanma deneyimine göre incelendiği çalışmasında, internet kullanma deneyimi ile siber kurban olma düzeyi arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak internet kullanma deneyimi ile siber zorbalık arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Eroğlu, Aktepe, Akbaba, Işık ve Özkorumak (2015) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre ise internet kullanım becerisi ile siber zorba ve siber mağdur olma durumları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Sonuç olarak algılanan internet kullanım düzeyi daha iyi olan kişiler diğerlerine göre daha çok alanda bilgi sahibi olduğundan internetle daha fazla uğraşarak daha fazla problemlili internet kullanımı, siber zorbalık ve siber mağduriyet durumu gösterebilirler. Bu kişiler interneti kullanacaklarında planları ve amaçları dışında kullanamamaya özen gösterebilirler.

6.10. Öğrencilerin Problemlili İnternet Kullanımı Davranışların ve Siber Mağduriyet-Zorbalık Durumlarının Günlük İnternet Kullanım Süresine Göre İncelenmesine İlişkin Yorum ve Tartışma

PIKÖ-E’nin tüm alt boyutlarında ve genelinde çıkan farkın günlük internet kullanım süresi yüksek, orta ve düşük olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığını bulmuştuk. Buna göre, günlük internet kullanım süresi yüksek olan öğrencilerin orta ve düşük olanlara göre, günlük internet kullanım süresi orta olan öğrencilerin ise düşük olanlara göre daha fazla problemlili internet kullanımına sahip oldukları söylenebilir. Araştırmamızın bu sonucuyla literatürde incelenen bazı

araştırma sonuçları benzerlik göstermektedir. Yapılan bazı araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin internet kullanım süresi arttıkça problemlili internet kullanım düzeyleri de artmaktadır (Başköy, 2013; Cicioğlu, 2014; Çalışgan, 2013; Demir, Peker Özköklü ve Aygün Turğut, 2015; Günlü, 2016; Kılıç ve Durat, 2017; Kır ve Sulak, 2014; Kurt, 2014; Özgür Yörük, 2018; Tutgun, 2019; Ünver, 2016; Yang ve diğ., 2014; Yüce, 2018). Yüce (2018) tarafından yapılan bir araştırmada problemlili internet kullanımı ile internetin bir günde ortalama kullanım süresi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiş olup katılımcılardan internete günlük bağlanma süresi 3 saat ve daha fazla olanların 1 saatten az ve 1-3 saat arasında olanlara göre genel problemlili internet kullanımı, internetin olumsuz sonuçları, interneti aşırı kullanım, internetin sosyal fayda/rahatlık alt boyutlarında daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Kır ve Sulak (2014)'ın çalışmasında günlük internet kullanım süresi arttıkça internet bağımlılığı artmakla beraber günlük 4 saat ve üzeri internet kullanan öğrenciler yüksek düzeyde internet bağımlısı olarak tespit edilmiştir. Bir başka çalışmada ise 8 saatten fazla internet kullanan öğretmen adaylarının daha az sürelerde internet kullanan öğretmen adaylarına göre daha fazla problemlili internet kullanımı gösterdikleri belirlenmiştir (Tutgun, 2009). Cicioğlu (2014)'nın meslek lisesi öğrencileri ile yaptığı araştırma sonucuna göre günlük 0-3 saat internet kullanan öğrencilerin 3-6 saat ve 6 saatten fazla internet kullanan öğrencilere göre problemlili internet kullanımı ve alt boyutlarına göre anlamlı oranda yüksek olarak bulunmuştur. Aynı çalışmada 3-6 saat internet kullanan öğrencilerle 6 saatten daha fazla internet kullanan öğrenciler arasında problemlili internet kullanımı açısından fazla bir fark olmadığı belirlenmiştir. Kılıç ve Durat (2017)'in çalışmasında ise günlük internet kullanım süresi 4-6 saat arasında olanlar 2-4 saat arasında olanlara göre anlamlı ve daha yüksek bir şekilde problemlili internet kullanımı davranışı sergilemektedir.

SMZÖ'nün tüm alt boyutlarında ve genelinde çıkan farkın günlük internet kullanım süresi yüksek, orta ve düşük olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığı bulunmuştuk. Buna göre, günlük internet kullanım süresi yüksek olan öğrencilerin orta ve düşük olanlara göre, günlük internet kullanım süresi orta olan öğrencilerin ise düşük olanlara göre daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları ve siber zorbalık yaptıkları söylenebilir. Literatür incelendiğinde günlük internet kullanım

süresi ile ilgili çeşitli bulguların olduğu görülmüştür. Bazı çalışmalar, bizim çalışmamızı destekler nitelikte günlük internette harcanan zaman arttıkça siber zorbalık ve mağduriyetin arttığını belirtmiştir (Başköy, 2013; Baykal, 2016; Bayram, 2017; Evegü, 2014; İğdeli, 2018; Manap, 2012; Özer, 2016a; Serin, 2016; Taştekin, 2016). Baykal (2016) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre günlük internet kullanım süresi 0-2 saat olan öğrenciler, siber zorbalık ve siber mağduriyet durumları ile daha az karşılaşmakta olup günlük internet kullanım süresi arttığında siber zorbalık yapma ve siber mağduriyet yaşama olasılığının artacağı ifade edilmiştir. Yine Bayram (2017) tarafından yapılan bir başka araştırmada bir defada internet kullanımına ayrılan süre az olduğunda öğrencilerin daha az siber zorbalık yapacağı ve daha az siber mağduriyet yaşayacağı belirlenmiştir. Özer (2016a)'in çalışmasında öğrencilerden siber zorbalığa en az maruz kalan grubun interneti günlük 1-3 saat aralığında kullandığı; siber zorbalığa en fazla uğrayan grubun ise interneti günlük 10-12 saat aralığında kullananlar olduğu tespit edilmiştir. Yani öğrencilerin internet kullanım sürelerinin arttıkça, öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinin de artacağı bulunmuştur. İğdeli (2018) tarafından yapılan başka bir araştırmaya göre siber mağdur olan öğrencilerin siber zorbalıkla karşılaşma durumlarının günlük internet kullanım süresi ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Buna göre günlük 7 saat ve üzerinde internet kullananların daha fazla siber mağdur oldukları belirlenmiştir. Aynı çalışmada öğrencilerin siber zorbalık duyarlılık düzeylerinin günlük internet kullanım sıklığına göre bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. İlhan (2016) ise, internette daha fazla vakit geçirmenin kişiyi internet ortamında uzmanlaştıracakını ve bunun da beraberinde siber zorbalığı getirebileceğini, siber mağdur olan bireyin ise daha fazla internette kaldığında siber zorbalılarla daha fazla karşılaşarak siber zorba mağduru durumuna daha fazla düşebileceklerini ifade etmektedir. Serin (2012) ise internete günlük 5 saat ve daha fazla vakit geçiren öğrencilerin daha az süre internette vakit geçirenlere göre daha fazla siber zorbalık ve siber mağduriyet yaşadıklarını tespit etmiştir. Manap (2012) tarafından yapılan bir araştırma sonucunda interneti her gün kullanan öğrencilerin, haftada iki üç kere, haftada bir kere ve ayda bir kere kullananlara göre siber zorbalık düzeyinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Kişilerin internet kullanım sıklığının artmasıyla siber zorbalığa maruz kalma oranlarının artması, internette gerçek hayata göre daha rahat olmalarına,

yeterli internet kullanım becerisine sahip olmamalarına, internette karşılaşacakları tehlikelerle baş etmeyi bilmemelerine, bir gruba bağlı kalma isteğine, yeni arkadaşlar edinme arzusuna ve çevrimiçi aktivelere daha fazla vakit geçirmesine bağlanabilir (Özer, 2016a).

Bazı çalışmalarda ise bizim çalışmamızın aksine internet kullanım süresi ile siber zorbalık ve mağduriyet arasında bir ilişki tespit etmemiştir. Bu çalışmalardan birinde Semerci (2017) öğrencilerin siber zorbalık davranışı sergileme ve siber zorbalık mağduru olma durumlarının günlük internet kullanım süreleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı belirlemiştir. Gönenç (2018) de öğrencilerin siber zorbalık seviyelerinin günlük internet kullanım süresine göre farklılaşmadığını belirtmiştir. Ancak siber öğrencilerin siber mağduriyet düzeylerinin günlük internet kullanım süresi ile anlamlı bir farklılık gösterdiğini tespit etmiştir. Dalmaz (2014), Uludaşdemir (2017) ve Kozan (2018) da çalışmalarında internet kullanım süresi ile siber zorbalık ve mağduriyet arasında bir ilişki tespit etmemiştir. Sonuç olarak internet kullanım saatleri kişiye uygun bir şekilde ihtiyaçlar dâhilinde düzenlenerek problemlili internet kullanımının, siber zorbalık ve siber mağduriyet durumlarının önüne geçilebilir.

6.11. Öğrencilerin Problemlili İnternet Kullanımı Davranışların ve Siber Mağduriyet-Zorbalık Durumlarının Sosyal Ağ Sitesi Üyeliğine Göre İncelenmesine İlişkin Yorum ve Tartışma

Araştırmamızda sosyal ağ sitesi üyeliği olan öğrencilerin olmayanlara göre PİKÖ-E'nin internetin olumsuz sonuçları, sosyal fayda/sosyal rahatlık alt boyutları ve geneli için daha fazla problemlili internet kullanımına sahip olduklarını belirtmiştik. Yani, sosyal ağ sitesi üyeliği olan öğrenciler olmayanlara göre internetin olumsuz sonuçlarından daha fazla etkilenebilir ve sosyal fayda/sosyal rahatlama amacıyla interneti problemlili bir şekilde kullanabilir. Literatür incelendiğinde sosyal ağ sitesi üyeliği ile ilgili farklı bulgularla karşılaşmıştır. Ceritli (2016) tarafından yapılan araştırmada sosyal medya hesabı olan lise öğrencilerinin problemlili internet kullanım düzeyinin arttığı belirtilmiştir. Ayrıca problemlili internet kullanımı ölçeğinde internetin olumsuz sonuçları, aşırı kullanım ve sosyal rahatlık/fayda alt

boyutları bakımından sosyal medyayı kullanan öğrencilerin daha yüksek orana sahip olduğu görülmüştür. Yani sosyal medya kullanımını artması nedeniyle problemleri internet kullanımını düzeyinin artacağı belirlenmiştir. Akpınar Aydoğmuş (2017) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre problemleri internet kullanımını ile sosyal medya tutumlarının alt boyutlarından olan sosyal yetkinlik, paylaşım ihtiyacı ve sosyal izolasyon arasında anlamlı, pozitif yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Aynı çalışmada bu durumun, kendilerini sosyal açıdan daha az yetkin gören, paylaşım ihtiyacı içerisinde hisseden ve sosyal yönden izole olan kişilerin problemleri internet kullanımını göstereceklerini ifade edeceği belirtilmiştir. Aydın (2017) sosyal medyada vakit geçiren ya da internette oyun oynayan öğrencilerin interneti akademik faaliyetler için kullananlara göre daha fazla problemleri internet kullanım davranışını sergilediklerini belirtmiştir. Ceyhan (2010) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre interneti tanımadıkları kişilerle sosyal medya üzerinden sosyal ilişkiler kurma amacıyla kullananların problemleri internet kullanımını düzeyinin artacağı belirlenmiştir. Özgür Yörük (2018) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre ise öğrenciler internete en fazla sosyal medyayı kullanma amacıyla girmekte olup sosyal medya kullanım süresi arttığında problemleri internet kullanımının da artacağı bulunmuştur. Carbonell ve diğ. (2018) tarafından yapılan çalışmada akıllı telefonlarda en çok kullanılan uygulamalardan birisinin sosyal ağlar olduğu ifade edilmiş ve problemleri internet kullanımının artması sosyal ağların kullanımına bağlanmıştır. Jelenchick, Hawk ve Moreno (2016) tarafından yapılan sosyal paylaşım sitesi ve problemleri internet kullanımını arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmada problemleri internet kullanımını riskinin, sosyal paylaşım sitesi kullanımını gibi belirli çevrimiçi aktivitelere katılımın artmasıyla arttığı belirlenmiştir. Bu çalışmada sosyal paylaşım sitelerinin ergenler arasında popüler olduğu; Avrupalı ergenlerin %70'inden fazlasının günlük kullanımını olduğunu bildirmiş olup sosyal paylaşım siteleri kullanımını yüksek olan ergenlerin akademik performans, sosyal yeterlilik problemlerinde kapasitelerinin azaldığı bulunmuştur. Meena, Mittal ve Solanki (2012) tarafından yapılan çalışmada özellikle gençlerin sosyal paylaşım sitelerinde harcadığı zamanın artmasıyla internet kullanım şekillerinin değiştiği, bu durumun akademik performanslarını ve sosyal etkileşimlerini kötü yönde etkilediği, sosyal ağ bağımlılığı ile bir ilişkisi olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu çalışmada sosyal ağ

sitelerini aşırı kullanarak sorunlu kullanım gösterenlerin potansiyel bağımlılık gösterebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal ağ sitesi üyeliği olan öğrencilerin olmayanlara göre SMZÖ'nün tüm alt boyutları ve geneli için hem daha fazla siber mağduriyet yaşadıklarını hem de daha fazla siber zorbalık yaptıklarını bulmuştuk. Literatür incelendiğinde Özer (2016a)'in çalışması bizim çalışmamızı destekler nitelikte olup sosyal medya hesabına sahip olan öğrencilerin, sosyal medya hesabı olmayan öğrencilere göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı bilgisi ile sonuçlanmıştır. İğdeli (2018), çok fazla sosyal ağ hesabı olan, internette çok fazla zaman harcayan, çok fazla hesapla iletişime geçen öğrencilerin siber mağduriyet yaşama risklerinin artacağını belirtmiştir. Metin (2017) tarafından yapılan “Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin siber zorbalık yaşama düzeyleri ve siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerinin incelenmesi” adlı çalışmasının sonucuna göre katılımcıların neredeyse tamamı sosyal medya üyesi olup üyeliğini kendi ismiyle yapmıştır. Öğretmenlerin %95'i haftada bir defa veya daha fazla sosyal medya hesabını kullanmakta olup %95'i siber zorbalık kavramını bildiklerini ve bu durumla karşı karşıya geldiklerini belirtmişlerdir. Yani sosyal medya hesabı kullanımı öğretmenler arasında oldukça yaygın olmakla beraber buna bağlı olarak siber zorbalıkla karşılaşma oranı da bir hayli yüksektir. Rice ve diğ. (2015) tarafından yapılmış olan çalışmada öğrencilerin genellikle Facebook'ta veya yazılı mesajlaşma yoluyla siber zorbalık davranışlarının ortaya çıktığı belirtilmiştir. Taştekin (2016) tarafından yapılan çalışmada Facebook, Youtube ve Instagram kullanımının artmasıyla siber mağduriyet durumunun artacağı belirtilmiştir. İlhan (2016) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre sosyal medya ağına üye olan öğrencilerin siber zorbalık kurbanı olma ihtimallerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Çünkü sosyal medya için ayrılan zaman arttıkça siber kurban olma ihtimali artmaktadır. Otrar ve Ökte (2014) tarafından yapılan araştırmaya göre öğrencilerin zorbalık davranış eğilimleri ile sosyal medya sitelerini kullanma sıklığı anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre sosyal medya sitelerini her gün 1 kereden daha fazla kullanan öğrencilerin, her gün 1 kere, haftada 1 kere ve ayda 1 bir kere kullanan öğrencilere göre zorbalık davranışı eğilimlerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Baştürk-Akca, Sayımer ve Ergül (2015) tarafından yapılan araştırma

sonucuna göre internet kullanımı yüksek olan öğrencilerin interneti en çok sosyal ağlara girmek için kullandıkları belirlenmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin yarısından daha fazlası sosyal ağlarda sözlü taciz, reklam ve hakaret gibi nedenlerle bir başka kullanıcıyı şikâyet ettiğini ayrıca sosyal ağlarda kendilerine gelen bazı arkadaşlık tekliflerini kabul etmediklerini ifade etmişlerdir. Manap (2012)'ın çalışmasında genellikle sosyal paylaşım-sohbet sitelerini ziyaret eden öğrencilerin eğitim-ödev-forum ve oyun sitelerini ziyaret edenlere göre siber zorbalık düzeylerinin daha yüksek; oyun sitelerini ziyaret edenlerin ise eğitim-ödev-forum sitelerini ziyaret edenlere göre siber zorbalık düzeylerini daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Uludaşdemir (2017), sosyal medya hesabı bulunanların bulunmayanlara göre daha fazla siber zorbalık ve siber mağduriyet yaşadıklarını tespit etmiştir. Karaaytu (2015) tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, siber zorbalık ile Facebook kullanımı arasında pozitif yönde ve zayıf bir ilişki tespit edilmiştir. Sonuç olarak sosyal ağ sitesi üyeliği olan kişiler diğerlerine göre daha fazla tehdit, taciz, hakaret, istismar gibi durumları karşılaşılabılır. Bu kişiler takip ettikleri ve kendilerini takip eden sayfalara, kişilere dikkat ederek problemleri internet kullanımı, siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının önüne geçebilir.

6.12. Öğrencilerin Problemleri İnternet Kullanımı Davranışları ve Siber Mağduriyet-Zorbalık Durumlarının Sosyal Ağ Sitesi Arkadaş Sayısına Göre İncelenmesine İlişkin Yorum ve Tartışma

Araştırmamızda sosyal ağ sitesi arkadaş sayısı 200'den fazla olan öğrencilerin 0-100 arası ve 100-200 arası olanlara göre internetin olumsuz sonuçlarından daha fazla etkilendiklerini, interneti aşırı kullandıklarını, internet kullanımının kendilerine daha fazla sosyal fayda/sosyal rahatlık sağladığını düşündüklerini ve genel olarak daha fazla problemleri internet kullanımına sahip olduklarını bulmuştuk. Literatür incelendiğinde bu araştırmada olduğu gibi sosyal ağ sitesi arkadaş sayısı ile problemleri internet kullanımı arasındaki ilişkiyi inceleyen sınırlı sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Bu çalışmalardan birinde Karahisar (2014), ilköğretim 8. sınıf öğrencileri için sosyal paylaşım sitelerinde vakit geçirmenin günlük hayatlarının bir parçası haline geldiğini ifade etmektedir. Çalışmada, Facebook sosyal paylaşım

sitesinde 201-300 arası arkadaşı olanların oranı %16 iken arkadaş sayısı 301 fazla olanların oranı %22,7 olarak bulunmuştur. Çocukların %22,7'si tanımadıkları kişileri arkadaş olarak kabul ettiklerini ve ebeveynlerin %43,3'ü, çocuklarının internet kullanımına kısıtlama getirmediğini belirtmişler. Bu araştırmanın sonuçlarına göre; sosyal paylaşım sitesindeki arkadaş sayısının oldukça fazla çıkması, tanımadıkları kişileri arkadaş listelerine eklemeleri, internette kullanımlarının ebeveynlerce denetlenmemesi, çocukların şiddet ve cinsellik içeren verilerle karşılaşma oranlarının çok çıkması ve internette karşılaşılan olumsuz durumları aile ile paylaşmama oranındaki fazlalık nedeniyle öğrencilerin internette kendilerini bekleyen risklere karşı bilinçsiz, korumasız ve ebeveynlerinin çocuklarını kontrol etmede ilgisiz oldukları yönündeki varsayımlar doğrulanmıştır. Yani bizim çalışmamızı doğrular nitelikte problemlerli internet kullanımı düzeyi sosyal ağ sitesindeki arkadaş sayısının artmasıyla artmaktadır.

SMZÖ'nün tüm alt boyutlarında ve genelinde çıkan farkın sosyal ağ sitesi arkadaş sayısı 0-100 arası, 100-200 arası ve 200'den fazla olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığı bulunmuştuk. Buna göre, sosyal ağ sitesi arkadaş sayısı 200'den fazla olan öğrencilerin 100-200 arası ve 0-100 arası olanlara göre, sosyal ağ sitesi arkadaş sayısı 100-200 arası olan öğrencilerin ise 0-100 arası olanlara göre hem daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları hem de daha fazla siber zorbalık yaptıkları söylenebilir. Literatür incelendiğinde günlük internet kullanım süresi ile ilgili çeşitli bulguların olduğu görülmüştür. Literatür incelendiğinde sosyal medyada daha büyük akran ağlarına sahip olanların ve arkadaş sayısı fazla olanların, sosyal ağlarda zorba davranışlarda bulunma ve mağduriyete maruz kalma olasılığının daha yüksek olduğu görülmüştür (Lee, Kwon, Yang, Park, Kim ve Na, 2017). Taşdelen ve Çataldaş (2017) tarafından yapılan ve katılımcılarının büyük bir çoğunluğunun Facebook ve Twitter kullanıcısı olduğu bir araştırmaya göre Facebook kullanıcıların %10,5' inin 101-250 arası arkadaşı, %35' inin 351 ve üzeri arkadaşı olduğu, Twitter kullanıcılarının ise %19'unun 101-250 arası, %24,5'inin 251-35- arası, %18'inin 351 ve üzeri kişiyi takip ettiğini ve %38,5'i ise Twitter uygulamasını kullanmadığını belirtilmiştir. Bu çalışmada katılımcıların önemli bir kesimi sosyal medyada yapılan paylaşımların bireylerin özel hayatını ihlal ettiği yönünde görüş bildirmektedir.

Ayrıca katılımcılar sosyal medyada yapılan paylaşımların kişilerin kendi gerçek kişiliğini yansıtmadığı sorusuna %6'sı kesinlikle katılmıyorum, %22,5'i katılmıyorum, %26,5'i kararsızım, %28,5'i katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. Kabakçı Yurdakul ve Yaman (2018), Milli Eğitim Bakanlığı ile iş birliği halinde 26 ilden 8.140 ortaokul öğrencisi, 7.281 lise öğrencisi ve 9.581 ebeveyn ile internetin bilinçli ve güvenli kullanımını konu alan bir saha çalışması yürütmüşlerdir. Bu çalışmanın sonucunda, sosyal medya kullanımının ortaokul öğrencilerinde yaygın olduğu, ortalama her iki ortaokul öğrencisinden en az birinin Youtube, Whatsapp ve Instagram hesabı bulunduğu belirlenmiştir. Ortaokul öğrencilerinin %52,5'i sosyal medyadan ulaştıkları bilgilere daha önce mağduriyet yaşadıklarından dolayı hiçbir zaman güvenmemekte ya da nadiren güvenmektedir. Lise öğrencilerini internette en çok rahatsız eden içerikler ise cinsel içerikli resim ve video reklamları, güvenlik kaygıları, virüsler, hesapların çalınması, kumar ve bahis sitelerinden oluşmaktadır. Öğrencilerin neredeyse yarısı sosyal medya yoluyla en az bir defa de olsa internet üzerinden rahatsız edildiklerini, %5'i ise her zaman rahatsız edildiklerini ifade etmişlerdir. Sonuç olarak sosyal ağ sitesi arkadaş sayısı fazla olan bir kişinin sosyal ağ sitesi arkadaş sayısı az olan bir kişiye göre daha fazla paylaşım göreceğinden dolayı bu paylaşımlardan içeriği kötü olanların kişinin problemlili internet kullanımını, siber zorbalık ve mağduriyet durumunu etkileyeceği düşünülmektedir. Bu kişiler tanımadığı arkadaşlar edinmekten sakınarak veya arkadaş edinme konusunda daha dikkatli olarak problemlili internet kullanımı, siber zorbalık ve siber mağduriyetten korunabilirler.

6.13. Öğrencilerin Problemlili İnternet Kullanımı Davranışların ve Siber Mağduriyet-Zorbalık Durumlarının Akademik Başarı Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Yorum ve Tartışma

PIKÖ-E'nin tüm alt boyutlarında ve genelinde çıkan farkın akademik başarı düzeyi düşük, orta ve yüksek olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığını bulmuştuk. Buna göre, genel olarak akademik başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin orta ve yüksek olanlara göre, akademik başarı düzeyi orta olan öğrencilerin ise yüksek olanlara göre daha fazla problemlili internet kullanımına sahip

oldukları söylenebilir. Araştırmamızın bu bulgusu literatürdeki çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Yüce (2018) tarafından yapılan bir araştırmanın sonucuna göre akademik başarı düzeyi ile problemlili internet kullanımı arasında anlamlı ve negatif bir ilişki tespit edilmiş olup problemlili internet kullanımı arttıkça akademik başarının azalacağını ifade edilmektedir. Büyükfiliz (2016) tarafından yapılan bir çalışmada üniversite öğrencilerinin akademik başarı düzeyleri ile problemlili internet kullanımı düzeyleri arasında oldukça anlamlı ve yüksek negatif bir ilişki bulunmuş olup başarı düzeyindeki her yükselmenin problemlili internet kullanımında düşüşe sebep olacağı tespit edilmiştir. Günlü (2016) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre düşük notlu, ödev yapmada zorlanan, etkili öğrenme stratejilerini bilmeyen, plansız çalışan, kaygı düzeyi yüksek yani akademik erteleme düzeyleri yüksek olan kişilerin interneti daha problemlili kullandığı belirtilmiştir. Yurdakoş ve Biçer (2019)'in çalışmasında ise akademik erteleme düzeyi ile internet bağımlılığı arasında negatif yönlü düşük bir ilişki tespit edilmiştir. Esen ve Siyez (2011) çalışmalarında akademik başarısı düşük olan öğrencilerin yüksek olan öğrencilere göre problemlili internet kullanım düzeyinin daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Gemici Ünsal (2015)'in çalışmasında ise akademik başarı düzeyi ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Başköy (2013) tarafından yapılan araştırma sonucuna göre de ortaöğretim öğrencilerinin akademik başarıları ile internet bağımlılık düzeyleri arasında ilişki bulunamamıştır.

SMZÖ'ün tüm alt boyutlarında ve genelinde çıkan farkın akademik başarı düzeyi düşük, orta ve yüksek olan öğrencilerin ortalama puanlarından kaynaklandığını bulmuştuk. Buna göre, akademik başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin orta ve yüksek olanlara göre daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları söylenebilirken, genel olarak akademik başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin orta ve yüksek olanlara göre, akademik başarı düzeyi orta olan öğrencilerin ise yüksek olanlara göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları söylenebilir. Literatür incelendiğinde Yelci (2018) tarafından yapılan bir araştırmaya göre de akademik başarısı yüksek olan öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet yaşama durumlarının daha az olduğu belirlenmiştir. Metli (2017) ise interneti ders çalışmak için kullananların eğlence amaçlı kullananlara göre daha az siber zorbalık yaptığını,

yine interneti ders çalışmak için kullananların eğlence ve sosyal ağ amaçlı kullananlara göre daha az siber mağduriyet yaşadıklarını tespit etmiştir. Türk (2018) tarafından yapılan araştırmada ise karne not ortalaması 45-65 aralığında olan öğrenciler 65'in üzerinde olan öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yapmaktadırlar. Dalmaz (2014) ise yaptığı bir çalışmasında algılanan okul başarısı ile siber zorbalık ve mağduriyet arasında bir ilişki tespit etmemiştir. Benzer şekilde Özdemir (2015) ve Özer (2016a) da akademik başarı ile siber zorbalık ve siber mağduriyeti ilişkisiz bulmuştur. Bizim çalışmamızda akademik başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin yüksek ve orta olanlara göre daha fazla problemlili internet kullanımı ve siber zorbalık/mağduriyet durumları yaşamasının sebebini ders dışı etkinliklere daha fazla vakit ayırarak internette uzun süre vakit geçirmelerine bağlayabiliriz.

BÖLÜM VII

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sorularına yönelik ulaşılan bulgulara dayanılarak elde edilen sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

7.1. Sonuç

Bu araştırmanın genel amacı, lise öğrencilerinin problemlı internet kullanımlarını, siber mağduriyet-zorbalık durumlarını ve denetim odağı düzeylerini belirlemek ve bu değişkenler arasındaki ilişkileri incelemektir. Bunun yanı sıra araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin, problemlı internet kullanımlarının ve siber mağduriyet-zorbalık durumlarını; denetim odağına, cinsiyete, internet sahipliğine, algılanan internet kullanım düzeyine, günlük internet kullanım süresine, sosyal ağ sitesi üyeliğine, sosyal ağ sitesi arkadaş sayısına ve akademik başarı düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenecektir. Bu amaç doğrultusunda alt araştırma sorularına yönelik ulaşılan bulgulara dayanılarak elde edilen sonuçlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

1. Öğrencilerin PİKÖ-E'nin internetin olumsuz sonuçları alt boyutundan “hiç uygun değil” aralığında, aşırı kullanım alt boyutundan “biraz uygun” aralığında, sosyal fayda/sosyal rahatlık alt boyutundan “nadiren uygun” aralığında ve PİKÖ-E'nin genelinden aldıkları puanların ise “nadiren uygun” aralığında olduğu görülmüştür. Buna göre öğrenciler genel olarak düşük düzeyde problemlı internet kullanımı davranışı sergilemektedirler.
2. Öğrencilerin SMZÖ'nin tüm alt boyutlarından aldıkları puanların ortalaması “asla” aralığında olup genel olarak siber mağduriyet ve zorbalık durumlarının düşük düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler siber mağduriyet ve siber zorbalık puanlarında en düşük puanı siber sahtecilik en yüksek puanı ise kimliğini gizleme boyutunda almışlardır. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin

%12,8'i siber mağdur, %11,6'sı siber zorba, %5,1'i de siber mağdur/zorba grubunda yer almaktadır.

3. Öğrencilerin genel olarak iç denetim odağına sahip oldukları ve 340'ının (%61,4) iç denetim odağına, 214'ünün (%38,6) de dış denetim odağına sahip olduğu söylenebilir.
4. Öğrencilerin PİKÖ-E'nin tüm alt boyutlarının birbirleri ile istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Benzer şekilde SMZÖ'nün de tüm alt boyutlarının birbirleri ile istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Ölçeklerin birbirleriyle olan ilişkilerine bakıldığında ise PİKÖ-E'nden, SMZÖ'den ve RİDKOÖ'den alınan puanların hem alt boyutların tamamı hem de ölçeklerden alınan puanların geneli açısından birbirleri ile istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
5. Dış denetim odaklı öğrencilerin iç denetim odaklı öğrencilere göre PİKÖ-E'nin tüm alt boyutları ve geneli için daha fazla problemlili internet kullanımına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.
6. Dış denetim odaklı öğrencilerin iç denetim odaklı öğrencilere göre SMZÖ'nün tüm alt boyutları ve geneli için hem daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları hem de daha fazla siber zorbalık yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır.
7. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre PİKÖ-E'nin sosyal fayda/sosyal rahatlık alt boyutu ve geneli için daha fazla problemlili internet kullanımına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.
8. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre SMZÖ'nün tüm alt boyutları ve geneli için hem daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları hem de daha fazla siber zorbalık yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır.
9. İnterneti olan öğrencilerin olmayanlara göre PİKÖ-E'nin internetin olumsuz sonuçları, aşırı kullanım alt boyutları ve geneli için daha fazla problemlili internet kullanımına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

10. Her ne kadar anlamlı düzeyde olmasa da interneti olan öğrencilerin olmayanlara göre SMZÖ'nün tüm alt boyutlarından ve genelinden daha yüksek puanlar aldıkları sonucuna ulaşılmıştır.
11. Genel olarak algılanan internet kullanım düzeyi ileri olan öğrencilerin orta ve düşük olanlara göre, algılanan internet kullanım düzeyi orta olan öğrencilerin ise düşük olanlara göre daha fazla problemlili internet kullanımına sahip oldukları, daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları ve siber zorbalık yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır.
12. Genel olarak günlük internet kullanım süresi yüksek olan öğrencilerin orta ve düşük olanlara göre, günlük internet kullanım süresi orta olan öğrencilerin ise düşük olanlara göre daha fazla problemlili internet kullanımına sahip oldukları, daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları ve siber zorbalık yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır.
13. Sosyal ağ sitesi üyeliği olan öğrencilerin olmayanlara göre PİKÖ-E'nin internetin olumsuz sonuçları, sosyal fayda/sosyal rahatlık alt boyutları ve geneli için daha fazla problemlili internet kullanımına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.
14. Sosyal ağ sitesi üyeliği olan öğrencilerin olmayanlara göre SMZÖ'nin tüm alt boyutları ve geneli için hem daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları hem de daha fazla siber zorbalık yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır.
15. Sosyal ağ sitesi arkadaş sayısı 200'den fazla olan öğrencilerin 0-100 arası ve 100-200 arası olanlara göre PİKÖ-E'nin tüm alt boyutları ve geneli için daha fazla problemlili internet kullanımına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.
16. Sosyal ağ sitesi arkadaş sayısı 200'den fazla olan öğrencilerin 100-200 arası ve 0-100 arası olanlara göre, sosyal ağ sitesi arkadaş sayısı 100-200 arası olan öğrencilerin ise 0-100 arası olanlara göre hem daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları hem de daha fazla siber zorbalık yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır.
17. Genel olarak akademik başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin orta ve yüksek olanlara göre, akademik başarı düzeyi orta olan öğrencilerin ise yüksek olanlara

göre daha fazla problemlili internet kullanımına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

18. Akademik başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin orta ve yüksek olanlara göre daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları sonucuna ulaşılırken, genel olarak akademik başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin orta ve yüksek olanlara göre, akademik başarı düzeyi orta olan öğrencilerin ise yüksek olanlara göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır.

7.2. Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar neticesinde uygulamaya yönelik ve yapılacak olan araştırmalara yönelik bazı öneriler getirilmiştir.

7.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Günümüzde lise öğrencileri vakitlerinin çoğunu internet başında geçirmektedirler. Bu nedenle lise öğrencilerine problemlili internet kullanımı, siber zorbalık ve siber mağduriyet durumları hakkında okul müdürü, rehber öğretmen, bilişim teknolojileri öğretmeni veya sınıf öğretmenleri tarafından bilgilendirici seminerler düzenlenebilir. Çeşitli afişler, broşürler, videolar, dramalar, tiyatrolar hazırlanarak öğrencilerin bilgi düzeylerinin ve farkındalığının artırılması sağlanabilir.
2. İnternetin problemsiz bir şekilde kullanılması, siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyinin azaltılması için öğrencilerin kendi internet kullanımlarını denetim altına alabilmelerinin önemli olduğu düşünüldüğünden kendi kararlarını kendisi alabilen, kendi hayatını yönetme iradesine sahip olan yani özellikle iç denetime sahip bireylerin yetiştirmesine özen göstermelidir.
3. Aileler internetin kötü yanlarından çocuklarını bir nebze olsun uzak tutabilmek için onlara sosyalleşebileceği ortamlar hazırlayabilir. Ayrıca onları etkinliklere, spor faaliyetlerine, kurslara yönlendirebilir. Açık hava oyunları oynamak, arkadaş ve akraba ziyareti, eğlence parkları, hayvanat bahçesi, müzeler ve dini yerler gibi yerleri ziyaret etmek gibi açık hava etkinlikleri yapılabilir

4. Akademik başarı düzeyi arttığında problemlı internet kullanımı, siber zorbalık ve mağduriyet durumlarını yaşama ihtimali azaldığından ortaöğretim öğrencilerinin ders başarısını arttırmaya yönelik aktiviteler yapılabilir.
5. Algılanan internet kullanım düzeyi ileri olan öğrencilerin problemlı internet kullanımı, siber zorbalık ve mağduriyet durumlarını yaşama ihtimali arttığından bu kişilerin internet kullanma yetkinliklerini yazılım, kodlama gibi alanlarda kullanması sağlanabilir.
6. Ortaöğretim öğrencilerinin, ailelerinin ve öğretmenlerinin desteğiyle internet kullanma sürelerini denetim altına almayı öğreterek, zamanı etkili kullanma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olarak problemlı internet kullanımı, siber zorbalık ve mağduriyet durumlarını yaşama ihtimalleri azaltabilirler.

7.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Problemlı internet kullanımının, siber zorbalık ve mağduriyetle durumlarıyla karşılaşma durumlarının her geçen gün arttığı düşünülduğünde; problemlı internet kullanımı ve siber mağduriyet-zorbalığın denetim odağı, cinsiyet, internet sahipliğı, algılanan internet kullanım düzeyi, günlük internet kullanım süresi, sosyal ağ sitesi üyeliğı, sosyal ağ sitesi arkadaş sayısı ve akademik başarı düzeyiyle olan ilişkisi yeniden incelenebilir.
2. Problemlı internet kullanımının, siber zorbalık ve siber mağduriyet davranışlarının artmasına veya ortaya çıkmasına etki eden farklı diğer değişkenler incelenebilir.
3. Araştırma sonucuna göre her iki kişiden birisinin (N=283) sosyal medya hesabı bulunmaktadır. Bu durumda sosyal medyadaki arkadaş sayısı da önemli hale gelmektedir. Literatür incelendiğinde sosyal medya arkadaş sayısının problemlı internet kullanımı, siber zorbalık ve siber mağduriyet durumlarını nasıl etkilendiğine dair araştırmanın sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Bu konuda araştırma yapılabilir.

4. Bu araştırma Konya ili Beyşehir ilçesinde öğrenim gören ortaöğretim öğrencileri ile yapılmıştır. Bu çalışmanın ve gelecekteki yapılacak olan çalışmaların sonuçlarını daha genellenebilir hale getirmek için farklı coğrafi bölgeler, farklı şehirler çalışmaya dâhil edilebilir.

KAYNAKLAR

- Abdalla, M. M. I., Abdelal, M. S., & Soon, S. C. (2019). Attitude towards problem-based learning and its relationship with locus of control and academic self-concept among medical students. *Korean Journal of Medical Education*, 31(1), 11-18.
- Akbaba, S., & Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcıları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 105-121.
- Akbağ, M., Saymer, B., & Sözen, D. (2005). Üniversite öğrencilerinde stres düzeyi, denetim odağı ve depresyon düzeyi arasındaki ilişki üzerine bir inceleme. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21(21), 59-74.
- Akbıyık, C., & Kestel, M. (2016). Siber zorbalığın öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 844-859.
- Akgül, G. (2018). *Ergenlerde gelişimsel değişkenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilişkisinin incelenmesi* (Doktora tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akın, A. (2007). Akademik kontrol odağı ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(3), 9-17.
- Akın, M. & İskender, M. (2011). Internet addiction and depression, anxiety and stress. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(1), 138-148.
- Akpınar Aydoğmuş, E. (2017). *Ergenlerde sosyal güvende hissetme ve memnuniyet ile problemlili internet kullanımı arasındaki ilişkide sosyal medya tutumlarının aracılık rolü* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktürk, A. O. (2015). Analysis of cyberbullying sensitivity levels of high school students and their perceived social support levels. *Interactive Technology and Smart Education*, 12(1), 44-61.

- Aktürk, A. O., & Çiçek, S. (2017). Variables that predict perceptions of parents about their own children's levels of Internet addiction. *SDU International Journal of Educational Studies*, 4(2), 155-165.
- Alavi, N., Roberts, N., Sutton, C., Axas, N., & Repetti, L. (2015). Bullying victimization (being bullied) among adolescents referred for urgent psychiatric consultation: prevalence and association with suicidality. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 60(10), 427-431.
- Altundağ, Y., & Bulut, S. (2016). Aday sınıf öğretmenlerinde problemleri internet kullanımının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 5, 1-14.
- Arıca, O. T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, 167-184.
- Arıca, O. T. (2011). Siber zorbalık: Gençlerimizi bekleyen yeni tehlike. *Kariyer Penceresi*, 2(6), 10-12.
- Arıca, O. T. (2015). *Siber alemin avatar çocukları*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Arıca, O. T., Kınay, H. & Tanrıku, T. (2012). Siber zorbalık ölçeğinin ilk psikometrik bulguları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 101-114.
- Arıca, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Çıplak, S., Yılmaz, N., & Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *CyberPsychology & Behavior*, 11(3), 253-262.
- Arısoy, Ö. (2009). İnternet bağımlılığı ve tedavisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1, 55-67.
- Athanasiou, K., Melegkovits, E., Andrie, E. K., Magoulas, C., Tzavara, C. K., Richardson, C. ... Tsitsika, A. K. (2018). Cross-national aspects of cyberbullying victimization among 14-17 year old adolescents across seven European countries. *BMC Public Health*, 18(800).
- Ayas, T. (2011). Lise öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma yaygınlığı. XI. *Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi* (s. 3-5). İzmir: Ege Üniversitesi.

- Ayas, T., & Horzum, M. (2013). Relation between depression, loneliness, self-esteem and internet addiction. *Education, 133*(3), 283-290.
- Ayas, T., & Horzum, M. B. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu. *Elementary Education Online, 11*(2), 369-380.
- Ayas, T., & Horzum, M. B. (2013). İlköğretim öğrencilerinin internet bağımlılığı ve aile internet tutumu. *Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi, 4*(39), 46-57.
- Aydın, M. (2017). *Üniversite öğrencilerinin problemleri internet kullanımları ile alakalı olmayan inançları ve yetersizlik duygusu arasındaki ilişkiler* (Yüksek lisans tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aylıkçı, Ç. (2018). *Evli bireylerin problemleri internet kullanımı ile evlilik doyumu arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balcı, Ş., & Ayhan, B. (2007). Üniversite öğrencilerinin internet kullanım ve doyumları üzerine bir saha araştırması. *Selçuk İletişim, 5*(1), 174-197.
- Başdaş, E. (2018). *Ergenlerde problemleri internet kullanım davranışları ile yakın sosyal çevre sorunları ve içe / dışa yönelim sorunları arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Başköy, N. (2013). *Ortaöğretim öğrencilerinin internet bağımlılık, siber zorbalık ve bilgisayara karşı tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baştürk-Akca, E., Sayımer, İ., & Ergül, S. (2015). Ortaokul öğrencilerinin sosyal medya kullanımları ve siber zorbalık deneyimleri: Ankara örneği. *Global Media Journal TR Edition, 5*(10), 71-86.
- Baykal, F. (2016). *Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin ailedeki koruyucu etmenlerle ilişkisi: Afyonkarahisar ili örneği* (Yüksek lisans tezi). Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayraktutan, F. (2005). *Aile içi ilişkiler açısından internet kullanımı* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Bayram, F. (2017). *Siber zorbalık yapma siber mağdur olma ve denetim odağı arasındaki ilişkinin bazı kişisel değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Beard, K. W. & Wolf, E. M. (2001). Modification in the proposed diagnostic criteria for internet addiction. *Cyberpsychology & Behavior*, 4(3), 377-383.
- Beran, T., & Li, Q. (2005). Cyber-harassment: a study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265-277.
- Betts, L. R., Baguley, T., & Gardnerof, S. E. (2019). Examining adults' participant roles in cyberbullying. *Journal of Social and Personal Relationships*, 1-9.
- Bilgehan, T. (2018). *Lisede öğrenim gören adölesanların internet kullanımının ve psikososyal uyum düzeylerinin değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Buluş, M. (2000). Ergen öğrencilerde denetim odağı: Yalnızlık düzeyi ilişkisi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 165-176.
- Büyükfiliz, B. (2016). *18-25 yaş arası genç yetişkinlerde problemlerli internet kullanımı ve iletişim becerileri arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Campbell, M. A. (2005). Cyberbullying: An old problem in a new guise? *Australian Journal of Guidance and Counseling*, 15(1), 68-76.
- Campfield, D. C. (2008). *Cyber bullying and victimization: psychosocial characteristics of bullies, victims, and bully/victims* (Doctoral dissertation). Missoula, MT: University of Montana.
- Caplan, S. E. (2002). Problematic internet use and psychosocial well-being: Development of a theory-based cognitive-behavioral measurement instrument. *Computer in Human Behavior*, 18(5), 553-575.
- Caplan, S. E. (2010). Theory and measurement of generalized problematic Internet use: A two-step approach. *Computers in Human Behavior*, 26, 1089-1097.
- Carbonell, X., Chamarro, A., Oberst, U., Rodrigo, B., & Prades, M. (2018). Problematic use of the internet and smartphones in university students: 2006–

2017. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(3), 475.
- Casas, J. A., Del Rey, R., & Ortega-Ruiz, R. (2013). Bullying and cyberbullying: convergent and divergent predictor variables. *Computers in Human Behavior*, 29(3), 580-587.
- Ceritli, U. (2016). *Lise öğrencilerinde bağlanma stillerinin problemleri internet kullanımına etkisi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ceyhan, A. A. (2011). Ergenlerin problemleri internet kullanım düzeylerinin yordayıcıları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 18(2), 85-94.
- Ceyhan, A. A., & Ceyhan, E. (2014). Problemleri internet kullanım ölçeğinin ergenlerde geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Bağımlılık Dergisi*, 15(2), 56-64.
- Ceyhan, E. (2010). Problemleri internet kullanım düzeyi üzerinde kimlik statüsünün, internet kullanım amacının ve cinsiyetin yordayıcılığı. *Educational Sciences*, 10(3), 1323-1355.
- Chak, K., & Leung L. (2004). Shyness and locus of control as predictors of Internet addiction and Internet use. *CyberPsychology & Behavior*, 7(5), 559-570.
- Chao, C. M., & Yu, T. K. (2017). Associations among different internet access time, gender and cyberbullying behaviors in Taiwan's adolescents. *Frontiers in Psychology*, 8, 1104.
- Cicioğlu, M. (2014). *Eğitim yönetimi ve denetimi bilim dalı öğrencilerin problemleri internet kullanımı ve siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşleri* (Yüksek lisans tezi). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ciminli, A., & Kağan, M. (2016). Ergenlerde sanal zorbalık ve mağduriyetin cinsiyet, sınıf, okul değişkenleri ve kişilik özellikleriyle ilişkisinin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 3(2), 14-34.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2013). *Research methods in education*. London: Routledge.
- Çalışgan, H. (2013). *İlköğretim öğrencilerinde internet bağımlılığı ve siber zorbalık* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetin, B., Eroğlu, Y., Peker, A., Akbaba, S., & Pepsoy, S. (2012). Ergenlerde ilişkisel-karşılıklı bağımlı benlik kurgusu, siber zorbalık ve psikolojik

- uyumsuzluk arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 637- 653.
- Çevikbaş, P. E. (2018). *Ortaokul ve lise öğrencilerinin adil dünya inançlarının denetim odağı ve anne baba tutumu açısından gelişimsel olarak incelenmesi* (Doktora tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Çiftgöz, P. (2018). *Üniversite sınavına hazırlanan lise öğrencilerinde denetim odağı inancının umutsuzluk düzeylerine etkisi: Avcılar-Beylikdüzü örnekleme* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dağ, İ. (1990). *Kontrol odağı ve stresle başa çıkma stratejileri ve psikolojik belirti gösterme ilişkileri* (Doktora tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dağ, İ. (1991). Rotter'in iç-dış kontrol odağı ölçeği (RİDKOÖ)'nin üniversite öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliği. *Psikoloji Dergisi*, 7(26), 10-16.
- Dalmaz, E. (2014). *Üniversite öğrencilerinde siber zorbalık/mağduriyet, depresyon ve anksiyete arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Davis, R. A. (2001). A cognitive-behavioral model of pathological internet use (PIU). *Computers in Human Behavior*, 17(2), 187-195.
- Debernardi, N. R. (2012). *Problematic internet use: exploring the roles of attachment and social competency* (Doctoral dissertation). Kansas City, MO: University of Missouri-Kansas City.
- Demir, İ., Peker Özköklü, D., & Aygün Turgüt, B. (2015). Ergenlerin problemleri internet kullanımının yordanmasında denetim odağı ve yaşam doyumunun rolü. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 720-731.
- Dibekoğlu, Z. (2006). *Okul yöneticilerinin denetim odaklarına göre tükenmişlik düzeyleri* (Yüksek lisans tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dilber, Y. (2013). *Ergenlerde görülen siber zorba/mağdur yaşantılarının utanç/suçluluk ve intikam duyguları çerçevesinde incelenmesi: Bursa ili örneği* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dilmaç, B. (2009). Sanal zorbalığı yordayan psikolojik ihtiyaçlar: Lisans öğrencileri için bir ön çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1291-1325.

- Dinç, M. (2014). *Teknolojiyi bilinçli kullanıyorum*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Dönmez, A. (1986). Denetim odağı: Temel araştırma alanları, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 19(1-2), 260-280.
- Dörnyei, Z. (2007). *Research methods in applied linguistics*. New York, NY: Oxford University Press.
- Durak, Ö. G., Ünal, Ş., & Erdoğan, A. (2018). Lise öğrencilerinde problemlerli internet kullanımı ile saldırgan davranışların ilişkisi: Özel Ahmet Şimşek Anadolu Lisesi örneği. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 53(1), 217-228.
- Efiliti, E. (2006). *Ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırganlık, denetim odağı ve kişilik özelliklerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi* (Doktora tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- El Asam, A., Samara, M., & Terry, P. (2019). Problematic internet use and mental health among British children and adolescents. *Addictive Behaviors*, 90, 428-436.
- Erbıçer, E. S. (2017). *Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerinin sosyal uyuma ve bazı kişisel değişkenlere göre incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erdoğan, B. (2003). Denetim odağı ve önbilgi düzeyinin öğrencilerin öğretim materyallerini kontrol tercihlerine etkisi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 2(3), 31-46.
- Erdur-Baker, Ö., & Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.
- Erdur-Baker, Ö., & Tanrıkulu, İ. (2010). Psychological consequences of cyber bullying experiences among Turkish secondary school children. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, 2771-2776.
- Eroğlu, Y. (2011). *Koşullu öz-değer, riskli internet davranışları ve siber zorbalık/mağduriyet arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Eroğlu, Y., & Peker, A. (2011). Aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek ve siber mağduriyet: yapısal eşitlik modeliyle bir inceleme. *Akademik Bakış Dergisi*, 27, 1-15.
- Eroğlu, Y., Aktepe, E., Akbaba, S., Işık, A. & Özkorumak, E. (2015). Siber zorbalık ve mağduriyetin yaygınlığının ve risk faktörlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 40(177), 93-107.
- Esen, E., & Siyez, D. M. (2011). Ergenlerde internet bağımlılığını yordayan psiko-sosyal değişkenlerin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), 127-138.
- Estévez, A., Villardón, L., Calvete, E., Padilla, P., & Orue, I. (2010). Adolescentes víctimas de cyber-bullyng: Prevalencia y características. *Psicología Conductual*, 18, 73-89.
- Eşgi, N. (2013). Dijital yerli çocukların ve dijital göçmen ebeveynlerinin internet bağımlılığına ilişkin algılarının karşılaştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(3), 181-194.
- Evegü, E. (2014). *Ergenlerde siber zorbalığın utangaçlık ve bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Malatya: Malatya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Fernández-Villa, T., Alguacil Ojeda, J., Almaraz Gómez, A., Cancela Carral, J. M., Delgado-Rodríguez, M., García-Martín. ... Martín, V. (2015). Problematic internet use in university students: Associated factors and differences of gender. *Adicciones*, 27(4), 265-275.
- Firat, M., & Özdamar Keskin, N. (2017). İnternet Teknolojileri. Volkan Tüzer ve M. Recep Okur (Ed.). *Temel Bilgi Teknolojileri-I* içinde (s. 91-112). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Gámez-Guadix, M., Orue, I., Smith, P. K., & Calvete, E. (2013). Longitudinal and reciprocal relations of cyberbullying with depression, use, and problematic internet use among adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 53, 446-452.
- Gámez-Guadix, M., Villa-George, F. I., & Calvete, E. (2012). Measurement and analysis of the cognitive-behavioral model of generalized problematic internet use among Mexican adolescents. *Journal of Adolescence*, 35(6), 1581-1591.

- Gemici Ünsal, Ş. (2015). *Öğrencilerinin internet bağımlılığını yordayan psiko-sosyal değişkenlerin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gencer, H. (2017). *Ortaokul öğrencilerinde internet bağımlılığı ve siber zorbalık davranışları ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gezgin, D. M., & Çuhadar, C. (2012). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırma Dergisi*, 2(2), 93-104.
- Gibb, B. E., & Hanley, A. J. (2010). Depression and interpersonal stress generation in children: Prospective impact on relational versus overt victimization. *International Journal of Cognitive Therapy*, 3, 358-67.
- Gokdemir, O., & Akturk, A. O. (2016). Examination of adolescents' coping ways with cyberbullying. *The Eurasia Proceedings of Educational & Social Sciences*, 4, 582-589.
- Gök, A. Y. (2017). *Ergenlerde problemlerli internet kullanımı, kişilik özellikleri ve sosyal beceri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gönenç, N. (2018). *Üniversite öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyetin duygusal zeka ve psikolojik iyi oluş açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Griffiths, M. D (2000). Internet addiction-time to be taken seriously? *Addiction Research*, 8(5), 413-418.
- Günlü, A. & Ceyhan, A. A. (2017). Ergenlerde internet ve problemlerli internet kullanım davranışının incelenmesi. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 4(1), 75-117.
- Günlü, D. (2016). *Ergenlerde internet ve problemlerli internet kullanım davranışının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Hanewald, R. (2008). Confronting the pedagogical challenge of cyber safety. *Australian Journal of Teacher Education*, 33(3), 1-16.

- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29(2), 129-156.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2015). *Bullying beyond the schoolyard: preventing and responding to cyberbullying* (2nd Edition). Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Hoff, D. L., & Mitchell, S. N. (2009). Cyberbullying: Causes, effects, and remedies. *Journal of Educational Administration*, 47(5), 652-665.
- Hou, J., Ndasauka Y., Jiang, Y., Ye, Z., Wang, Y., Yang, L. ... Zhang X. (2017). Excessive use of WeChat, social interaction and locus of control among college students in China. *Plos One*, 12(8).
- Huck, S.W. (2012). *Reading statistics and research* (6th ed.). Boston, MA: Pearson.
- İğdeli, F. (2018). *Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık, siber mağduriyet ve siber zorbalık duyarlılıklarının çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- İlhan, A. Ü. (2016). *Ortaöğretim öğrencilerinin siber zorbalık ve internet saldırganlık düzeyleri ile sosyal medyaya ilişkin tutumlarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü. (Nisan 2019). <http://www.istanbulsaglik.gov.tr/w/sb/per/belge/bagimlilik.pdf>, Erişim Tarihi: 01.03.2019.
- Jelenchick, L. A., Hawk, S. T., & Moreno, M. A. (2016). Problematic internet use and social networking site use among dutch adolescents. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 28(1), 119-121.
- Jia, R., & Jia, H. H. (2016). Maybe you should blame your parents: Parental attachment, gender, and problematic Internet use. *Journal of Behavioral Addictions*, 5(3), 524-528.
- Johnson, C. L. (2011). *An examination of the primary and secondary effects of cyberbullying: Development and testing of a cyber-bullying moderator/mediator model* (Doctoral dissertation). Detroit, MI: Wayne State University.

- Kabakçı Yurdakul, I., & Yaman, F. (2018). *İnternetin bilinçli ve güvenli kullanım saha çalışması*. Bilgi ve İletişim Teknolojileri Kurumu.
- Kapıkıran, N. A. (2007). İlköğretim birinci kademe öğretmenlerinde denetim odağının yordayıcısı olarak öğretmenlerin öz-yetkinliklerinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(34), 50-56.
- Karaaytu, H. (2015). *Facebook kullanan liseli öğrencilerin siber zorbalık eğilimi Balıkesir il örneği* (Yüksek lisans tezi). Gaziantep: Zirve Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karahisar, T. (2014). İnternette çocukları bekleyen riskler ve medya okuryazarlığı. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC*, 4(4), 82-95.
- Kararımak, Ö., & Çetinkaya, R. S. (2011). Benlik saygısının ve denetim odağının psikolojik sağlamlık üzerine etkisi: duyguların aracı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 30-43.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi* (15. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Kavuk, M., & Keser, H. (2016). İlköğretim okullarında siber zorbalık. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, 31(3), 520-535.
- Kayri, M., & Günücü, S. (2009). İnternet bağımlılık ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 42(1), 157-175.
- Keith, S., & Martin, M. E. (2005). Cyber-bullying: Creating a culture of respect in a cyber world. *Reclaiming Children and Youth*, 13, 224-228.
- Kelleci, M. (2008). İnternet, cep telefonu, bilgisayar oyunlarının çocuk ve gençlerin ruh sağlığına etkileri. *Taf Preventive Medicine Bulletin*, 7(3), 253-256.
- Keser, Z. (2007). *Ortaöğretim okul müdürlerinin yetki ve sorumluluklarını kullanma derecelerinin belirlenmesi* (Yüksek lisans tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıç, Z., & Durat, G. (2017). Üniversite öğrencilerinde problemlerli internet kullanımının genel psikolojik belirtileri ve sosyal fobi ile ilişkisi. *Sakarya Tıp Dergisi*, 7(2), 97-104.

- Kır, İ., & Sulak, Ş. (2014). Eğitim fakültesi öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 13(51), 150-167.
- Kim, H. K., & Davis, K. E. (2009). Toward a comprehensive theory of problematic internet use: Evaluating the role of self-esteem, anxiety, flow, and the self-rated importance of internet activities. *Computers in Human Behavior*, 25(2), 490-500.
- Kim, J., Walsh, E., Pike, K., & Thompson, E. A. (2019). Cyberbullying and victimization and youth suicide risk: the buffering effects of school connectedness. *The Journal of School Nursing*.
- Kim, M. A., Kim, S. J., & Cho, H. (2017). Effects of tactile stimulation by fathers on physiological responses and paternal attachment in infants in the NICU: A pilot study. *Journal of Child Health Care*, 21(1), 36-45.
- Kim, S., & Kim, R. (2002). A study of internet addiction: status, causes, and remedies- focusing on the alienation factor. *International Journal of Human Ecology*, 3(1), 1-19.
- Kocatürk, M. (2014). *Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ile siber zorbalık arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Korkmaz, A. (2016). Siber zorbalık davranışları sergileme ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarının karşılaştırılması. *TRT Akademi*, 1(2), 620-639.
- Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 22-30.
- Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2012). Traditional bullying as a potential warning sign of cyberbullying. *School Psychology International*, 33(5), 505-519.
- Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2013). Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, 53(1), 13-20.
- Kowalski, R. M., Limber, S. P., & Agatston, P. W. (2012). *Cyberbullying: Bullying in the digital age* (2nd Edition). UK: Blackwell Publishing.
- Kozan, M. (2018). *Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri ve siber zorbalığa ilişkin*

- duyarlılıklarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kurt, Y. Ö. (2014). *Meslek lisesi öğrencilerinde problemlili internet kullanımı, bilişsel yetenek ve dikkat becerilerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İzmir: Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kwon, J. H., Chung, C. S., & Lee, J. (2011). The effects of escape from self and interpersonal relationship on the pathological use of internet games. *Community Mental Health Journal*, 47(1), 113-121.
- Lee, J. Y., Kwon, Y., Yang, S., Park, S., Kim, E. M., & Na, E. Y. (2017). Differences in friendship networks and experiences of cyberbullying among Korean and Australian adolescents. *The Journal of Genetic Psychology*, 178(1), 44-57.
- Leung, L. ve Lee, P. S. N. (2012). The influences of information literacy, internet addiction and parenting styles on internet risks. *New Media & Society*, 14(1), 117-136.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools: A research of gender differences. *School Psychology International*, 27, 157-170.
- Li, Q., Cross, D., & Smith, P. K. (2012). *Cyberbullying in the global playground: research from international perspectives* (1st Edition). UK: Blackwell Publishing.
- Machimbarrena, J. M., Calvete, E., Fernández-González, L., Álvarez-Bardón, A., Álvarez-Fernández, L., & González-Cabrera, J. (2018). Internet risks: An overview of victimization in cyberbullying, cyber dating abuse, sexting, online grooming and problematic internet use. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(11), 2471.
- Manap, A. (2012). *İlköğretim ikinci kademe öğrencileri ve siber zorbalık: Samsun ili örneği* (Yüksek lisans tezi). Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Marco, J. H., & Tormo-Irun, M. P. (2018). Cyber victimization is associated with eating disorder psychopathology in adolescents. *Frontiers in Psychology*, 9, 987.

- Marshall, M. N. (1996). Sampling for qualitative research. *Family Practice*, 13, 522-525.
- Meena, P. S., Mittal, P. K., & Solanki, R. K. (2012). Problematic use of social networking sites among urban school going teenagers. *Industrial Psychiatry Journal*, 21(2), 94-97.
- Metin, K. E. (2017). *Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin siber zorbalık yaşama düzeyleri ve siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Metli, G. (2017). *Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık, siber mağduriyet ve insani değerleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nocentini, A., Calmaestra, J., Schultze-Krumbholz, A., Scheithauer, H., Ortega, R., & Menesini, E. (2010). Cyberbullying: Labels, behaviours and definition in three european countries. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 20(2), 129-142.
- Odacı, H., & Berber Çelik, Ç. (2011). Üniversite öğrencilerinin problemleri internet kullanımlarının akademik öz-yeterlik, akademik erteleme ve yeme tutumları ile ilişkisi. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 7(1), 389-403.
- Odacı, H., & Çikrikci, Ö. (2017). Problemleri internet kullanımında depresyon, kaygı ve stres düzeyine dayalı farklılıklar. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 4(1), 41-61.
- Oktan, V. (2015). Üniversite öğrencilerinde problemleri internet kullanımı, yalnızlık ve algılanan sosyal destek. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(1), 281-292.
- Ortega-Ruiz, R., Elipe, P., Mora-Merchán, J., & Calmaestra, J. (2009). The emotional impact on victims of traditional bullying and cyberbullying: A study of Spanish adolescents. *Zeitschrift für Psychologie/Journal of Psychology*, 217, 197-204.
- Otrar, M., & Ökte, A. (2014). Öğrencilerin zorbalık eğilimleri ile sosyal medya tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of Research in Education and Teaching*, 3, (135-144).
- Ögel, K. (2012). *İnternet bağımlılığı: İnternetin psikolojisini anlamak ve bağımlılıkla başa çıkmak*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Özbay, A. (2013). *Ergenlerde siber zorbalık, siber mağduriyet, aleksitimi ve öfke ifade etme biçimleri arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Özdemir, M., & Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(4), 605-626.
- Özdemir, S. (2015). *Ergenlerde siber zorbalık ve mağduriyetin, anne-baba ve akran ilişkilerine göre incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özer, G. (2016a). *Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeyleri ile siber zorbalığın öğrenciler üzerindeki etkileri ve siber zorbalıkla baş etme stratejileri*. (Yüksek lisans tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özer, H. (2016b). *Ortaokul ve lise öğrencilerinin siber zorbalık tutum ve duyarlılıklarının drama metoduyla incelenmesi* (Doktora tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Özgür Yörük, B. (2018). *Ergenlerin problemlili internet kullanımı ve sosyal hizmet uygulama önerileri* (Yüksek lisans tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pallant, J. (2013). *SPSS survival manual* (5th edition). Berkshire, UK: McGraw-Hill Education.
- Park, M. H., Park, S., Jung, K. I., Kim, J. I., Cho, S. C., & Kim, B. N. (2018). Moderating effects of depressive symptoms on the relationship between problematic use of the internet and sleep problems in Korean adolescents. *BMC Psychiatry*, 18, 280.
- Parris, L. N., Varjas, K., & Meyers, J. (2014). "The internet is a mask": High school students' suggestions for preventing cyberbullying. *The Western Journal of Emergency Medicine*, 15(5), 587-592.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148-169.

- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2010). Cyberbullying and self-esteem. *Journal of School Health, 80*(12), 614-621.
- Peker, A. (2013). *İnsani değerler yönelimli psiko-eğitim programının problemli internet kullanımı ve siber zorbalık üzerindeki etkisi* (Doktora tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Peker, A. ve İskender, M. (2015). İnsani değerler yönelimli psiko-eğitim programının siber zorbalık üzerindeki etkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19*(1), 11-22.
- Rice, E., Petering, P., Rhoades, H., Winetrobe, H., Goldbach, J., Plant, A. ... Kordic, T. (2015). Cyberbullying perpetration and victimization among middle-school students. *American Journal of Public Health, 105*(3), 66-72.
- Roma, P., Ricci, F., Kotzalidis, G. D., Guidarelli, B., Pancheri, C., Mazza, C. ... Ferracuti, S. (2019). Psychopathology and personality in problematic internet users. *Rivista di Psichiatria, 54*(1), 24-30.
- Rosenkranz, T., Müller, K. W., Dreier, M, Beutel, M. E., & Wölfling, K. (2017). Addictive potential of internet applications and differential correlates of problematic use in internet gamers versus generalized internet users in a representative sample of adolescents. *European Addiction Research, 23*, 148-156.
- Rotsztein, B. (2003). Problem internet use and locus of control among college students: Preliminary findings. In *35th Annual Conference of the New England Educational Research Organization* (pp. 1-13). Portsmouth: New Hampshire.
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied, 80*(1), 1-28.
- Sakallı, H., & Çiftçi, S. (2016). Sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama, 6*(2), 100-119.
- Sakarya, H. K. (1998). *İlkokul öğretmenlerinde kontrol odağı ve öğrencilerinin kontrol odağının oluşumuna etkileri* (Yüksek lisans tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Sarıkaya, P. (2007). *Tükenmişlik sendromunun kişilik özelliklerinden denetim odağı ile ilişkisi ve bir uygulama* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Say, G., & Batıgün, A. D. (2016). Problemlerli internet kullanımı ile ebeveyn-ergen ilişki niteliği, yalnızlık, öfke ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 29, 324-334.
- Schneider, S. K., O'Donnell, L., Stueve, A., & Coulter, R. W. S. (2012). Cyberbullying, school bullying, and psychological distress: A regional census of high school students. *American Journal of Public Health*, 102(1), 171-177.
- Schultze-Krumbholz, A., Jakel, A., Schultze, M., & Scheithauer, H. (2012). Emotional and behavioural problems in the context of cyberbullying: A longitudinal study among German adolescents. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 17, 329-345.
- Selkie, E. M., Kota, R., & Moreno, M. (2016). Cyberbullying behaviors among female college students: Witnessing, perpetration, and victimization. *College Student Journal*, 50(2), 278-287.
- Semerci, A. (2017). Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(4), 1285-1300.
- Serin, H. (2012). *Ergenlerde siber zorbalık/siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sezer, M., Sahin, I., & Akturk, A. O. (2013). Cyber Bullying Victimization of Elementary School Students and Their Reflections on the Victimization. *Online Submission*, 7(12), 1942-1945.
- Shapira, N. A., Lessig, M. C., Goldsmith, T. D., Szabo, S. T., Lazoritz, M., Gold, M. S. ... Stein, D. J. (2003). Problematic internet use: Proposed classification and diagnostic criteria. *Depression & Anxiety*, 17(4), 207-216.
- Shariff, S. (2008). *Cyberbullying, issues and solutions for the school, the classroom and the home* (1st Edition). New York, NY: Routledge.

- Shariff, S., & Gouin, R. (2005). Cyber-dilemmas: Gendered hierarchies, free expression and cyber-safety in schools. In *Oxford Internet Institute conference at Oxford University* (Vol. 20, pp. 147-154). Oxford, UK.
- Sharma, D., Kishore, J., Sharma, N., & Duggal, M. (2017). Aggression in schools: Cyberbullying and gender issues. *Asian Journal of Psychiatry*, 29, 142-145.
- Shepherd, S., Owen, D., Fitch, T. J., & Marshall, J. L. (2006). Locus of control and academic achievement in high school students. *Psychological Reports*, 98(2), 318-322.
- Sırakaya, M., & Seferoğlu, S. S. (2013). Öğretmen adaylarının problemleri internet kullanımlarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 28(1), 356-368.
- Šléglová, V., & Cerna, A. (2011). Cyberbullying in Adolescent Victims: Perception and Coping. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 5(2), Retrieved from <https://cyberpsychology.eu/article/view/4248>
- Slonje, R., & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147-154.
- Smith, P. K. (2012). Cyberbullying and cyber aggression. In *Handbook of school violence and school safety* (pp. 111-121). New York, NY: Routledge.
- Smith, P.K., Mahdavi, J., Carvalho, M., & Tippett, N. (2006). *An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying*. Research Brief No.RBX03-06. London: DfES.
- Strateji Geliştirme Başkanlığı. (Şubat 2019). <http://sgb.kulturturizm.gov.tr/TR-15252/turkiyede-internet-kullanimi-yuzde-1750-artti.html>, Erişim Tarihi: 27.02.2019.
- Strom, P. S., & Strom, R. D. (2008). Cyberbullying by adolescents: A preliminary assessment. *The Educational Forum*, 70(1), 21-36.
- Suler, J. (1996). Why is this thing eating my life? Computer and cyberspace addiction at the "Palace". <http://www.rider.edusuler/psycyber/eatlife.html>, Erişim Tarihi: 03.03.2019.

- Süslü, D. P. (2016). *Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyetin benlik saygısı, anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi* (Doktora tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şam, M. (2017). *Ergenlerde siber zorba ve mağdur olmanın anne baba tutumları ve okul iklimi ile ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tabak, A., Erkuş, A., & Meydan, H. C. (2010). Denetim odağı ve yenilikçi birey davranışları arasındaki ilişkiler: belirsizliğe tolerans ve risk almanın aracılık etkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 159-176.
- Tanrıkulu, T. (2013). *Siber zorbalık ile ilgili değişkenlerin incelenmesi ve gerçeklik terapisi yönelimli bir müdahale programının siber zorbaca davranışlar üzerindeki etkisi* (Doktora tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Taşdelen, B., & Çataldaş, İ. (2017). Üniversite öğrencilerinin sosyal medya ve mahremiyete yönelik görüşleri: Lefke Avrupa Üniversitesi örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(2), 826-844.
- Taştekin, E. (2016). *Ergenlerin arkadaşlık ilişkileri ve benlik saygısı ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkiler* (Yüksek lisans tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Taylor, M. (2010). Does locus of control predict young adult conflict strategies with superiors? An examination of control orientation and the organizational communication conflict instrument. *North American Journal of Psychology*, 12 (3), 445-458.
- Tekedere, H. (2009). *Web tabanlı probleme dayalı öğrenmede denetim odağının öğrencilerin başarısına, problem çözme becerisi algısına ve öğrenmeye yönelik tutumlarına etkisi* (Doktora tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tekedere, H., & Mahiroğlu, A. (2014). Web tabanlı probleme dayalı öğrenmede denetim odağının web tabanlı ve probleme dayalı öğrenmeye yönelik tutuma etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 39(171), 211-229.
- Tekeli, Ş. G. (2010). *Lise son sınıf öğrencileri ile üniversite öğrencileri arasında bir karşılaştırma: Akademik benlik yeterliği, denetim odağı, stresle başa çıkma ve*

- problem çözme becerisi* (Doktora tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26, 277-87.
- Topçu, Ç., Yıldırım, A., & Erdur-Baker, Ö. (2013). Cyber bullying @ schools: What do Turkish adolescents think? *International Journal for the Advancement of Counseling*, 6(1), 139-151.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu). (2018). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. <http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim Tarihi: 01.03.2018
- Tutgun, A. (2009). *Öğretmen adaylarının problemleri internet kullanımlarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tümkaya, Y. D. (2000). İlkokul öğretmenlerindeki denetim odağı ve tükenmişlikle ilişkisi. *PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8, 82-97.
- Türk, A. (2018). *6. ve 7. sınıf öğrencilerinde akademik motivasyon ve siber zorbalığın incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Mersin: Toros Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkoğlu, S. (2013). *Ergenlerin problemleri internet kullanımları ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Uludaşdemir, D. (2017). *12-17 yaş arası adölesanların siber zorbalık deneyimleri ve ebeveynlerin siber zorbalık konusundaki farkındalık durumlarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Ünver, H. (2016). *Siber zorbalık ile problemleri internet kullanımı ve riskli internet davranışı arasındaki ilişki ve bu değişkenlerin çeşitli demografik özellikler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ankara: Gazi üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Vandebosch, H., & Van Cleemput, K. (2008). Defining cyberbullying: A qualitative research into the perceptions of youngsters. *Cyberpsychology & Behavior*, 11(4), 499-503.
- Vieira, M. A., Rønning, J. A., Mari, J. J., & Bordin, I. A. (2019). Does cyberbullying occur simultaneously with other types of violence exposure? *Brazilian Journal of Psychiatry*.
- Wearesocial. (Şubat 2019). Global Digital Report. <https://dijilopedi.com/2019-turkiye-internet-kullanim-ve-sosyal-medya-istatistikleri/>, Erişim Tarihi: 27.02.2019.
- Williams, K. R., Guerra, N. G. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying, *Journal of Adolescent Health*, 41, 14-21.
- Yalçınöz, V. (2017). *Ergenlerin problemlili internet kullanımı ile sınav kaygısı düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yaman, E., & Peker, A. (2012). Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 819-833.
- Yaman, E., & Sönmez, Z. (2015). Ergenlerin siber zorbalık eğilimleri. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 2(1), 18-31.
- Yaman, E., Eroğlu, Y., & Peker, A. (2011). *Başa çıkma stratejileriyle okul zorbalığı ve siber zorbalık*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Yaman, K. (2017). *Ergenlerde anne baba algısı, uyum düzeyi ve problemlili internet kullanım ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yang, S. J., Stewart, R., Lee, J. Y., Kim, J. M., Kim, S. W., Shin, I. S. ... Yoon, J. S. (2014). Prevalence and correlates of problematic internet experiences and computer-using time: a two-year longitudinal study in korean school children. *Psychiatry Investig*, 11(1), 24-31.
- Yaşar, S. (2013). *Üniversite öğrencilerinin denetim odağı ve bilgisayar laboratuvarına yönelik tutumlarının siberaylaklık davranışlarına etkisi* (Yüksek lisans tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Ye, Y., & Lin, L. (2015). Examining relations between locus of control, loneliness, subjective well-being, and preference for online social interaction. *Psychological Reports: Mental & Physical Health*, 116(1), 164-175.
- Yelci, H. (2018). *Ortaokul öğrencilerinde siber zorbalık ile saldırganlık ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yener, E. M. (2018). *Öğretmen adaylarının denetim odağı ve öz yeterlik inançlarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldırım, İ. (2015). *Okul yöneticilerinin kişilik ve denetim odağı özelliklerinin öğretmenlerin iş doyumunu ve okul etkililiği açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Young, K. S. (1996). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology & Behavior*, 1(3), 237-244.
- Young, K. S. (1997). What makes the Internet addictive: Potential explanations for pathological Internet use. In *105th annual conference of the American Psychological Association* (Vol. 15, pp. 12-30). Chicago, IL
- Young, K. S. (1999). Internet addiction: Symptoms, evaluation and treatment. *Innovations in clinical practice: A source book*, 17(17), 351-352.
- Young, K. S. (2009). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology & Behavior*, 1(3), 201-211.
- Yurdakoş, K., & Biçer, E. B. (2019). İnternet bağımlılık düzeyinin akademik ertelemeye etkisi: Sağlık yönetimi öğrencileri üzerine bir araştırma. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 243-278.
- Yüce, Ç. B. (2018). *Lise öğrencilerinde problemlerli internet kullanımının kontrol odağı, problem çözme becerisi, sosyal destek değişkenleri ile ilişkisi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zsila, A., Orosz, G., Király, O., Urbán, R., Ujhelyi, A., Jármi, E. ... Demetrovics, Z. (2018). Psychoactive substance use and problematic internet use as predictors of bullying and cyberbullying victimization. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 16(2), 466-479.

EKLER

EK-1: Kişisel Bilgi Formu

Sevgili Öğrenciler,

Bu anketlerden elde edilen sonuçlar bilimsel bir çalışmada kullanılacaktır. Sizden istenilen bu ifadeleri okuduktan sonra sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (X) işareti koymanızdır. Lütfen her ifadeye mutlaka TEK yanıt veriniz ve kesinlikle BOŞ bırakmayınız. En uygun yanıtları vereceğinizi ümit eder katkılarınız için teşekkür ederim.

Sena Çiçek

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz?

- Kız Erkek

2. Evinizde internet bağlantısı var mı?

- Var Yok

3. İnternet kullanım düzeyiniz?

- Düşük Orta İleri

4. Günde kaç saat internet kullanırsınız?

- Hiç 0-1 saat 1-3 saat 3-5 saat 5 saat ve üzeri

5. Sosyal ağ sitesi üyeliği?

- Var Yok

6. Sosyal ağ sitesi arkadaş sayınız? (En çok arkadaşınızın olduğu sosyal ağ sitesine göre işaretleyiniz.)

- 0-100 100-200 200 ve üzeri

7. Akademik başarı düzeyiniz. (Hangi sınıfta okuyorsanız o sınıfa kadar ki akademik ortalamalarınızı işaretleyiniz. Ör; lise 3 de okuyan bir öğrenci lise 1, lise 2 ve lise 3' ü işaretleyecek)

<u>Lise 1. Sınıf</u>	<u>Lise 2. Sınıf</u>	<u>Lise 3. Sınıf</u>	<u>Lise 4. Sınıf</u>
☐ 0-49,99	☐ 0-49,99	☐ 0-49,99	☐ 0-49,99
☐ 50-59,99	☐ 50-59,99	☐ 50-59,99	☐ 50-59,99
☐ 60-69,99	☐ 60-69,99	☐ 60-69,99	☐ 60-69,99
☐ 70-84,99	☐ 70-84,99	☐ 70-84,99	☐ 70-84,99
☐ 85-100	☐ 85-100	☐ 85-100	☐ 85-100

EK-2: Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen (PİKÖ-E)

PROBLEMLİ İNTERNET KULLANIMI ÖLÇEĞİ

Açıklama: Bu anket, bireylerin internet kullanım davranışlarını betimlemek için hazırlanmıştır. Sizden istenen, internet kullanırken genellikle gösterdiğiniz davranışları dikkate alarak, aşağıdaki ifadelerden her birinin size uygunluk derecesini belirlemenizdir. Lütfen, hiçbir maddeyi boş bırakmayınız. Yanıtlarken kendi internet kullanım davranışlarınızı olduğu gibi yansıtmamız, sonuçların daha sağlıklı değerlendirilmesine katkıda bulunacaktır. Yanıtlarınız ile bu bilimsel araştırmaya katıldığınız için teşekkürler.	Hiç Uygun Değil	Nadiren Uygun	Biraz Uygun	Oldukça Uygun	Tamamen Uygun
1. İnternet bağlantımı kesmeye her karar verdiğimde kendi kendime “birkaç dakika daha” diyorum.					
2. İnternette geçirdiğim zaman çoğunlukla uyku süremi azaltıyor.					
3. İnternet ortamında elde ettiğim saygıyı günlük yaşamımda <u>bulamıyorum</u> .					
4. İnternette, diğer ortamlara göre daha kolay ilişki kuruyorum.					
5. İnternette ismimi gizlemek beni daha özgür kılıyor.					
6. Çok istememe rağmen interneti uzun süre kullanmaktan bir türlü vazgeçemiyorum.					
7. İnternete gerekmedikçe girmekten kaçınıyorum.					
8. Yalnızlığımı internetle paylaşıyorum.					
9. Birisi internette ne yaptığımı sorduğunda savunmacı ve gizleyici oluyorum.					
10. Planladığımın dışında fazladan bir dakika bile interneti <u>kullanmıyorum</u> .					
11. İnternette bağlantı kurduğum insanlara kendimi daha iyi anlatıyorum.					
12. İnternette, kontrol benden çıkıyor.					
13. İnternet yüzünden yemek yemeyi unuttuğum zamanlar oluyor.					
14. İnternette daha fazla vakit geçirmek için günlük işlerimi <u>ihmal</u> ediyorum.					
15. Sosyal aktiviteler için para harcamaktansa internete erişmek için harcamayı tercih ediyorum.					
16. Sürekli ziyaret ettiğim internet sitelerini bir gün dahi girememeye tahammül <u>edemiyorum</u> .					
17. İnternet kullandığım süre boyunca her şeyi unutuyorum.					
18. Yapmam gereken işler çoğaldıkça, internet kullanma isteğim de o ölçüde artıyor.					
19. İnternet, yapmam gerekenleri ertelemek için vazgeçilmez bir araçtır.					
20. İnternet kullanımım, benim için önemli kişilerle olan ilişkilerimde problem yaşamama neden oluyor.					
21. İnternet kullanırken başkalarının beni meşgul etmesine öfkeleniyorum.					
22. İnterneti kullanmasam bile sürekli aklımda					
23. İnternet kullanmayı bırakmadığım için randevularıma veya derslerime <u>geç</u> kalıyorum.					
24. Sabahları uyandığımda bir an önce internete bağlanmak istiyorum.					
25. İnternet kullanırken zamanın nasıl geçtiğini hiç anlayamıyorum.					
26. İnternet beni kendisine esir ediyor.					
27. İnternet yoluyla iletişim kurmayı, yüz yüze iletişim kurmaya tercih ediyorum.					

Ek-4: Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RİDKOÖ)

ROTTER'İN İÇ-DIŞ KONTROL ODAĞI ÖLÇEĞİ

Bu ölçek, bazı önemli olayların insanları etkileme biçimini bulmayı amaçlamaktadır. Her maddede 'a' ya da 'b' harfleriyle gösterilen iki seçenek bulunmaktadır. Lütfen, her seçenek çiftinde sizin kendi görüşünüze göre gerçeği yansıttığına en çok inandığınız cümleyi (yalnız bir cümleyi) seçiniz ve üzerine bir çarpı işareti koyunuz.

Seçiminizi yaparken, seçmeniz gerektiğini düşündüğünüz veya doğru olmasını arzu ettiğiniz cümleyi değil, gerçekten daha doğru olduğuna inandığınız cümleyi seçiniz. Bu anket kişisel inançlarla ilgilidir; bunun için 'doğru' ya da 'yanlış' cevap diye bir durum söz konusu değildir.

Bazı maddelerde her iki cümleye de inandığınızı ya da hiç birine inanmadığınızı düşünebilirsiniz. Böyle durumlarda, size en uygun olduğuna inandığınız cümleyi seçiniz. Seçim yaparken her bir cümle için bağımsız karar veriniz; önceki tercihlerinizden etkilenmeyiniz.

1.	a.	Ana-babaları çok fazla cezalandırdıkları için çocuklar problemlili oluyor.
	b.	Günümüz çocuklarının çoğunun problemi, ana-babaları tarafından aşırı serbest bırakılmalarıdır.
2.	a.	İnsanların yaşamındaki mutsuzlukların çoğu, biraz da şanssızlıklarına bağlıdır.
	b.	İnsanların talihsizlikleri kendi hatalarının sonucudur.
3.	a.	Savaşların başlıca nedenlerinden biri, halkın siyasetle yeterince ilgilenmemesidir.
	b.	İnsanlar savaşı önlemek için ne kadar çaba harcarsa harcasın, her zaman savaş olacaktır.
4.	a.	İnsanlar bu dünyada hak ettikleri saygıyı er geç görürler.
	b.	İnsan ne kadar çabalarsa çabalasın ne yazık ki değeri genellikle anlaşılmaz.
5.	a.	Öğretmenlerin öğrencilere haksızlık yaptığı fikri saçmadır.
	b.	Öğrencilerin çoğu, notlarının tesadüfi olaylardan etkilendiğini fark etmez.
6.	a.	Koşullar uygun değilse insan başarılı bir lider olamaz.
	b.	Lider olamayan yetenekli insanlar fırsatları değerlendirememiş kişilerdir.
7.	a.	Ne kadar uğraşsanız da bazı insanlar sizden hoşlanmazlar.
	b.	Kendilerini başkalarına sevdiremeyen kişiler, başkalarıyla nasıl geçinileceğini bilmeyenlerdir.
8.	a.	İnsanın kişiliğinin belirlenmesinde en önemli rolü kalıtım oynar.
	b.	İnsanların nasıl biri olacaklarını kendi hayat tecrübeleri belirler.
9.	a.	Bir şey olacaksa eninde sonunda olduğuna sık sık tanık olmuşumdur.
	b.	Ne yapacağıma kesin karar vermek kadere güvenmekten daima iyidir.
10.	a.	İyi hazırlanmış bir öğrenci için, adil olmayan bir sınav hemen hemen söz konusu olamaz.
	b.	Sınav sonuçları derste işlenenle çoğu kez o kadar ilişkisiz oluyor ki, çalışmanın anlamı kalmıyor.
11.	a.	Başarılı olmak çok çalışmaya bağlıdır.
	b.	İyi bir iş bulmak, temelde, doğru zamanda doğru yerde bulunmaya bağlıdır.

12.	a.	Hükümetin kararlarında sade vatandaşta etkili olabilir.
	b.	Bu dünya güç sahibi bir kaç kişi tarafından yönetilmektedir ve sade vatandaşın bu konuda yapabileceği fazla bir şey yoktur.
13.	a.	Yaptığım planları yürütebileceğimden hemen hemen eminimdir.
	b.	Çok uzun vadeli planlar yapmak her zaman akıllıca olmayabilir, çünkü birçok şey zaten iyi ya da kötü şansa bağlıdır.
14.	a.	Hiç bir yönü iyi olmayan insanlar vardır.
	b.	Herkesin iyi tarafı vardır.
15.	a.	Benim açımdan istediğimi elde etmenin talihle bir ilgisi yoktur.
	b.	Çoğu durumda, yazı-tura atarak da isabetli kararlar verilebilir.
16.	a.	Kimin patron olacağı, genellikle, doğru yerde ilk önce bulunma şansına kimin sahip olduğuna bağlıdır.
	b.	İnsanlara doğru şeyi yaptırmak bir yetenek işidir; şansın bunda payı ya hiç yoktur ya da çok azdır.
17.	a.	Dünya meseleleri söz konusu olduğunda, çoğumuz anlayamadığımız ve kontrol edemediğimiz güçlerin kurbanıyızdır.
	b.	İnsanlar siyasal ve sosyal konularda aktif rol olarak dünya olaylarını kontrol edebilirler.
18.	a.	Birçok insan rastlantıların yaşamlarını ne derece etkilediğinin farkında değildir.
	b.	Aslında 'şans' diye bir şey yoktur.
19.	a.	İnsan, hatalarını kabul edebilmelidir.
	b.	Genelde en iyisi insanın hatalarını ispat etmesidir.
20.	a.	Bir insanın sizden gerçekten hoşlanıp hoşlanmadığını bilmek zordur.
	b.	Kaç arkadaşınızın olduğu, ne kadar iyi olduğunuza bağlıdır.
21.	a.	Uzun vadede, yaşamınızdaki kötü şeyler iyi şeylerle dengelenir.
	b.	Çoğu talihsizlikler yetenek eksikliğinin, ihmalin, tembelliğin ya da her üçünün birden sonucudur.
22.	a.	Yeterli çabayla siyasal yolsuzlukları ortadan kaldırabiliriz.
	b.	Siyasetçilerin kapalı kapılar ardında yaptıkları üzerinde halkın fazla bir kontrolü yoktur.
23.	a.	Öğretmenlerin verdikleri notları nasıl belirlediklerini bazen anlayamıyorum.
	b.	Aldığım notlarla çalışma derecem arasında doğrudan bir bağlantı vardır.
24.	a.	İyi bir lider, ne yapacaklarına halkın bizzat karar vermesini bekler.
	b.	İyi bir lider herkesin görevinin ne olduğunu bizzat belirler.
25.	a.	Çoğu kez başıma gelenler üzerinde çok az etkiye sahip olduğumu hissedirim.
	b.	Şans ya da talihin yaşamımda önemli bir rol oynadığına inanmam.
26.	a.	İnsanlar arkadaşça olmaya çalışmadıkları için yalnızdırlar.
	b.	İnsanları memnun etmek için çok fazla çabalamanın yararı yoktur, sizden hoşlanırlarsa hoşlanırlar.
27.	a.	Liselerde atletizme gereğinden fazla önem veriliyor.
	b.	Takım sporları kişiliğin oluşumu için mükemmel bir yoldur.
28.	a.	Başıma ne gelmişse, kendi yaptıklarımıdır.
	b.	Yaşamımın alacağı yön üzerinde bazen yeterince kontrolümün olmadığını hissediyorum.
29.	a.	Siyasetçilerin neden öyle davrandıklarını çoğu kez anlayamıyorum.
	b.	Yerel ve ulusal düzeydeki kötü idareden uzun vadede halk sorumludur.

ANKETİN SONU- Bu araştırmaya katıldığınız için teşekkürler...